

Nadežda Satarić
Marko Mihić
Marija Todorović
Vlade Satarić

ANALIZA PRIMENE ZAKONA O SOCIJALNOJ ZAŠTITI U DELU NOVČANIH SOCIJALNIH POMOĆI I COST BENEFIT ANALIZA SERVISA POMOĆ U KUĆI ZA STARA LICA

ANALIZA PRIMENE ZAKONA O SOCIJALNOJ ZAŠTITI U DELU NOVČANIH SOCIJALNIH
POMOĆI I COST BENEFIT ANALIZA SERVISA POMOĆ U KUĆI ZA STARA LICA

mr Nadežda Satarić
dr Marko Mihić
Marija Todorović
Vlade Satarić

**ANALIZA PRIMENE ZAKONA O SOCIJALNOJ ZAŠTITI U DELU NOVČANIH
SOCIJALNIH POMOĆI I COST BENEFIT ANALIZA
SERVISA POMOĆ U KUĆI ZA STARA LICA**

Recezent:

dr Dejan Petrović
dr Vladimir Obradović

Izdavač:

Udruženje građana „Snaga prijateljstva“ – Amity
Beograd, ulica Španskih boraca 4, 11 070 Novi Beograd
tel/fax 011/2131-261
e-mail: amity1@eunet.rs
www.amity-yu.org
www.odgovornoobudzetu.org

Dizajn i priprema za štampu:

Ivan Halupka

Štampa:

Inpress

Tiraž:

300 primeraka

ISBN: 978-86-89147-01-8

Beograd, januar 2013.

SADRŽAJ

1. UVOD I ZAHVALNICA.....	5
2. Opšti osvrt na socijalni, pravni i ekonomski kontekst socijalnih politika.....	8
2.1. Socijalno-ekonomske karakteristike.....	8
2.2. Društveni i politički kontekst.....	11
2.3. Siromaštvo u Srbiji.....	14
2.4. Zakonodavni okvir i njegova analiza.....	16
2.4.1. Uspostavljanje pravnog okvira brige o starima.....	16
2.4.2. Aktuelni zakonodavni okvir.....	17
2.4.2.1. Zakon o socijalnoj zaštiti.....	18
2.4.2.2. Ustav Republike Srbije.....	24
2.4.2.3. Porođični zakon.....	25
2.4.2.4. Zakon o lokalnoj samoupravi.....	26
2.4.2.5. Zakon o budžetskom sistemu.....	27
3. Analiza mere novčana socijalna pomoć.....	30
3.1. Materijalno obezbeđenje porodice do 2011. godine.....	30
3.2. Novčana socijalna pomoć u Srbiji od 2011. godine.....	31
3.2.1. Analiza pojedinačnih izveštaja centara za socijalni rad.....	38
3.2.2. Izveštaj sa sastanaka u centrima za socijalni rad.....	45
4. Zaključci i preporuke u vezi sa primenom mere novčana socijalna pomoć i usluge pomoć u kući.....	63
5. Analiza usluge pomoći u kući – cost-benefit analiza usluge.....	67
5.1. Istraživanje.....	67
5.1.1. Osnovni podaci o uzorku.....	67
5.1.2. Analiza dobijenih podataka.....	68
5.2. Istraživanje trenutnog stanja Centara za socijalni rad koji obezbeđuju uslugu pomoć u kući.....	69
6. Funkcionisanje sistema socijalne zaštite pružanjem usluge pomoć u kući za stara lica.....	73
6.1. Opis usluge.....	75
7. Analiza opcija.....	79
8. Analiza izvodljivosti.....	83
8.1. Analiza tržišta.....	83
8.2. Analiza kadrova.....	85
9. Finansijska analiza.....	88
9.1. Analiza finansijske održivosti.....	91
10. Ekonomska analiza.....	94
10.1. Konvertovanje stvarnih u ekonomske troškove.....	95
10.2. Utvrđivanje i vrednovanje svih koristi.....	96
10.3. Ekonomski neto novčani tok.....	100
10.4. Analiza osetljivosti.....	101
10.5. Analiza rizika.....	105
11. Komparativna analiza usluge pomoć u kući za stara lica i funkcionisanja ustanova za smeštaj starih lica.....	110
Zaključci izvedeni iz cost benefit analize usluge pomoć u kući.....	114
Aneks 1. Izvodi iz razgovora sa starima.....	115
Aneks 2. Grafički prikazi analize upitnika za stare na temu korišćenja usluga servisa pomoć u kući.....	120
Aneks 3. Evidencija usluga centara za socijalni rad Republike Srbije, u 2011. godinu koje stari (65+ godina) najčešće i u najvećem broju koriste.....	133
Literatura.....	139

1. UVOD I ZAHVALNICA

Studija „Analiza primene Zakona o socijalnoj zaštiti u delu novčanih socijalnih pomoći i cost benefit analiza servisa pomoć u kući za stara lica“ rađena je u okviru Projekta „Inicijativa za praćenje socijalne politike“ koji finansira Ambasada Kraljevine Norveške u Srbiji, a realizuje 7 Kontakt organizacija civilnog društva (KOCD). Amity je KOCD za ciljnu grupu starijih (65 i više godina).

Cilj ove studije je da utvrdi da li i u kom obimu Zakonom predviđene mere socijalne politike prepoznaju stare i njihove potrebe. Poseban fokus je na novčanim socijalnim pomoćima, koje se isplaćuju sa nacionalnog nivoa i na servisu pomoći u kući, koji se finansira sa lokalnog nivoa. Biće istraženo da li su i u kom stepenu ove mere usklađene sa stvarnim potrebama starijih. Studija će poslužiti kao osnova za predlog za unapređenje procedura i standarda primene ovih mera.

Projektni zadaci bili su:

1. Analizirati Zakon o socijalnoj zaštiti kako bi se utvrdilo koji vidovi materijalnih davanja su predviđeni kada su u pitanju starije osobe, kao i koji servisi za njih, na nivou lokalne zajednice.
2. Sprovesti desk analizu o realizaciji materijalnih davanja (novčane socijalne pomoći) u Srbiji u 2011. godini, analizom Izveštaja o radu centara za socijalni rad (CSR), kako bi mapirali ključne gradove/opštine, u skladu sa kriterijumima: najsiromašnije opštine; procenat starijih; procenat korisnika novčane socijalne pomoći; kulturološka specifičnost lokalne zajednice; postoji/ne postoji servis pomoć u kući.
3. Organizovati i realizovati sastanke u 16 gradova/opština sa predstavnicima centara za socijalni rad i/ili drugim pružaocima usluge pomoć u kući, na kojima će se prikupiti empirijski podaci o realizaciji novčanih socijalnih pomoći i usluge pomoć u kući i izazovima sa kojima se suočavaju stručnjaci koji ih primenjuju i njihovim predlozima za prevazilaženje istih.
4. Organizovati fokus grupe, dubinske intervjuve i ankeriranje starijih ljudi, korisnika i potencijalnih korisnika ovih mera, radi prikupljanja informacija o značaju mera za njih i eventualnim teškoćama u realizaciji procedura pri ostvarivanju prava.
5. Analiza prikupljenih podataka i priprema izveštaja.

Studija je realizovana u periodu april– decembar 2012. godine.

U realizaciji projektnih zadataka korišćena je sledeća metodologija: Desk analiza o realizaciji prava starijih na novčanu socijalnu pomoć i pomoć u kući; obavljeni intervjui sa stručnjacima iz CSR i/ili drugih pružalaca usluga; intervjui sa stručnjacima iz Republičkog i Pokrajinskog zavoda za socijalnu zaštitu; fokus grupe i/ili dubinski intervjui sa starijim ljudima, korisnicima i potencijalnim korisnicima navedenih mera i usluga. Osnova za intervjuve su bila pitanja iz

unapred pripremljenih i sagovornicima blagovremeno dostavljenih strukturiranih upitnika. Intervjui su obavljeni u 16 gradova/opština sa 87 stručnjaka i 229 starijih osoba. Razgovarano je sa 51 stručnjakom iz 16 CSR, u vezi sa materijalnim davanjima; 31 stručnjakom iz 11 CSR-a i jednog NVO-a¹ u vezi sa servisom pomoć u kući (PUK), 4 iz Republičkog/Pokrajinskog zavoda za socijalnu zaštitu i 1 iz Ministarstva rada, zapošljavanja i socijalne politike (Ministarstvo). Anketirali smo 200 korisnika PUK-a i razgovarali sa 29 siromašnih starih ljudi.

Za posete je odabrano 16 od ukupno 173 CSR/odeljenja, po sledećim kriterijumima: najsiromašnije opštine (8); teritorijalni obuhvat okruga (14 od ukupno 27); multietničko stanovništvo (3); jedan od 4 najveća grada i obuhvat starih različitim vrstama NSP-a (bez obuhvata, najmanji i najveći obuhvat).

Tabela 1. Kriterijumi za izbor CSR-a za posete/razgovore

rb	Naziv CSR	Broj starih 65+	% starih 65+	Najsiromašnije opštine*	Okrug	Posebno obeležje
1.	Bački Petrovac	2.208	16.46	Ne	Južno bački	multietničko stanovništvo
2.	Bajina Bašta	4.883	18.76	Ne	Zlatiborski	obuhvat okruga
3.	Prijepolje	5.800	15.65	Da	Zlatiborski	multietničko stanovništvo
4.	Ivanjica	5.844	18.28	Da	Moravički	nijedna UNSP
5.	Tutin	2.533	8.13	Da	Raški	multietničko stanovništvo, nijedna UNSP
6.	Vlasotince	5.437	18.19	Da	Jablanički	obuhvat okruga
7.	Crna Trava	602	36.20	Ne	Jablanički	najveći % starih/najveći obuhvat NSP
8.	Ljig	2.829	22.18	Ne	Kolubarski	obuhvat okruga
9.	Žitište	3.368	20.00	Ne	Srednje-banatski	najmanji obuhvat NSP
10.	Golubac	2.013	24.16	Da	Braničevski	nijedna NSP
11.	Indija	7.967	16.80	Ne	Sremski	najveći broj uvećanih NSP
12.	Gadžin Han	3.110	37.07	Da	Nišavski	nijedna UNSP
13.	Ljubovija	2.497	17.26	Da	Mačvanski	nijedna NSP
14.	Zaječar	13.067	21.98	Ne	Zaječarski	obuhvat okruga
15.	Trgovište	887	17.42	Da	Pčinjski	obuhvat okruga
16.	Kragujevac	27.972	15.59	Ne	Šumadijski	među 4 najveća grada

1 Bački Petrovac, Prijepolje, Ljubovija, Bajina Bašta, Vlasotince, Ivanjica, Žitište, Zaječar, Gadžin Han, Indija, Veliko Gradište.

Razgovore na terenu obavio je četvoročlani Amity tim: mr Nadežda Satarić, socijalni radnik, Marija Randić – master, psiholog, Vlade Satarić, ekonomista i Jelena Jovanović, pedagog, a u analizi podataka i izradi cost benefit analize servisa pomoć u kući učestvovali su i Amity spoljni saradnici dr Marko Mihić, docent na Fakultetu organizacionih nauka Univerziteta u Beogradu i Marija Todorović - master, asistent na istom fakultetu.

U realizaciji istraživanja na terenu pomogli su nam i predstavnici lokalnih organizacija civilnog društva koje rade sa/za stare u Srbiji.

ZAHVALNICA

Dugujemo veliku zahvalnost svim profesionalcima iz centara za socijalni rad: Bački Petrovac, Prijepolje, Ljig, Ljubovija, Bajina Bašta, Vlasotince, Ivanjica, Žitište, Tutin, Zaječar, Gadžin Han, Indija, Veliko Gradište, Trgovište, Stara Pazova i Kragujevac, koji su odvojili deo svog radnog vremena da bi sa nama podelili svoja iskustva, dileme i nedoumice u vezi sa primenom Zakona o socijalnoj zaštiti. Posebno nam je bila dragocena otvorenost u razgovoru i davanje veoma konkretnih sugestija o tome šta je potrebno promeniti u zakonskoj regulativi i na koji način doprineti većem obuhvatu starijih merom novčane socijalne pomoći i servisom pomoć u kući. Takođe, zahvalnost dugujemo i stručnjacima iz Republičkog i Pokrajinskog zavoda za socijalnu zaštitu, koji su našli vremena da sa nama razgovaraju o ovom jako važnom pitanju.

Posebnu zahvalnost dugujemo starijim ljudima koji su sa nama iskreno podelili svoje životne priče i istakli svoje viđenje mogućnosti za bolje socijalno uključivanje i kvalitetniji život u zajednici.

2. OPŠTI OSVRT NA SOCIJALNI, PRAVNI I EKONOMSKI KONTEKST SOCIJALNIH POLITIKA

2.1. SOCIJALNO-EKONOMSKE KARAKTERISTIKE

Velika svetska ekonomska kriza ostavila je i ostavlja ozbiljan trag na rovu ekonomsku održivost Republike Srbije, koja je bila u nepovoljnom položaju i pre nastanka krize.

Pad BDP-a u 2009. i blagi rast nakon toga, nije doprineo značajnim izmenama u makroekonomskom okviru. Najznačajnije privredne grane (građevinarstvo, poljoprivreda, trgovina) iz godine u godinu beleže pad, a upravo one imaju najveći uticaj na BDP, zarade i zaposlenost. Iako nominalna povećanja zarada postoje, inflatorna kretanja razbijaju iluzije napretka. Kada je u pitanju tržište rada, njega karakteriše neusklađenost ponude i tražnje radne snage, nesklad u starosnoj strukturi i kvalifikacijama, dugoročna nezaposlenost i visoka stopa nezaposlenosti mladih.

U periodu od 2001. do 2012. godine, bruto društveni proizvod po glavi stanovnika u Srbiji raste sve do 2009. godine, kada počinje da se beleži prvi pad u odnosu na prethodnu godinu.

Tabela 2. BDP per capita u evrima²

Godine	BDP u protivvrednosti evra
2001.	1.708,7
2002.	2.137,1
2003.	2.313,4
2004.	2.549,4
2005.	2.729,0
2006.	3.144,4
2007.	3.856,6
2008.	4.444,5
2009.	3.955,0
2010.	3.841,0
2011.	4.290,0
2012.	3.967,0

2 Tabela osnovnih makroekonomskih indikatora, Ministarstvo finansija i privrede Republike Srbije, www.mfp.gov.rs/UserFiles/File/tabele/2013%20januar/Tabela%201%20Osnovni%20makroekonomski%20indikator.pdf

Zaduženost zemlje održava se na jednom konstantno visokom nivou, pri čemu spoljni dug Srbije počinje da raste od 2008., da bi 2010. postigao svoju najvišu vrednost od 84,9% BDP-a, a tek nešto manje je iznosio u trećem kvartalu 2012.

Inflacija se takođe uz velike napore drži pod kontrolom i jedna je od najvećih u Evropi. U decembru 2012. sa 12,2% ona beleži svoju najveću vrednost u poslednjih 5 godina. Realna ekonomska i socijalna situacija u Srbiji nametnula je visoko učešće ukupnih javnih rashoda, posebno za isplate penzija, socijalnih pomoći, materijalnih pomoći nezaposlenima i sl., što po automatizmu sužava prostor investicijama u privredni sektor.

Situacija velikog broja nezaposlenih i radno sposobnih lica dovodi do toga da se za njihovo zbrinjavanje i preživljavanje primenjuju pasivne, umesto aktivnih mera socijalnih politika, pa se tako događa da kada govorimo o novčanim socijalnim davanjima, beležimo konstantan porast radno sposobnih korisnika ove usluge, a pad broja radno nesposobnih. Takvoj situaciji doprineo je i, prema našoj proceni, nedovoljno dobro organizovan proces privatizacije, pa je tako od 2009., pa do sad uspešno privatizovano 160 preduzeća, a neuspehu privatizaciju je prošlo njih 220. Upravo u ovim neuspehim slučajevima privatizacije dolazi do rasta broja nezaposlenih, jer novac od prihoda ostvarenih privatizacijom, umesto u investicije, jednim delom odlazi i na pasivne mere socijalne zaštite.

Posmatrajući anketu o radnoj snazi, mogu se videti prilično obeshrabrujući podaci koju prikazuju pad stope zaposlenosti i rast stope nezaposlenosti. Samo od 2008. do oktobra 2012. nezaposlenost je porasla za 8%, a zaposlenost beleži pad od 7%. Nije na odmet pomenuti da je u aprilu 2012. stopa nezaposlenosti lica uzrasta između 15 i 64 godine bila 26,1%³, što prema nekim istraživanjima predstavlja najveću stopu nezaposlenosti od 1998. godine.

I pored najava Vlade Srbije da će u skladu sa Nacionalnim akcionim planom o zapošljavanju povećati izdvajanja za aktivne politike tržišta rada, sredstva za ovu namenu su smanjena. Tako i pored plana da se izdvajanja iz budžeta povećaju na 0,4% BDP-a do 2013., nažalost, beležimo pad sa 0,18% u 2011., na 0,1% u 2012. godini. Isti izvor podataka podseća da je, prema projekcijama Ministarstva ekonomije i regionalnog razvoja, broj subvencija za zapošljavanje smanjen sa preko 30 hiljada u 2011. na oko 12 hiljada u 2012. godini.⁴ Pored ovih pokazatelja, smanjenje kreditnog rejtinga naše zemlje⁵ u mnogome utiče na namere stranih ulagača da investiraju u našu privredu, pa samim tim utiče, kako na tržište rada, tako posledično i na smanjenje BDP-a u periodu od 2009. na ovamo.

Sve ovo utiče na visoku stopu nezaposlenosti, praćenu pogoršavanjem odnosa između broja lica koja uplaćuju fondove penziono socijalnog osiguranja i onih koji se iz tih fondova izdržavaju.⁶ Tako na primer, u januaru 2012. odnos ukupno registrovanog broja zaposlenih i ukupnog broja penzionera iznosio je 1,1:1⁷, da bi u septembru iste godine taj odnos bio 1,05:1⁸. Videćemo da ovakva slika u značajnoj meri utiče na broj i strukturu korisnika novčane socijalne pomoći, što je i tema našeg istraživanja.

3 Anketa o radnoj snazi, april 2012.

4 Kvartalni monitor br 27, oktobar-decembar 2011. godine, www.fren.org.rs/sites/default/files/qm/3_1.pdf

5 Izveštaj o inflaciji, novembar 2012. godine, Narodna banka Srbije, str. 52

6 Aktuelna privredna kretanja, Privredna komora Srbije, decembar 2012. godine, str. 40

7 Bilten javnih finansija za mesec januar 2012., Republika Srbija, Ministarstvo finansija, str. 8

8 Bilten javnih finansija za mesec septembar 2012., Republika Srbija, Ministarstvo finansija, str. 9

Tabela 3: Korisnici penzije po vrsti prava (novembar 2012. godine)⁹

Vrsta delatnosti		Osnov penzijskog osiguranja		
		Starosne penzije	Invalidske penzije	Porodične penzije
Zaposleni	Broj korisnika	777.861	312.101	328.372
	Prosečna penzija	29.144	23.291	19.389
Samostalne delatnosti	Broj korisnika	32.930	17.440	15.765
	Prosečna penzija	27.954	23.912	17.643
Poljoprivrednici	Broj korisnika	176.465	13.948	25.258
	Prosečna penzija	10.244	10.688	7.250

Na osnovu ovog tabelarnog prikaza možemo zaključiti da najveći broj korisnika za osnov osiguranja ima zaposlenost, iza njih slede poljoprivredni penzioneri i na kraju samostalne delatnosti, pri čemu oko 58% penzionera čine starosni, oko 20% invalidski, a oko 22% porodični penzioneri. Ovaj podatak je značajan iz razloga što u praksi vrlo često dolazi do izjednačavanja termina „stari” i „pensioneri”. Važno je napomenuti da kada govorimo o problematici koju imaju stara lica, tu uključujemo i penzionere, ali u znatnoj meri govorimo o ljudima koji nemaju nikakve lične izvore prihoda.

Tabela 4: Prosečne zarade i prosečne penzije¹⁰

Godina	Prosečna neto zarada (bez poreza i doprinosa)	Prosečna penzija (procenat u prosečnoj neto zaradi)		
		Zaposleni	Samostalne delatnosti	Poljoprivrednici
2009.	31.758 ¹¹	21.714 (68,37)	21.283 (67,02)	8.139 (25,63)
2010.	34.159 ¹²	21.790 (63,79)	21.342 (62,48)	8.179 (23,94)
2011.	38.000 ¹³	23.200 (61,05)	22.712 (59,77)	9.142 (24,06)
I –XI 2012.*	40.883 ¹⁴	24.984 (61,11)	23.879 (58,41)	9.655 (23,62)

*Podaci o prosečnim penzijama za period I – XI 2012. godine preuzeti iz Statističkog mesečnog biltena 11/2012 Republičkog fonda za penzijsko i invalidsko osiguranje, januar 2013.

Iz Tabele 4. možemo zaključiti da u poslednje 4 godine rast prosečnih neto zarada u nominalnom iznosu nije pratio i rast prosečnih penzija. Tako imamo slučaj da učešće penzije u neto zaradi za zaposlene pada za 7,26%, kod samostalnih za 8,61%, a kod poljoprivrednih za 2,01%.

⁹ Statistički mesečni bilten, XI/2012, Republički fond za penzijsko i invalidsko osiguranje, januar 2013.

¹⁰ Statistički godišnji bilten – 2011., Republički fond za penzijsko i invalidsko osiguranje, maj 2012.

¹¹ www.cekos.rs/prose%C4%8Dne-neto-zarade-plate-u-rs-u-2009-godini

¹² www.cekos.rs/prose%C4%8Dne-neto-zarade-plate-u-rs-u-2010-godini

¹³ www.cekos.rs/prose%C4%8Dne-neto-zarade-plate-decembar-2011-godine

¹⁴ www.cekos.rs/prose%C4%8Dne-neto-zarade-plate-novembar-2012-godine

Tabela 5: Prosečne zarade po zaposlenom, prema statističkim teritorijalnim jedinicama

Region	Prosečne zarade (RSD)		Prosečne zarade bez poreza i doprinosa (RSD)	
	2011. ¹⁵	I – XI 2012. ¹⁶	2011. ¹⁷	I – XI 2012. ¹⁸
Republika Srbija	52.767	56.740	38.000	40.883
Beogradski region	65.401	70.416	47.032	50.626
Region Vojvodine	51.417	55.155	39.967	39.730
Region Šumadije i Zapadne Srbije	44.467	47.704	32.188	34.551
Region Južne i Istočne Srbije	45.805	49.446	32.970	35.588
Region Kosova i Metohije	-	-	-	-

Socijalne, ekonomske i političke nejednakosti i specifičnosti, kako na nacionalnom, tako i na opštinskom, odnosno regionalnom nivou, u Republici Srbiji u značajnoj meri otežavaju postizanje saglasnosti za utvrđivanje potrebnih ciljeva i pravaca, ne samo u reformisanju zakonodavnog sistema, već i u stvaranju multisektorskih mreža kako na nivou javnog sektora, tako i na nivou civilnog društva. Takva situacija u celini nepovoljno utiče na socijalnu sigurnost svih grupa stanovništva, a naročito onih socijalno najranjivijih i marginalizovanih. Iz Tabele 5. možemo videti da jedino grad Beograd ima prosečne zarade veće od republičkog nivoa, dok se svi ostali regioni nalaze ispod tog proseka. Najveće odstupanje ima region Šumadije i Zapadne Srbije, iako često Istočna i Južna Srbija slove za siromašne regije. Neujednačenost zarada svakako treba uzeti u obzir kada analiziramo primenu mera i usluga socijalne zaštite.

2.2. DRUŠTVENI I POLITIČKI KONTEKST

Za većinu ljudi pristojan posao je najbolja zaštita od siromaštva i najbolji izlaz iz njega. Međutim, kako za neke (starije i bolesne) posao nije realistično rešenje, od izuzetnog su značaja garancije odgovarajućeg nivoa primanja i obezbeđenje pristupa javnim službama¹⁹.

Svetska finansijska kriza od 2008. negativno se reprodukuje na mnoge oblasti društvenog života, pri čemu na ekonomske teškoće nailaze čak i one zemlje u razvoju koje su ranijih godina uspele da uspostave stabilnu monetarnu politiku i da kreiraju adekvatne regulative budžetskih politika. Ako uzmemo u obzir globalizaciju i veliku tržišnu međuzavisnost i povezanost, kako razvijenih zemalja, tako i zemalja u razvoju, bilo je za očekivati da će ekonomski najnerazvijenije države osećati najviše posledice krize.

¹⁵ www.cekos.rs/prose%C4%8Dne-bruto-zarade-plate-decembar-2011-godine

¹⁶ www.cekos.rs/prose%C4%8Dne-bruto-zarade-plate-novembar-2012-godine

¹⁷ www.cekos.rs/prose%C4%8Dne-neto-zarade-plate-decembar-2011-godine

¹⁸ www.cekos.rs/prose%C4%8Dne-neto-zarade-plate-novembar-2012-godine

¹⁹ Vuković D., Socijalna sigurnost i socijalna prava, Fakultet političkih nauka Univerziteta u Beogradu, Beograd, 2005. str. 318

Na zemlje u tranziciji, kakva je i Srbija, ekonomska kriza negativno deluje ne samo na oblast ekonomije, već posledično i na druge segmente društva, kojima pripadaju i socijalne politike. Srbija se suočava sa izazovom da redefiniše svoj nacionalni socijalni okvir preduzimanjem mera i aktivnosti koje imaju za cilj da ublaže aktuelne posledice krize, od kojih su nezaposlenost i siromaštvo svakako najteži.

Prema procenama domaćih, ali i svetskih ekonomista, za očekivati je da će se posledice ekonomske krize u Srbiji osećati u znatno dužem vremenskom periodu, nego što je to slučaj u nekim drugim državama sveta. Iako se vrlo često takvo stanje pravda tranzicionim procesima u kojima se Srbija nalazi, ne možemo a da ne primetimo da pojedini segmenti krize, kako ekonomske, tako i socijalne, dotiču i ličnu neodgovornost i neorganizovanost, kako pojedinaca, tako i pojedinih sistema.

Zbog nepovoljnog odnosa broja penzionera i osiguranika, rada na crno, neuplaćivanja doprinosa za osiguranje radnika od strane državnih javnih preduzeća, ali i privatnih preduzetnika i poslodavaca, država mora da pokriva nedostajuća sredstva, što opet stvara probleme u ostvarivanju njene socijalne funkcije, odnosno u oblasti socijalnih transfera.

Prema stopi ukupnog fertiliteta ili rodnosti, kao meri obnavljanja stanovništva, Srbija se nalazi već nekoliko decenija ispod graničnog nivoa od 2,1 deteta po jednoj ženi. Sa stopom od 1,4 dostiže najnižu vrednost i svrstava se u grupu zemalja koje nisu obezbedile ni prostu reprodukciju stanovništva (prostu reprodukciju obezbeđuje stopa od 2,1). Pojava depopulacije, odnosno smanjenja broja stanovnika, uočava se već duži niz godina, a po dugoročnim projekcijama demografa, do 2050., ovaj trend teško da će moći da se zaustavi²⁰.

Ekonomska kriza nepovoljno utiče na socijalni položaj najstarijih i nivo zadovoljavanja njihovih najelementarnijih potreba, jer su prema svim pokazateljima oni izloženi najvećem stepenu rizika od siromaštva, društvene izolacije i socijalne isključenosti.

Ekonomska kriza, koja se mogla očekivati početkom ovog milenijuma, kada je Srbija ušla u period tranzicije i reforme svih vitalnih i najznačajnijih društvenih sistema, svakako će usloviti revidiranje i redefinisane tada formulisane, a sada još uvek aktuelne nacionalne strategije u oblasti socijalne politike i sistema socijalne sigurnosti, planova i aktivnosti.

Ekonomska kriza je ujedno i vreme za preispitivanje efikasnosti neformalnih oblika podrške starima (podrška porodice), imajući u vidu da porodična solidarnost jača, odnosno gubi na intenzitetu, ako kriza dugo traje. Promene u porodičnoj strukturi i migracije radno sposobnih članova doprinose jačanju faktora nesigurnosti u starosti u uslovima nedovoljno razvijene mreže socijalnih službi. Istraživanja pokazuju da je neformalna porodična podrška i dalje primarni način održavanja starih izvan siromaštva, ali da ona više nije tako sigurna.²¹

Izazovi u ovoj sferi ostaju i dalje veliki. Obuhvat starijih lica i osoba sa invaliditetom uslugama u zajednici je još uvek na niskom nivou i nezadovoljavajući. U mnogim lokalnim samoupravama se tek počinje sa razvojem usluga u zajednici.

20 Ibid, str 176

21 Satarić N., Rašević M., Miloradović S., Oni ne mogu da čekaju, Studija o siromašnim starijim licima u Srbiji, 2009.

Očekivalo se da novi Zakon o socijalnoj zaštiti podstakne razvoj vaninstitucionalne zaštite, posebno kroz namenske transfere siromašnim opštinama i gradovima, finansiranje stanovanja uz podršku sa nacionalnog nivoa, kao i kroz osnivanje regionalnih centara za porodični smeštaj. Lokalne samouprave su ukazivale da im je neophodna podrška u implementaciji novog Zakona o socijalnoj zaštiti i smatraju da bi bilo dobro organizovati kontinuirane obuke zaposlenima u lokalnoj samoupravi i drugim socijalnim akterima. Potrebno je promovisati uključivanje udruženja u pružanje usluga socijalne zaštite²².

Nužno je reći da i pored velikog broja akreditovanih programa stručnim radnicima centara je dostupan tek manji broj, a kao jedan od ključnih razloga se navodi njihova cena i to ne u smislu da su programi skupi već da lokalne samouprave nemaju ni taj minimalni potrebni novac.

Pored toga, u narednom periodu poseban izazov predstavlja dalje unapređenje profesionalnih (stručnih) i upravljačkih kapaciteta za pružanje usluge, posebno u malim i nedovoljno razvijenim opštinama, ali i obezbeđenje multisektorske saradnje, i to u smislu:

- formulisana zdravstveno-socijalnih ustanova i zdravstveno-socijalnih usluga, kao neophodnog preduslova za deinstitutionalizaciju i unapređenje zaštite osoba sa duševnim oboljenjima, ali i drugih osoba sa invaliditetom i lica kojima je potrebna palijativna nega;
- **povezivanja sa odeljenjima Nacionalne službe za zapošljavanje, kao preduslova za aktivaciju i socijalno uključivanje korisnika socijalne pomoći;**
- povezivanje sa obrazovnim ustanovama, kako bi se obezbedila podrška za potpuno uključivanje dece sa smetnjama u razvoju u obrazovni sistem.

U sferi usluga, deinstitutionalizacija i dalji razvoj usluga u zajednici ostaju najvažniji strateški pravci razvoja, koji se moraju razmatrati u sklopu jedinstvenih reformskih napora. Dodatno, značajno je i poboljšanje kvaliteta institucionalne zaštite za korisnike za koje je ona i dalje neophodna. Cilj reformi na srednji rok je da usluge u zajednici postanu osnovni oblik socijalne zaštite, a da rezidencijalna zaštita bude kratkoročno rešenje i poslednja opcija.

Neophodan preduslov daljeg razvoja socijalne zaštite je jačanje regulatornih i kontrolnih mehanizama, unapređenje stručnih kapaciteta i dalje informatičko osnaživanje kako na nacionalnom, tako i na lokalnom nivou.

U oblasti socijalnog uključivanja posebno je važno unaprediti međusektorsku saradnju kroz razvoj integrativnih usluga na nacionalnom i lokalnom nivou, naročito u sferi zdravstvene zaštite, obrazovanja i zapošljavanja.

Neophodno je dalje razvijati uslove i razvijati programe za aktivaciju korisnika socijalnih davanja.²³

Kako bi se izašlo u susret teškoćama na koje nailaze pojedinci, porodice, društvene grupe i zajednice u celini, neophodno je organizovano delovanje društva i odgovarajućih institucija/organizacija, koje imaju zadatak da preduzmu sve neophodne mere na prevenciji i otklanjanju uzroka zbog kojih su teškoće i nastale. Iako je prema Zakonu o socijalnoj zaštiti svako odgovoran za svoju sudbinu, pojedinci, porodice i grupe spletom životnih okolnosti i opšteg društvenog konteksta ipak to nisu u stanju da urade i upravo u tim momentima im je pomoć neophodna.

22 „Osnaživanje partnerstva između centralne i lokalnih vlasti u planiranju i pripremi politika za socijalno uključivanje“, Tim za socijalno uključivanje i smanjenje siromaštva, Kabinet potpredsednika Vlade za evropske integracije, 2010.

23 Preneto iz - Prvi nacionalni izveštaj o socijalnom uključivanju i smanjenju siromaštva u Republici Srbiji, Vlada Republike Srbije, mart 2011.

Ovo društveno delovanje mora predstavljati koordinisanu akciju kroz strateški dobro postavljene programe i kroz akcionim planovima razrađene metode, kako takvo delovanje programa socijalne zaštite i podrške ne bi ugrozilo druge razvojne programe i doprinelo proširenju kruga onih koji ne mogu bez pomoći države. Takođe, programi ne treba i ne smeju da predstavljaju pasivizaciju njihovih korisnika, već da uslovljavaju aktivni pristup u skladu sa mogućnostima. Zasnovano na principima solidarnosti i uzajamnosti zaštita siromašnih nastaje iz potrebe, ali i svesti društva da svaki pojedinac, porodica i lokalna zajednica mogu usled različitih uzroka opšteg, posebnog ili pojedinačnog karaktera dospeti u stanje da im je potrebna zaštita i pomoć radi prevazilaženja teškoća i zadovoljenja osnovnih potreba.²⁴

2.3. SIROMAŠTVO U SRBIJI

Teškoće i prepreke sa kojima se suočavaju osobe u riziku od siromaštva su kumulativne: novi društveni izazovi vezani za tranziciju, globalizacija, demografske promene i društveni trendovi kao što je povećana individualizacija itd. Siromaštvo i socijalna isključenost su postali još složeniji.²⁵

U 2010., kao i u 2009. u skladu sa definicijom Strategije Evropa 2020, oko 23% evropske populacije je bilo u riziku od siromaštva ili socijalne isključenosti (u odnosu na prosek za sve zemlje članice), dok je 16% stanovništva bilo u riziku od siromaštva ukoliko se za granicu uzme nacionalni prosek 60% medijane raspoloživih prihoda države.²⁶ Evropska Unija počinje da se bavi siromaštvom onog trenutka kada se veliki deo bogatstva koncentriše u rukama malog broja ljudi, pri čemu dolazi do pada socijalnog blagostanja sve većeg broja stanovništva, čiji rad doprinosi stvaranju BDP-a.

Kada je Srbija u pitanju, problem siromaštva kreće još od 90tih godina 20. veka, sa raspadom Socijalističke Federativne Republike Jugoslavije, ratovima koji su se dešavali na njenim prostorima i opšteg ekonomskog pada Republike Srbije uslovljenog ekonomskim sankcijama, padom spoljnotrgovinske razmene itd. Srbija strateški počinje da se bavi ovim problemom od 2000. godine, a prvi radni dokument, kao odgovor na sve veće siromaštvo, predstavlja Strategija za smanjenje siromaštva, usvojena 2003. godine. Iza nje slede strategije zapošljavanja, brige o starima, održivog razvoja i druge, koje su svaka za sebe imale za cilj da doprinesu blagostanju, kako specifičnih ciljnih grupa, tako i stanovništva uopšte. Takođe, u cilju borbe protiv siromaštva osniva se i Tim potpredsednika Vlade za implementaciju Strategije za smanjenje siromaštva (PRSP), sadašnji Tim za socijalno uključivanje i smanjenje siromaštva (SIPRU).

Teorija prepoznaje dva koncepta definicije siromaštva, prvo je relativno, koje se određuje kao minimum prihvatljivog standarda života u jednom društvu, a drugo je apsolutno. Kada govorimo o siromaštvu u Republici Srbiji, mislimo na **apsolutno siromaštvo**, koje predstavlja nivo prihoda

²⁴ Vuković D., Sistemi socijalne sigurnosti, Fakultet političkih nauka Univerziteta u Beogradu, Institut za političke studije i Centar za socijalnu politiku, Beograd, 1998., str. 164 (citirano)

²⁵ Communication from the Commission to the Council, the European Parliament, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions, on a Commission Recommendation on the active inclusion of people excluded from the labour market, 3.10.2008., Commission of the European Communities

²⁶ Antuofermo M., Di Meglio E., Population and social conditions, EUROSTAT, Statistics in focus, 9/2012

ili potrošnje porodica i pojedinaca ispod definisanog minimuma životnih potreba kao što su hrana, odeća, obuća, stanovanje, grejanje i sl.²⁷ Prema poslednjim podacima, apsolutnu liniju siromaštva imamo za 2010. godinu i ista je iznosila 8.544 dinara. Dostupni pokazatelji o siromaštvu u Republici Srbiji pružaju informaciju da je nakon pada broja siromašnih u periodu od 2006. do 2008. godine, 2009. ponovo zabeležen porast broja siromašnih. Regionalno posmatrano, najveći broj siromašnih je u regionu Centralne Srbije (9,3%), gde se ujedno beleži najveći porast broja siromašnih u odnosu na 2008. godinu. Jedino Vojvodina i te 2009. beleži pad siromaštva. Iako za 2011. ne postoje zvanični statistički podaci, siromaštvo u Srbiji je prema nekim procenama prešlo 11%.²⁸ Procenat siromaštva u dostupnim godinama možete naći u Tabeli 6.

Tabela 6. Siromaštvo u Republici Srbiji 2008-2010. godina²⁹

	2008.	2009.	2010.
Apsolutna linija siromaštva po potrošačkoj jedinici mesečno u RSD	7.401	8.022	8.544
Procenat siromašnih u ukupnom stanovništvu	6,1	6,9	9,2
Procenat siromašnih starih +65 godina	7,5	7,5	7,9

Kada je u pitanju siromaštvo građana starih 65 i više godina, takođe je evidentan trend porasta, sa 7,5% na 7,9%.

Istraživanja Eurostata su pokazala da stari ostaju u grupi najsiromašnijih i nakon socijalnih transfera. Ista istraživanja pokazuju, a ona realizovana u Republici Srbiji to i potvrđuju, da su stari siromašniji od opšteg dela populacije, kao i da su u većem riziku od siromaštva, naročito starije žene.

Strategija preživljavanja

„Živim sa bolesnim sinom, od 9 'iljada penzije. Od toga nemamo ni da preživimo.

Idem stalno u crkvu i oni mi tamo pomažu. Nekad mi nešto da sveštenik, a nekad i žena koja daje milostinju onome ko nema.

Dobijamo po jedan obrok dnevno iz narodne kuhinje, sin i ja. Kad sin jede makarone, šećer mu ode na 30, pa doktori, endokrinolozi, kažu da on treba da uzima češći obroci, 5, 6 obroka po malo. Ne testeninu, ne ovo, ne ono, a on pregledni za 24h, on kad dobijemo obrok pojede i moje i njegovo.“

(udovac, 70 godina, živi sa sinom, koji je psihijatrijski bolesnik...)

²⁷ <http://www.inkluzijakurs.info/modul.php?headerbar=0&m=1&p=3&t=k&kp=8>

²⁸ Predlog mera fiskalne konsolidacije 2012. – 2016. godina, Fiskalni savet Republike Srbije, maj 2012.

²⁹ Siromaštvo u Republici Srbiji 2008-2010., Saopštenje broj 117-god. LXI, 29.04.2011.

Prema tipu naselja siromaštvo je više nego duplo veće u vangradskim područjima. Tako je samo u 2010. godini u gradskim područjima procenat siromašnih bio 5,7%, a u vangradskim 13,6%. Prema teritoriji, najmanji je procenat siromašnih u Gradu Beogradu (2010. godine – 5,3% stanovnika), a najveći u centralnoj Srbiji (12%).

Ako procenat siromaštva stavimo u korelaciju sa privatizacijom, dolazimo do podudarnosti da u trenucima kada je bilo najviše priliva kapitala od privatizacije, siromaštvo je bilo najniže, a sa smanjenjem privatizacije, siromaštvo je ponovo počelo da raste. To možemo da povežemo i sa činjenicom da je tokom privatizacija bilo najviše programa socijalnog zbrinjavanja zaposlenih (socijalni programi – otpremnine, isplate zaostalih zarada i sl.), a takođe su bili i veći prilivi sredstava u budžet Republike, pa su izdvajanja za programe socijalne zaštite bila raznovrsnija i izdašnija. S obzirom na to da je najveći broj preduzeća koja su mogla da se privatizuju već privatizovan, nije za očekivati da se ovo može ponoviti³⁰.

2.4. ZAKONODAVNI OKVIR I NJEGOVA ANALIZA

2.4.1. USPOSTAVLJANJE PRAVNOG OKVIRA BRIGE O STARIMA

Jedan od prvih dokumenata koji se bavi problematikom starosti i starenja, **Rezolucija o društvenom staranju o ostarelim licima**³¹, ističe da se starosna struktura stanovništva ubrzano menja i to u korist konstantnog povećanja procentualnog učešća starih osoba u ukupnoj populaciji, uz indikativne regionalne razlike. Udeo lica koja su starija od 65 godina se sa 6,5% u 1961. godini, povećao na 8,4% već nakon 10 godina, da bi sada, pola veka kasnije taj procenat iznosio 17,40%, a prosečna starost stanovništva 42,2 godine³².

Rezolucija ističe da se na osnovu istraživanja procenjuje da je oko 2,5% starijih „vezano za krevet“, od čega 96% živi na selu, a oko 15% nema ko da obilazi. Sa ovim podacima kreće se u analizu i pripremu odgovarajućih oblika socijalne zaštite, koji bi na adekvatan način pružili podršku ostarelim licima, koja se nalaze u stanju socijalne potrebe. Tada se razmišlja da, pored materijalne pomoći postoji potreba za podrškom u ostvarivanju zdravstvene zaštite, stanovanja, ishrane, pomoći u kućnim poslovima i drugo.

U tom trenutku, iako postoji verovanje da je multisektorski pristup novijeg datuma, govori se o neophodnosti **stvaranja sistema** društvenog staranja o ostarelim licima, **koji u sebe integriše**, kako socijalno-zdravstvene ustanove, tako i humanitarne, političke, omladinske i druge društvene organizacije, mesne zajednice, crveni krst i dr. Takođe, iako postoji verovanje da je prethodni sistem socijalne zaštite bio baziran na potrebi korisnika, dostupni materijali dokazuju i pokazuju da se i u tom trenutku stvaranje sistema poziva na **pravo starih osoba** da žive u dostojanstvenom okruženju.

30 Mihić M., Todorović M., Satarić V., Cost-benefit analiza funkcionisanja ustanova socijalne zaštite za smeštaj starih lica, Udržanje građana, Snaga prijateljstva – Amity, Beograd, 2011.

31 „Sl. glasnik RS“ br. 25/72

32 Popis stanovništva, domaćinstava i stanova 2011. u Republici Srbiji, Stanovništvo prema starosti i polu, Podaci po naseljima, Beograd, 2012.

Rezolucija iz 1972. govori da posebno mesto i ulogu u brizi o starim osobama ima porodica, a da **sistem društvene podrške treba da upotpuni ili u nedostatku porodične podrške zameni porodicu i omogući da staro lice svoj život provede u željenoj socijalnoj i porodičnoj sredini**.

Društveno politički kontekst tog, a može se reći i ovog vremena govori o potrebi materijalne podrške ostarelim licima bez dovoljno sredstava za život, kao i stvaranju preduslova da ostarelo lice svoju starost provede u svom socijalnom okruženju (kući, stanu, lokalnoj zajednici).

2.4.2. AKTUELNI ZAKONODAVNI OKVIR

U okviru Evropskog sistema integrisane statistike o socijalnoj zaštiti (ESSPROS) socijalna zaštita obuhvata sve intervencije, preduzete od strane privatnih ili javnih tela, koje bi trebalo da zaštite pojedince i domaćinstva od unapred predviđenih rizika³³.

Ključni zakon koji reguliše oblast socijalne zaštite na nacionalnom nivou predstavlja Zakon o socijalnoj zaštiti, usvojen u martu 2011., a koji je stupio na snagu u aprilu iste godine. Okosnicu sprovođenja ovog Zakona, pored njegovih podzakonskih akata, čine:

- Ustav Republike Srbije,
- Porodični zakon,
- Zakon o penzijskom i invalidskom osiguranju,
- Zakon o lokalnoj samoupravi i
- Zakon o budžetskom sistemu Republike Srbije.

Pobrojani pravni instrumenti imaju za cilj da sa jedne strane ostvare adekvatnu socijalnu zaštitu i izađu u susret potrebama građana, a da sa druge strane te iste potrebe usklade sa budžetskim sredstvima kojima se raspolaže, kako na nacionalnom, tako i na lokalnom nivou. Navedeni pravni okvir predstavlja samo deo mehanizma, ali u dovoljnoj meri opisuju složenost postupka u cilju upodobljavanja pojedinih zakonskih rešenja. Naime, ukoliko bi se tražila povoljnija rešenja iz oblasti socijalne zaštite, ta rešenja bi nesumnjivo povlačila i nužnost izmena i drugih zakona, pored samog Zakona o socijalnoj zaštiti.

Analizom zakonskog okvira ćemo posmatrati dve vrste usluga i to: usluge procene i planiranja i dnevne usluge u zajednici, pri čemu prvu finansira Republika Srbija, odnosno autonomna pokrajina, a finansiranje druge se obezbeđuje od strane jedinice lokalne samouprave.

U okviru pomenutih usluga naša analiza je koncentrisana na **novčanu socijalnu pomoć**, namenjenu starim licima i na uslugu **pomoć u kući** namenjenu istoj starosnoj grupaciji pa se u ovoj analizi drugim uslugama nećemo baviti.

Zakonski garantovana materijalna podrška postoji u gotovo svim državama sveta i u svojim različitim oblicima ima i nekoliko zajedničkih imenitelja, a to je da je ograničena, njena visina i kriterijumi za dodelu su jasno definisani i nije bezuslovna. Različite zemlje na različite načine definišu uslove, ali je dobar deo njih vezan za imovinski cenzus, visinu prihoda, radnu sposobnost, starost i sl.

33 www.epp.eurostat.ec.europa.eu/statistics_explained/index.php/glossary:esspros

Ključna „borba“ u definisanju kriterijuma se vodi u uspostavljanju ravnoteže između programa socijalne podrške i programa podsticaja na rad.

Jedno od pitanja koje se otvara je i minimalni nivo prihoda, jer prema saopštenju Evropske komisije iz 2008. socijalna podrška sama po sebi nije dovoljna da se korisnik izvuče iz siromaštva (samo su u Holandiji, Danskoj, Irskoj i Švedskoj jednočlana domaćinstva koja primaju socijalnu pomoć iznad praga siromaštva). Podaci pokazuju da su socijalni transferi uopšte imali značajan uticaj na smanjenje stope siromaštva sa prosečnom stopom rizika pre transfera od 26% u poređenju sa stopom posle transfera od 16%.³⁴

2.4.2.1. ZAKON O SOCIJALNOJ ZAŠTITI

U članu 1. ovog Zakona kaže se da on uređuje delatnost socijalne zaštite, njene ciljeve, načela, prava i usluge, kao i postupke koji su nužni za njihovu realizaciju. Kada je u pitanju podrška u održavanju minimalne materijalne sigurnosti, kao i obezbeđivanje dostupnosti usluga, ovaj Zakon definiše obaveze institucija i organizacija, ali i obaveze samih korisnika usluge socijalne zaštite i njihovih porodica.

Član 4. Zakona definiše da svaki pojedinac i porodica, kojima je neophodna društvena pomoć i podrška radi savladavanja socijalnih i životnih teškoća, imaju pravo na socijalnu zaštitu. Pravo na različite vrste materijalne podrške u okviru socijalne zaštite ostvaruje se u onim slučajevima kada je ugrožen egzistencijalni minimum porodice, odnosno pojedinca i ta podrška se ostvaruje preko centara za socijalni rad koje osniva jedinica lokalne samouprave i odluku o tome donosi nadležni organ same lokalne samouprave.

Sredstva za obavljanje delatnosti socijalne zaštite (član 22.) predviđene ovim Zakonom obezbeđuju se iz budžeta Republike Srbije, kao i budžeta autonomne pokrajine i jedinica lokalne samouprave. Pored ovih izvora sredstava, ustanove koje se bave pružanjem usluga mogu da imaju i sopstvene izvore prihoda stečene participacijom samih korisnika usluga, pružanjem nekih drugih usluga, ustupanjem imovine, kao i putem donacija na osnovu projekata i programa. Kada su u pitanju usluge socijalne zaštite, koje nisu iz domena poverenih poslova centara za socijalni rad, odnosno institucija u nadležnosti države, izvori sredstava mogu biti i privatna svojina osnivača ustanova za pružanje drugih vrsta usluge iz oblasti proširenih prava. Takođe, za potrebe finansiranja usluga iz domena socijalne zaštite mogu se koristiti svi oni izvori finansiranja koji su u skladu sa ovim, kao i drugim zakonima Republike Srbije.

Ako govorimo o poštovanju fizičkog i psihičkog integriteta, bezbednosti, kao i uvažavanju kulturnih i religijskih ubeđenja, Zakon garantuje njihovo poštovanje u skladu sa zagarantovanim ljudskim pravima i slobodama i bliže je definisano načelima socijalne zaštite (član 24. – 33.). Ova načela ujedno definišu i važnosti kvaliteta, efikasnosti, kao i javnosti rada kada su u pitanju usluge socijalne zaštite.

³⁴ Communication from the Commission to the Council, the European Parliament, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions, on a Commission Recommendation on the active inclusion of people excluded from the labour market, 3.10.2008., Commission of the European Communities

Usluge socijalne zaštite definisane ovim Zakonom su podeljene u 5 grupa (član 40.):

- usluge procene i planiranja,
- dnevne usluge u zajednici,
- usluge podrške za samostalan život,
- savetodavno-terapijske i socijalno-edukativne usluge i
- usluge smeštaja.

Kada govorimo o korisnicima prava i usluga socijalne zaštite (član 41.), Zakon kaže da su to „pojedinac, odnosno porodica koja se suočava sa preprekama u zadovoljavanju potreba, usled čega ne može da dostigne ili da održi kvalitet života ili koja nema dovoljno sredstava za podmirenje osnovnih životnih potreba, a ne može da ih ostvari svojim radom, prihodima od imovine ili iz drugih izvora“. Isti član kaže da korisnik prava i usluga socijalne zaštite jeste i lice starije od 65 godina, kada je njegovo blagostanje, bezbednost i produktivan život ugrožen rizikom usled starosti, bolesti, invalidnosti i drugih životnih okolnosti.

Nabrojane grupe usluga obezbeđuje Republika Srbija, autonomna pokrajina, odnosno jedinica lokalne samouprave. U slučajevima kada navedene usluge ne mogu biti na ovaj način obezbeđene, iste se mogu pribaviti putem postupka javne nabavke, a od strane licenciranih pružalaca usluge (član 64.). Iz ovoga su izuzete usluge procene i planiranja, koje pruža centar za socijalni rad, ustanove za vaspitanje dece i omladine i Zavod za socijalnu zaštitu, a u okviru vršenja javnih ovlašćenja (član 120.), kao i usluge porodičnog smeštaja.

Zakon o socijalnoj zaštiti po prvi put uvodi sistem namenskih transfera (član 207.), jedinicama lokalne samouprave, koje iz sopstvenih sredstava nisu u mogućnosti da obezbede minimum potreba socijalne zaštite. Visinu i kriterijume za njihovu raspodelu i druge pojedinosti određuje Vlada Republike Srbije. Sam Zakon navodi da se iz transfera mogu finansirati:

1. usluge socijalne zaštite koje po ovom Zakonu finansiraju jedinice lokalne samouprave – u jedinicama lokalne samouprave čiji je stepen razvijenosti utvrđen u skladu sa propisima kojima se uređuje razvrstavanje jedinica lokalne samouprave prema stepenu razvijenosti – ispod republičkog proseka;
2. usluge socijalne zaštite u jedinicama lokalne samouprave na čijoj teritoriji se nalaze ustanove za domski smeštaj u transformaciji, uključujući i troškove transformacije tih ustanova;
3. inovativne usluge i usluge socijalne zaštite od posebnog značaja za Republiku Srbiju.

Kada je u pitanju trajanje usluge, ono može biti privremeno, povremeno i kontinuirano, a definiše se u skladu sa najboljim interesom korisnika (član 42.).

Postupak za korišćenje usluga iz ovog Zakona sprovodi centar za socijalni rad po službenoj dužnosti ili na zahtev korisnika.

Novčana socijalna pomoć

Novčana socijalna pomoć pripada grupi materijalne podrške i pravo na istu mogu ostvariti pojedinac, odnosno porodica koja svojim radom i prihodima ostvaruje iznos koji je manji od iznosa novčane socijalne pomoći utvrđene ovim Zakonom (član 81.). Ovim Zakonom članom porodice se ne smatraju izvršioci nasilja u porodici, odnosno njihovi prihodi i imovina nemaju uticaja na pravo žrtve nasilja.

Opšti uslovi za ostvarivanje prava na novčanu socijalnu pomoć pojedinca ili porodice (član 82.) su:

- da nemaju drugih nepokretnosti osim stambenog prostora koji odgovara potrebama pojedinca/porodice³⁵, kao i zemljište u površini do 0,5 ha (ukoliko je u pitanju radno nesposobni pojedinac, odnosno svi članovi porodice su radno nesposobni, cenzus se povećava do 1 ha),
- da pojedinac/član porodice nije prodao, poklonio ili se odrekao prava na nepokretnu imovinu, odnosno njeno nasleđivanje ili ako je protekao period u kojem bi, od tržišne vrednosti imovine koju je prodao/poklonio ili se odrekao, mogao obezbeđivati pomoć u smislu ovog Zakona,
- ako pojedinac, odnosno član porodice ne poseduje pokretnu imovinu, čijim korišćenjem ili otuđenjem bez ugrožavanja osnovnih životnih potreba može da obezbedi sredstva u visini šestostrukog iznosa novčane socijalne pomoći,
- ako pojedinac/član porodice nije zaključio ugovor o doživotnom izdržavanju.

Pored nabrojanih uslova za ostvarivanje prava na novčanu socijalnu pomoć, izuzetno pravo može ostvariti i porodica, odnosno pojedinac koji centru za socijalni rad da saglasnost za upis hipoteke na svoje nepokretnosti kako bi se po prestanku prava na novčanu socijalnu pomoć obezbedilo namirivanje potraživanja valorizovanih iznosa isplaćene novčane socijalne pomoći.

Nužno je napomenuti da se prilikom potraživanja valorizovane vrednosti isplaćenih novčanih pomoći (član 4. Pravilnika³⁶) ista mogu namirivati i iz imovine na koju nije upisana hipoteka u ostavinskom postupku, a na osnovu prijave potraživanja od strane nadležnog centra za socijalni rad (član 2.)³⁷.

Pojedinac koji je nesposoban za rad, odnosno porodica čiji su svi članovi nesposobni za rad i jednoroditeljske porodice imaju pravo na **uvećanu novčanu socijalnu pomoć** (član 85.). Nesposobnima za rad prema ovom Zakonu se, između ostalog, smatraju žene i muškarci koji su navršili godine života određene propisima o penzijskom i invalidskom osiguranju (član 19., stav 1., tačka 1. Zakona o penzijskom i invalidskom osiguranju³⁸), kao uslov za starosnu penziju. Upravo u tu kategoriju spadaju starija lica koja su u fokusu našeg interesovanja.

Kod lica nesposobnih za rad, koja po tom osnovu ostvaruju pravo na uvećanu novčanu socijalnu pomoć, istu ostvaruju na neograničeni vremenski period (svih 12 meseci), uz godišnju reviziju.

Ukoliko se radi o pojedincu ili članu porodice, koji je nesposoban za rad, a ima srodnika koji je prema Porodičnom zakonu u obavezi da učestvuje u njegovom izdržavanju i u mogućnosti je da učestvuje u istom, uz zahtev za utvrđivanje prava na novčanu socijalnu pomoć, dužan je da dostavi i pravosnažnu sudsku odluku o izdržavanju od srodnika (član 84.), odnosno sudsko poravnanje zaključeno sa srodnikom. Dovoljnim se smatra i samo podnošenje dokaza o pokrenutom sudskom postupku kod nadležnog suda.

³⁵ Odgovarajućim stambenim prostorom smatra se jedna soba po članu porodice, odnosno dve sobe za osobu koja ostvaruje pravo na naknadu za pomoć i negu

³⁶ Pravilnik o namirenju potraživanja po osnovu isplaćene novčane socijalne pomoći, „Sl. glasnik RS“ br. 58/2011 od 5.8.2011.

³⁷ Ibid.

³⁸ „Sl. glasnik RS“, br. 34/2003, 64/2004 – odluka USRS, 84/2004 - dr.zakon, 85/2005, 101/2005 - dr.zakon, 63/2006 – odluka USRS, 5/2009, 107/2009, 101/2010 i 93/2012

Ova odredba najverovatnije neće ispuniti predviđanja kreatora Zakona, da će novim zakonskim rešenjem biti povećan obuhvat najsiromašnijih, što bi uz čitav niz novih usluga, koje predviđa Zakon, obezbedilo minimum socijalne sigurnosti najisključenijih u narednom periodu. Naime, ranije su tu obavezu utvrđivali stručnjaci CSR-a, što je bilo prihvatljivije za potencijalnog korisnika NSP, jer on sada mora da ide na Sud i da pokrene tužbu protiv srodnika. Kulturološki milje i tradicionalne vrednosti u Srbiji otežavaju starijima da tuže svoju decu, unuke, braću i sestre... Stariji su više zaštitnički orijentisani prema njima i imaju razumevanja za njihovu često tešku materijalnu situaciju (jedva sastavljaju kraj s krajem i nemaju novca da školuju ni svoju decu...), dok samo suđenje neretko doživljavaju kao sramotu. Sa druge strane, neki od njih čak strahuju od potencijalnog, odnosno dodatnog zanemarivanja, pa čak i zlostavljanja od strane srodnika.

Ne mogu da tužim najrođenije

„Živim sa mužem, koji je bolestan, ne može ništa da radi, a nemamo penziju. Imam jednu baštu i tu sadim krompir na jedno parče. Kuću imam, 200 godine kako sam u tuj kuću.

Decu imam, sedam duša, četiri ćerke i tri sina. Svi su otišli, neki u Makedoniju, neki po Srbiji. Imaju svoje porodice i oni loše žive. Niko od njih nije dolazio već tri godine. Kažu, nemaju od čega da nam pomognu. Tražili smo pomoć od socijalnog, a oni kažu da treba deca da nas izdržavaju ili da ih tužimo, a ja to ne mogu...šta će mi deca reći... ko će nas sa'raniti“

(udata, 73 godine, iz okoline Trgovišta)

Dodatno za njih je komplikovana i procedura podnošenja tužbi, jer se najčešće radi o nepismenima ili teško pokretnim/nepokretnim ljudima, koji žive u udaljenim mestima od centra gradskih sredina, gde su locirani sudovi, što zahteva materijalne troškove, a oni novca inače nemaju.

Samo u slučajevima kada je osoba pod starateljstvom, postupak umesto nje može pokrenuti privremeni staratelj.

Institut poravnanja, takođe, zahteva sudsku proceduru, tako da je nemoguće da se ista izbegne.

Članom 107. regulisano je da se postupak za ostvarivanje prava na novčanu socijalnu pomoć vodi po odredbama Zakona, kojim se uređuje opšti upravni postupak. Zasnovano na Zakonu o opštem upravnom postupku³⁹ (član 149. – 153.), kojim je regulisan način dokazivanja

³⁹ „Sl. list SRJ“, br. 33/97 i 31/2001 i „Sl. glasnik RS“ br. 30/2010

neophodnog činjeničnog stanja za ostvarivanje nekog prava, Pravilnik Ministarstva rada bliže definiše dokumenta koja se smatraju potrebnim i neophodnim za ostvarivanje prava na novčanu socijalnu pomoć i ona su:

- fotokopija lične karte za sva punoletna lica (fotokopija legitimacije interno raseljenih lica, fotokopija zelenog kartona)
- fotokopija izvoda iz matične knjige rođenih za decu
- ukoliko je brak razveden, fotokopija presude o razvodu braka
- pravosnažna sudska odluka o izdržavanju od srodnika koji tu obavezu imaju po Porodičnom zakonu ili dokaz da je kod nadležnog suda pokrenut postupak radi utvrđivanja obaveze izdržavanja srodnika
- uverenje o imovnom stanju (poresko uverenje)
- rešenje o porezu na imovinu za fizička lica
- fotokopija izvoda iz matične knjige umrlih
- uverenje za nezaposlene članove porodice
- potvrda o visini primanja (za poslednja tri meseca koji prethode mesecu u kojem je podnet zahtev)
- EDB (potrošački broj strujomera) - ako se strujomer vodi na podnosioca zahteva ili člana domaćinstva
- uverenje o kućnoj zajednici
- potvrda o školovanju za decu
- uverenje da podnosilac zahteva nije osiguranik RF PIO
- poslednji ček od penzije

Iako je važeći Zakon o socijalnoj zaštiti trebalo da „izbegne“ upravni postupak i da bude bliži korisniku, i dalje ostaje obimna lista potrebne dokumentacije za ostvarivanje prava, koja takođe može da bude jedan od ograničavajućih faktora za uključivanje većeg broja starijih u pravo.

Država je kroz važeći Zakon o socijalnoj zaštiti, sa jedne strane otvorila mogućnosti za poboljšanje materijalne situacije najsiromašnijih, a koji su radno nesposobni, gde spadaju i stariji, na način da je za njih, kod ostvarivanja prava na NSP podigla imovinski cenzus sa pola na jedan hektar i povećala nominalni iznos NSP-a za 20%. Sa druge strane, uvela je obavezu utuživanja srodnika, što potencijalno može dovesti do anuliranja efekata ovih pozitivnih promena u Zakonu. Takođe, ništa se nije promenilo u pogledu smanjenja obima dokumentacije koja je potrebna za postupak ostvarivanja prava, što može uticati na nedovoljno uključivanje siromašnih starijih u ostvarivanje prava na NSP.

Imamo razumevanja za državu da ona mora da vodi računa o interesima celokupne zajednice i raspodeli prihoda na balansirani način (i za investicije i za socijalna davanja), ali smatramo da to ne treba da bude na uštrb onih koji su najisključeniji – u ovom slučaju stariji.

Postupak za ostvarivanje prava na novčanu socijalnu pomoć se pokreće po osnovu zahteva korisnika pomoći ili članova porodice, a može se pokrenuti po službenoj dužnosti. Bez obzira na broj članova domaćinstva, nosilac prava je jedan član porodice, a pravo se priznaje od dana podnošenja zahteva ukoliko su ispunjeni svi ostali Zakonom predviđeni uslovi.

Preispitivanje uslova korišćenja prava na novčanu socijalnu pomoć se vrši u maju svake godine, a na osnovu prihoda koje je porodica/pojedinac ostvarila tokom predhodna tri meseca te kalendarske godine. Procena prihoda se vrši na osnovu Uredbe o primanjima i prihodima⁴⁰. Pored ove redovne revizije, Zakon obavezuje korisnika prava da prijavi svaku promenu koja je od uticaja na priznato pravo i to u roku od 15 dana od dana nastanka promene (član 97. Zakona).

Ukoliko korisnik ne ostvari traženo pravo na novčanu socijalnu pomoć pri čemu smatra da je takvom odlukom oštećen ima pravo podnošenja žalbe (član 103.) koju rešava ministar nadležan za socijalnu zaštitu, odnosno pokrajinski organ uprave nadležan za socijalnu zaštitu⁴¹, odnosno gradska uprava grada Beograda⁴².

Rok za donošenje rešenja o pravu na novčanu socijalnu pomoć je 30 dana od dana podnošenja zahteva.

Prilikom donošenja pozitivnog rešenja o ostvarivanju prava na novčanu socijalnu pomoć osnovica se utvrđuje u apsolutnom iznosu i na osnovu rešenja nadležnog ministra za socijalnu zaštitu, a ista se usklađuje dva puta godišnje (april i oktobar). Nakon poslednjeg usklađivanja od 1. oktobra 2012. godine ta osnovica iznosi 7.275,00 dinara⁴³ za pojedinca, za svakog narednog člana porodice 3.638,00 dinara (0,5 od osnovice), a za članove porodice mlađe od 18 godina ista iznosi 2.183,00 (0,3 od osnovice).

Na osnovu navedenih nominalnih vrednosti dobijamo da ukoliko imamo četvoročlanu porodicu sa dvoje maloletne dece koja ostvaruje pravo na novčanu socijalnu pomoć u punom iznosu mesečno dobije 15.279,00 dinara. Za porodice koje imaju više od 6 članova pravo se priznaje za 6 članova.

Kada su u pitanju radno nesposobna lica odnosno porodice u kojima su svi članovi radno nesposobni nominalni iznos novčane socijalne pomoći se uvećava za 20%.

Kada su u pitanju stara lica, pravo na uvećanu novčanu pomoć imaju sva lica starija od 65 godina.

Dnevne usluge u zajednici – usluga pomoći u kući za stara lica

Među 5 grupa usluga socijalne zaštite nalaze se i dnevne usluge u zajednici u koje spadaju dnevni boravak, pomoć u kući, svratište i druge usluge koje podržavaju boravak korisnika u porodici. Ove usluge su predviđene Zakonom o socijalnoj zaštiti, a o njihovoj primeni se stara jedinica lokalne samouprave.

Ono što je na samom početku važno napomenuti je da dnevne usluge u zajednici jesu predviđene Zakonom, ali kako pripadaju grupi proširenih prava jedinica lokalne samouprave ih može uvesti ali nisu obavezne. To znači da od procene lokalne samouprave zavisi da li će i koju uslugu uvesti, pri čemu ona nema nikakvu obavezu da to i uradi. Ukoliko se jedinica lokalne samouprave odluči za pružanje neke od predviđenih usluga ona o tome mora da donese Odluku grada/opštine

⁴⁰ Uredba o primanjima i prihodima koji su od uticaja na ostvarivanje prava na novčanu socijalnu pomoć, „Sl. glasnik RS“ br. 36/2011 od 27.5.2011.

⁴¹ za teritoriju AP Vojvodine

⁴² za teritoriju grada Beograda

⁴³ Rešenje o nominalnim iznosima novčane socijalne pomoći, „Sl. glasnik RS“ br. 100/2012. od 1.oktobra 2012.

kojom je, pored uvođenja same usluge, bliže definisan i način na koji će ona biti finansirana, kao i ko će biti korisnici navedene usluge.

Uslugu pomoć u kući može realizovati centar za socijalni rad, gerontološki centar, Crveni krst ili druga institucija koja na osnovu unutrašnjeg uređenja može biti pružalac usluge. Centar za socijalni rad, odnosno, gerontološki centar uslugu pomoć u kući mogu realizovati samo ukoliko u okviru svoje radne jedinice postoji posebno organizovana služba, odnosno organizaciona jedinica koja će se baviti ovim poslovima.

Članom 64. Zakona je regulisano da ukoliko postoji potreba za uslugom koja se u dovoljnom obimu ili uopšte ne može obezbediti od strane postojećih ustanova socijalne zaštite koje je osnovala Republika, pokrajina ili lokalna samouprava, ista se može nabaviti putem javnih nabavki od drugih licenciranih pružalaca usluge.

Dakle, ukoliko na opštini postoji potreba za pokretanjem usluge pomoći u kući, a realizacija iste se ne može obezbediti od strane postojećih ustanova socijalne zaštite pružalac može biti i druga organizacija (organizacije civilnog društva, privatni sektor) koja za datu uslugu poseduje odgovarajuću licencu. Licenciranje pružalaca usluge regulisano je Zakonom o socijalnoj zaštiti (članovi 178. do 184.) i o njemu se stara Ministarstvo rada, zapošljavanja i socijalne politike.

2.4.2.2. USTAV REPUBLIKE SRBIJE

Član 69. Ustava Republike Srbije garantuje da svaki pojedinac i/ili porodica kojima je neophodna društvena pomoć radi savladavanja socijalnih i životnih teškoća ima pravo na socijalnu zaštitu koja je zasnovana na načelima socijalne pravde, humanizma i poštovanja ljudskih prava.

Kada su u pitanju javne finansije, Ustav članom 91. reguliše da se sredstva potrebna za finansiranje nadležnosti Republike, pokrajine ili lokalne samouprave obezbeđuju iz poreza i drugih prihoda utvrđenih zakonom. Zakon koji bliže reguliše obezbeđivanje finansiranja je Zakon o budžetskom sistemu Republike Srbije i drugi zakoni iz nadležnosti Ministarstva finansija (Zakon o porezu na dodatu vrednost, Zakon o porezu na prihode i primanja i dr.). Ustav nalaže da Republika, autonomna pokrajina i jedinica lokalne samouprave moraju imati budžete u kojima su prikazani svi prihodi i rashodi kojima se finansiraju pripadajuće nadležnosti.

Kako bi se obezbedio efikasniji i efektivniji sistem ostvarivanja prava građana, Ustav članom 137. i članovima 176. – 193. predviđa da se određeni poslovi, pa između ostalog i poslovi socijalne zaštite, mogu poveriti pokrajini ili jedinici lokalne samouprave, a pokrajine i lokalne samouprave pojedina javna ovlašćenja dalje mogu poveriti drugim organima i organizacijama, preduzećima i sl. Kako bi takav sistem funkcionisao, Republika, pokrajina i jedinica lokalne samouprave mogu osnivati određene javne službe, čije se delovanje, odnosno način rada bliže reguliše pripadajućim zakonom oblasti na koju se odnosi.

Kao poslednji, ali izuzetno važni članovi su i član 21., koji garantuje da su pred Ustavom i Zakonom svi jednaki, kao i član 51., prema kome svako ima pravo da bude obavešten o pitanjima od javnog značaja i da su sredstva javnog obaveštavanja dužna da to pravo i poštuju. Bliže regulisanje ovog člana definisano je Zakonom o slobodnom pristupu informacijama od javnog značaja.

2.4.2.3. PORODIČNI ZAKON

Određbe ovog Zakona uređuju brak i odnose u braku, odnosno vanbračnoj zajednici, odnose deteta i roditelja, usvojenje, hraniteljstvo, kao i obaveze izdržavanja, imovinsko-pravne odnose u porodici i drugo.

Član 8. Zakona naglašava da je izdržavanje pravo i dužnost članova porodice i da odricanje od ovog prava nema pravnog dejstva. S obzirom na to da se bavimo novčanom socijalnom pomoći i pomoći u kući, kao merama koje su namenjene i starim licima, u ovom Zakonu nas interesuju prava i obaveze dece i drugih srodnika prema starijim članovima porodice/domaćinstva.

Članom 156. se kaže da roditelj koji je nesposoban za rad, a nema dovoljno sredstava za izdržavanje, ima pravo na izdržavanje od punoletnog deteta ili drugog krvnog srodnika u pravoj nishodnoj liniji, odnosno od maloletnog deteta koje stiče prihode, a srazmerno njihovim mogućnostima. Takođe, članom 159. je regulisano da i maćeha, odnosno očuh, koji su nesposobni za rad imaju pravo na izdržavanje od punoletnog pastorka, a u skladu sa njegovim mogućnostima.

Ovi članovi Zakona su nam utoliko važniji što Zakon o socijalnoj zaštiti predviđa utuživanje srodnika prilikom ostvarivanja prava na novčanu socijalnu pomoć.

Porodični zakon bliže definiše visinu i vreme trajanja izdržavanja, kao i mogućnosti promene u visini (članovi 160. – 164.). Tako je članom 162. tačka 2., određeno da visina izdržavanja po pravilu ne može biti manja od 15%, niti veća od 50% redovnih neto mesečnih novčanih primanja dužnika izdržavanja.

Ako bismo na osnovu ovih podataka napravili obračun koliko sredstava je dužnik izdržavanja u obavezi da izdvoji za izdržavanje, dobijamo da:

- ako uzmemo da je prosečna zarada u Srbiji u septembru 2012. iznosila 40.258⁴⁴ dinara, minimum koji bi trebalo da bude izdvojen je 6.039 dinara (15%), što je ispod minimuma apsolutne linije siromaštva za 2010.⁴⁵, a ako uzmemo gornju vrednost od 50%, izdvajanje dolazi do nivoa od 20.129 dinara.
- ukoliko bismo uzeli podatak minimalne zarade u neto iznosu za posmatrani period, od 18.400⁴⁶ dinara, granični minimum izdvajanja za izdržavanje bi iznosio 2.760 dinara, dok maksimalna vrednost iznosi 9.200 dinara.

Ovi podaci su od značaja iz razloga što, kao što smo ranije naveli, Zakon o socijalnoj zaštiti kao jedan od uslova traži poravnanje ili utuživanje srodnika, pri čemu sud određuje visinu izdržavanja dužnika izdržavanja.

Ostvarivanje prava na izdržavanje ostvaruje se u sporu za izdržavanje kod nadležnog suda, a postupak se pokreće tužbom, koju može podneti lice koje se smatra poveriocem. U izuzetnim slučajevima, tužbu za izdržavanje može podneti i organ starateljstva.

44 www.cekos.rs/prosecne-neto-zarade-plate-septembar-2012-godine

45 Linija apsolutnog siromaštva za 2010. godinu iznosi 8.544 dinara

46 www.zup.co.rs/materijali/Tabela_6L.pdf

2.4.2.4. ZAKON O LOKALNOJ SAMOUPRAVI

Kako bi smo bili u prilici da sagledamo obaveze i odgovornosti lokalne samouprave, još jedan od važnijih zakona u oblasti socijalne zaštite je i Zakon o lokalnoj samoupravi. Ovaj Zakon uređuje rad lokalnih samouprava i daje smernice za njihov samostalni rad. U okviru tih smernica kaže se da jedinica lokalne samouprave propise važne za njihovo funkcionisanje donosi samostalno i u skladu sa svojim potrebama.

Opštinska uprava je zadužena za pripremu nacрта propisa i drugih akata koje donosi skupština opštine, predsednik opštine i/ili opštinsko veće. Izuzetno, predviđena je i **mogućnost da građani putem građanske inicijative predlažu skupštini donošenje akata kojima će se urediti, odnosno pokrenuti određena pitanja** (član 68.). Ovaj član Zakona daje prostor da građani sami pokrenu inicijativu za uspostavljanje one usluge socijalne zaštite koja je njima neophodna.

Pored donošenja propisa, jedinice lokalne samouprave mogu osnovati preduzeća, ustanove i druge organizacije, čijim osnivanjem se izlazi u susret zadovoljenju potreba lokalnog stanovništva. Poveravanje poslova baziranih na načelima konkurencije i javnosti, može se dati pravnom ili fizičkom licu (član 7., stav 1. i 2.).

Isti Zakon predviđa i mogućnost da se više lokalnih samouprava udružuju i udružuju sredstva, a sve u cilju ostvarivanja njihovih zajedničkih interesa (član 13.). U okviru pomenutog člana, u stavu 5. kaže se da ukoliko postoji za to interes lokalne zajednice, odnosno njenih stanovnika, organi lokalne zajednice mogu sarađivati sa nevladinim, humanitarnim i drugim organizacijama.

Kako bi realizovala Zakonom predviđene aktivnosti, opština preko svojih organa, između ostalog, usvaja odluke neophodne za rad jedinica lokalne samouprave, kao i lokalne budžete kojima će se finansirati predviđene usluge (član 20.). U okviru istog člana u tački 17., lokalnoj samoupravi je data mogućnost da, ukoliko za to postoji potreba, osnuje ustanove u oblasti socijalne zaštite, prati i obezbeđuje njihovo funkcionisanje, kao i donosi propise o pravima u oblasti socijalne zaštite. Isti Zakon predviđa podršku lokalne samouprave građanima koji nisu u jednakom položaju sa drugima, bilo kroz finansiranje različitih oblika samopomoći, bilo kroz podršku ustanova i/ili socijalno-humanitarnih organizacija.

U ostvarivanju svih svojih aktivnosti, lokalna samouprava ima obavezu informisanja javnosti.

Član 97. predviđa mogućnost ustanovljavanja zaštitnika građana, koji kontroliše poštovanje njihovih prava i utvrđuje povrede učinjene aktima, radnjama ili ne činjenjima organa uprave i javnih službi.

2.4.2.5. ZAKON O BUDŽETSKOM SISTEMU

Opšte je poznato da budžeti jedne države, ali i budžeti lokalnih samouprava na najbolji način oslikavaju politike koje ta država, odnosno lokalna samouprava vodi. Za realizaciju bilo kog zakona, neophodan je novac, a način na koji se taj novac pribavlja, kao i način na koji se njime može raspolagati, regulisan je Zakonom o budžetskom sistemu Republike Srbije. Ovaj Zakon uređuje planiranje, pripremu, donošenje i izvršenje budžeta Republike Srbije, kao i budžeta autonomnih pokrajina i jedinica lokalne samouprave. Sam Zakon bavi se kompletnim finansijskim delovanjem u jednoj državi, iz kog ćemo mi izdvojiti samo one članove koji su važni za dve posmatrane mere/usluge (novčana socijalna pomoć i pomoć u kući).

Na osnovu ovog Zakona svake godine se planiraju i usvajaju budžeti za narednu kalendarsku godinu, sa projekcijama za naredne dve. Budžeti usvojeni od strane skupštine Republike Srbije stiču pravnu formu zakona, a na lokalnom nivou, pravnu formu odluke.

Sve nadležnosti autonomne pokrajine, odnosno jedinice lokalne samouprave koje propisuje Republika, finansiraju se na osnovu Zakona o budžetu i sa nacionalnog nivoa, dok nadležnosti koje su uvele lokalne samouprave, odnosno autonomne pokrajine, finansiraju one same.

Ono o čemu moramo voditi računa je da Zakon reguliše i ograničenja budžeta koja moraju biti u okviru maksimuma deficita utvrđenog u predlogu budžeta Vlade, odnosno organa lokalne vlasti. To će reći da, ukoliko uvećavamo rashode pojedinih mera i usluga, moramo voditi računa da one mogu biti podržane samo u slučaju da uvećavamo prihode, koji će pokriti uvećanje rashoda ili da moramo smanjiti neke druge rashode. Ovo nam je značajno iz razloga što prilikom planiranja izdvajanja za socijalna davanja moramo voditi računa da njihovo finansiranje ili uvođenje ne ugrozi druge mere i usluge. Ekonomska nauka ovo naziva Pareto-efikasnost⁴⁷.

Prilikom prvih predstavljanja rezultata istraživanja na Projektu „Civilno društvo za odgovornost Vlade i smanjenje siromaštva u Srbiji” 31. marta 2010. godine, svih 7 organizacija iz 7 različitih grupa ugroženih su iznele svoje rezultate istraživanja u vezi sa finansiranjem različitih oblika socijalne zaštite, kao i svoje zaključke i preporuke proistekle iz tih rezultata. Ovom predstavljanju prisustvovala je i grupa dece osnovno/srednjoškolskog uzrasta, koja su upravo na svoj način dala komentar koji govori u prilog Pareto-efikasnosti, a on je bio: „čini nam se da ovde ne možete pomoći jednima, a da ne ugrozite one druge”.

Zakon, takođe, nalaže da se strogo vodi računa o tome sa koje pozicije se vrši koje finansiranje. Tako na primer, program novčane socijalne pomoći koji pripada grupi stalnih rashoda u oblasti socijalne zaštite, može biti finansiran isključivo sredstvima od prihoda budžeta, a u izuzetnim

⁴⁷ Prema ekonomisti Vilfredu Paretu, to je pokušaj da se izađe u susret jednoj potrebi neke osobe bez uskraćivanja druge potrebe nekoj drugoj osobi.

slučajevima, odlukom Vlade i namenskim sredstvima iz donacija. Za razliku od njih, usluge pomoći u kući, koje se finansiraju od strane lokalne samouprave, pored sredstava iz budžeta lokalne samouprave, mogu biti podržana i kroz transfere sa nacionalnog nivoa, odnosno donacije.

Kako nije uvek moguće planirati tačan iznos sredstava na rashodnoj strani, kao ni na prihodnoj, Zakon o budžetskom sistemu daje mogućnost da se tokom godine može napraviti rebalans budžeta, kojim se sredstva sa jedne budžetske linije, na kojoj su „ušteđena“, prenesu na drugu budžetsku liniju, na kojoj su rashodi „povećani“.

Na osnovu Pravilnika o standardnom klasifikacionom okviru i kontnom planu za budžetski sistem funkcije socijalne zaštite i njihove definicije su izrađene na osnovu Evropskog sistema statistike integrisane socijalne zaštite iz 1996. godine. U skladu sa ovom statistikom, socijalna zaštita obuhvata i zdravstvenu zaštitu, s tim što u ovom Pravilniku to nije slučaj. Socijalna zaštita ima kategoriju 0 i sadrži grupe:

- 01 – bolest i invalidnost,
- 02 – starost,
- 03 – korisnici porodične penzije,
- 04 – porodica i deca,
- 05 – nezaposlenost,
- 06 – stanovanje,
- 07 – socijalna pomoć ugroženom stanovništvu neklasifikovana na drugom mestu,
- 08 – socijalna zaštita – istraživanje i razvoj,
- 09 – socijalna zaštita neklasifikovana na drugom mestu.

Kada su u pitanju stari, interesantno je da, iako oni predstavljaju jednu od većih grupa stanovništva koja se može posmatrati sama za sebe, a i pored toga što ih standardni klasifikacioni okvir prepoznaje, Zakon o budžetu ih, na žalost, ne prepoznaje. Posledica ovog nedostatka je izostanak informacije koliko Republika Srbija troši na politike/programe socijalne zaštite namenjene starim licima. To će reći da država nema informaciju o tome koliko Srbiju „košta starost“. Ovakvo stanje sa republičkog nivoa se prenosi i na lokal, te tako po našim saznanjima nemamo informaciju da neki od budžeta na lokalnom nivou koristi ovu klasu u svojim odlukama o budžetu. Kada je u pitanju novčana socijalna pomoć, ona je obuhvaćena funkcijom 070 i čitajući budžet, u okviru ove funkcije možemo utvrditi obim sredstava za finansiranje prava iz oblasti socijalne zaštite.

Prava koja se finansiraju iz ove funkcije su na osnovu Zakona o socijalnoj zaštiti:

- pravo na novčanu socijalnu pomoć,
- pravo na dodatak i uvećani dodatak za pomoć i negu drugog lica,
- pravo na posebnu novčanu naknadu,
- pravo na pomoć za osposobljavanje za rad,
- usluge porodičnog smeštaja,
- usluge savetovanja i obuke hranitelja i usvojitelja,
- usluge domskog smeštaja,
- usluge stanovanja uz podršku za osobe sa invaliditetom⁴⁸
- usluge smeštaja za žrtve trgovine ljudima i
- pravo na jednokratnu pomoć u slučaju ugroženosti većeg broja građana.

⁴⁸ Osim u jedinicama lokalne samouprave, čiji je stepen razvijenosti iznad republičkog proseka.

Tabela 7. Posmatrano po godinama, izdvajanja iz budžeta Republike Srbije za ove namene iznose:

Godina	Funkcija 070	Iz budžeta	Ostali izvori	MOP/NSP	
				Porodica	Visina izdvajanja
2009.	22.591.141.000	17.226.937.000	5.364.204.000	60.000	4.034.000.000
	16,12%	15,78%	17,20%	6,99%	31,25%
2010.	26.232.073.000	19.945.450.000	6.286.668.000	64.193	5.294.757.000
	15,08%	21,00%	-3,69%	7,89%	64,12%
2011.	30.188.577.000	24.133.889.000	6.054.688.000	69.256	8.689.609.000
	8,83%	11,09%	-0,18%	29,95%	-3,98%
2012.	32.853.708.000	26.809.902.000	6.043.806.000	90.000	8.343.669.000

Na osnovu tabele možemo zaključiti da procenat povećanja izdvajanja za funkciju 070 ne prati povećanje broja korisnika. Tako na primer, povećanje planiranog broja korisnika 2010. je bilo skoro 7% u odnosu na 2009., a povećanje budžeta 16%, dok je 2012. broj korisnika veći za gotovo 30%, a budžet za nešto malo manje od 9%.

Ono što još smatramo da je važno napomenuti je da su u poslednjih nekoliko godina zbog inflacije uvećanja budžeta nominalna, a ne realna.

3. ANALIZA MERE NOVČANA SOCIJALNA POMOĆ

3.1. MATERIJALNO OBEZBEĐENJE PORODICE DO 2011. GODINE

U skladu sa trendom povećanja siromaštva od 2008. godine, povećavao se i broj korisnika socijalne zaštite. Prema analizi iz Izveštaja Republičkog zavoda za socijalnu zaštitu o radu CSR, za 2010. godinu može se uočiti konstantan porast broja korisnika, kako po starosnim grupama, tako i u ukupnoj populaciji. Kada su u pitanju starije osobe, (žene stare 60 i više godina i muškarci stari 65 i više godina) evidentno je da je njihovo učešće u korišćenju usluga socijalne zaštite procentualno najniže, u odnosu na ostale uzrasne kategorije.

Tabela 8. Kretanje broja korisnika CSR po starosnim grupama 2008-2010. ⁴⁹

Starosna grupa korisnika	2008.	2009.	2010.	Učešće u 2010.
Deca i mladi	172.381	186.592	198.428	33,2%
Odrasle osobe	250.938	268.895	293.028	48,9%
Starije osobe ⁵⁰	93.588	99.938	106.700	17,9%
UKUPNO	516.907	555.425	598.156	100,0%

Iako znamo da stariji spadaju u jednu od najranjivijih grupa stanovništva i da su oni upravo ti, kojima je najviše potrebna dodatna podrška društva i države u zadovoljavanju svojih potreba i očuvanju dostojanstva, njihovo učešće u korišćenju usluga socijalne zaštite je nedovoljno. Samo 7,22% starijih (106.700) je u 2010. godini koristilo neke od usluga socijalne zaštite, dok je broj korisnika među decom, mladim i odraslim osobama znatno veći. Indikativno je da je najveći broj korisnika usluga socijalne zaštite u starosnoj kategoriji od 15 do 65 godina i da tu grupaciju dobrim delom čini radno sposobno stanovništvo.

Po tada važećem Zakonu, materijalno obezbeđenje porodice (MOP) je bila jedina mera namenjena i starim licima, koja je za cilj imala ublažavanje posledica siromaštva. Samo za ostvarenje ove mere su se posmatrali materijalni kriterijumi, dok za sve ostale, to nije bio slučaj. Analizom izveštaja CSR za period 2008-2010. godine utvrdili smo da je među svim korisnicima MOP-a bio najmanji broj upravo onih iz ciljne grupe starijih. Ovakva pokrivenost populacije starijih MOP-om nije u skladu sa njihovim učešćem u ukupnom delu populacije koja živi u siromaštvu, kao i činjenicom da oni spadaju u visoko rizičnu grupu od socijalne isključenosti i siromaštva.

⁴⁹ Republički zavod za socijalnu zaštitu, Izveštaj o radu centara za socijalni rad u Srbiji za 2010. godinu

⁵⁰ Žene starije od 60 i muškarci stariji od 65 godina

Tabela 9. Kretanje broja korisnika MOP-a 2008-2010.

	2008.	2009.	2010.
Korisnici MOP-a u ukupnoj populaciji ⁵¹	149.400	168.121	145.852
Stari korisnici MOP-a ⁵²	15.054 (1,01%)	16.848 (1,14%)	17.783 (1,20%)
Ostali korisnici MOP-a ⁵³	134.346 (2,23%)	151.273 (2,51%)	128.069 (2,12%)

Po tada važećem zakonskom propisu, kriterijumi za ostvarivanje prava na MOP su bili izuzetno visoko postavljeni, tako da je prag minimalne socijalne sigurnosti bio znatno niži od utvrđenog praga siromaštva. Pravo na MOP su mogle da ostvare isključivo porodice/pojedinci koji su živeli u apsolutnom siromaštvu, a nisu posedovali više od 0,5 ha zemlje, a prosek zemljišnog poseda po gazdinstvu u Srbiji je oko 2,5 ha. Kada su u pitanju siromašni stariji, oni uglavnom žive u ruralnim sredinama i poseduju po više od 0,5 ha zemlje, čime su praktično bili isključeni iz mogućnosti da ostvare ovo pravo.

Organizacije civilnog društva⁵⁴ su 2008-2009. godine realizovale zagovaračku inicijativu za uvođenje socijalnih penzija kako bi se obezbedio veći obuhvat siromašnih starijih istima i preveniranje da ova ciljna grupa bude socijalno najisključenija i živi u apsolutnom siromaštvu.

Država je iskazala razumevanje za probleme ove visoko rizične grupe stanovništva i najavila da je planirala nova rešenja koja će biti deo novog Zakona o socijalnoj zaštiti, a koja bi doprinela većem obuhvatu finansijskom podrškom starih, siromašnih lica, odnosno obezbeđivanju minimuma socijalne sigurnosti za najsiromašnija stara lica.⁵⁵ Da li se to i ostvarilo?

3.2. NOVČANA SOCIJALNA POMOĆ U SRBIJI OD 2011. GODINE

Važeći Zakon o socijalnoj zaštiti (u daljem tekstu Zakon), trebalo je, pored ostalog, da obezbedi nova rešenja za veći obuhvat siromašnih porodica i pojedinaca, pa tako i starijih, merama materijalne podrške od strane države. Materijalno obezbeđenje porodice zamenjeno je novim institutom materijalne podrške, koji se zove novčana socijalna pomoć (u daljem tekstu NSP), ali opšti uslovi za ostvarivanje njegovog prava su, prema našem mišljenju, visoko postavljeni.

Uporednom analizom Izveštaja Republičkog zavoda za socijalnu zaštitu o radu centara za socijalni rad za 2010. i 2011., zaključili smo da nije došlo do većeg obuhvata korisnika merom novčane socijalne pomoći od države, po važećem Zakonu, u odnosu na obuhvat korisnika merom MOP-a, po starom Zakonu.

⁵¹ Ukupna populacija je, prema Popisu stanovništva iz 2002. godine 7.498.001

⁵² Populacija starih je 1.476.613, prema popisu iz 2002. godine

⁵³ Ostale uzrasne grupe, prema popisu iz 2002. godine, čine kontingent od 6.021.388 lica

⁵⁴ Amity i mreža HumanaS

⁵⁵ Odgovor Ministarstva rada i socijalne politike Amity-u, na zagovaračku inicijativu, br. dopisa 2009-03, 06.05.2009.

Naprotiv, prema tim podacima, došlo je do smanjenja broja korisnika NSP-a u 2011., u odnosu na broj korisnika MOP-a u 2010. godini. Broj korisnika MOP-a je u 2010. bio 145.852, a broj korisnika NSP-a u 2011. godini bio je manji za 21.048 (124.804 korisnika), odnosno za 14,43%.

Kada su u pitanju stariji korisnici, koji inače u formatu za izveštavanje od strane CSR nisu ni prepoznati kao jedna od posebno osetljivih grupa korisnika⁵⁶, situacija je još nepovoljnija. Naime, NSP je u 2011. koristilo 14.103 starijih, što je za 3.680 manje u odnosu na 17.783 njih, koliko ih je koristilo MOP u 2010. godini. Ovde je smanjenje u broju primalaca 20,69%.

Interesantno je i to da je, kada su u pitanju stariji, obuhvat istih NSP-om bio veći od 5%, u samo 9 opština u Srbiji, od kojih 5 njih spadaju u kategoriju najnerazvijenijih (Krupanj 5,24%; Tutin 5,96%; Aleksinac 6,27%; Bujanovac 7,22% i Crna Trava 10,46%), a 4 u ostale.⁵⁷

Tabela 10. Struktura korisnika prava na novčanu socijalnu pomoć u 2011. godini⁵⁸

Vrste novčane socijalne pomoći	Starosne grupe korisnika i nosioca prava				
	Deca	Mladi ⁵⁹	Odrasli	Stariji	Ukupno
Pravo na NSP	8.983	5.009	40.444	4.927	59.363
Pravo na uvećanu NSP	2.532	1.803	15.862	8.351	28.548
Pravo na vremenski ograničenu NSP	1.690	2.575	31.803	825	36.893
UKUPNO	13.205	9.387	88.109	14.103	124.804

Najveći broj primalaca NSP-a je upravo iz ciljne grupe odrasli, odnosno onih za koje se pretpostavlja da se najlakše mogu nositi sa izazovima siromaštva. Indikativan je i podatak da kada su u pitanju stari korisnici NSP-a, skoro 5 hiljada njih ostvaruje pravo na osnovnu NSP, što znači da živi u domaćinstvu gde je većina radno sposobnih, a da tek nešto više od 8 hiljada je onih koji su ostvarili pravo na uvećanu NSP, što obuhvata starije koji žive sami. Bilo je za očekivati da bi ubedljivo najveći obuhvat starih NSP-om trebalo da bude iz ciljne grupe samačkih ili isključivo staračkih domaćinstava, odnosno najveći broj njih bi trebalo da primaju uvećanu NSP. Broj primalaca iste ni približno nije proporcionalan broju ljudi iz ciljne grupe. Prema popisu stanovništva iz 2002. godine u Srbiji je bilo 435.491 staračko domaćinstvo od kojih 266.613 jednočlanih.

Prema podacima Ministarstva rada i socijalne politike (Socijalni profil opština u Republici Srbiji za 2011. godinu), na početku 2011. bilo je 178.786 korisnika MOP-a/NSP-a, a na kraju godine 214.402 korisnika, što je za 19,92% više u odnosu na početak godine (Tabela 11.).

Evidentna su značajna odstupanja u osnovnim podacima o broju korisnika NSP između onih kojima raspolaže Ministarstvo, koje i realizuje isplatu istih, i podataka prikazanih u Izveštaju Republičkog zavoda za socijalnu zaštitu o radu centara za socijalni rad u 2011.

⁵⁶ U formatu je izdvojeno 10 posebno osetljivih grupa korisnika: deca sa problemima u ponašanju, žrtve nasilja, deca žrtve nasilja, socio-materijalno ugrožene porodice, žrtve trgovine ljudima, osobe sa invaliditetom, Romi, beskućnici, povratnici i izbegla i interno-raseljena lica.

⁵⁷ Pećinci 5,27%, Ruma 5,42%, Nova Crnja 7,19% i Novi Kneževac 15,10%

⁵⁸ Republički zavod za socijalnu zaštitu, Izveštaj o radu centara za socijalni rad u Srbiji za 2011. godinu

⁵⁹ Mladi su u skladu sa Zakonom osobe uzrasta od 18 do 26 godina

Neophodno je preduzeti sve mere za usklađivanje u prikupljanju, razvrstavanju i prikazu ovih podataka, jer bez preciznih podataka, otežana je pouzdanija analiza mere, i valjano odlučivanje. Tabela 11. Broj korisnika MOP/NSP u 2011. po mesecima i sa indeksom rasta/pada u odnosu na početno stanje⁶⁰

		KORISNICI MOP/NSP				
		do 18 g.	18-26 g.	27-65 g.	više od 65 g.	UKUPNO korisnika
Početno 2011.		69.133	16.228	81.623	11.802	178.786
mart	broj sl. indeks	73.661 6,55	18.205 12,81	90.296 10,63	12.006 1,73	194.168 8,60
april	broj sl. indeks	72.968 5,55	17.847 9,98	88.699 8,67	12.013 1,79	191.527 7,13
maj	broj sl. indeks	71.747 3,78	17.383 7,12	85.800 5,12	11.940 1,17	186.870 4,52
jun	broj sl. indeks	69.449 0,46	16.030 -1,22	79.283 -2,87	11.757 -0,38	176.519 -1,27
jul	broj sl. indeks	66.738 -3,46	14.684 -9,51	72.823 -10,78	11.645 -1,33	165.890 -7,21
avgust	broj sl. indeks	69.744 0,88	15.743 -2,99	78.902 -3,33	11.603 -1,69	175.992 -1,56
septembar	broj sl. indeks	72.355 4,66	16.507 1,72	84.850 3,95	11.430 -3,15	185.142 3,56
oktobar	broj sl. indeks	64.435 -6,80	15.421 -4,97	84.133 3,08	9.325 -20,99	173.314 -3,06
novembar	broj sl. indeks	74.731 8,10	18.788 15,78	99.614 22,04	10.275 -12,94	203.408 13,77
decembar	broj sl. indeks	78.541 13,61	19.971 23,07	105.422 29,16	10.468 -11,30	214.402 19,92

Prema ovim podacima, obistinile su se najave zvaničnika da će se obuhvat korisnika novčanom socijalnom pomoći, po novom Zakonu, zbog promenjenih uslova za ostvarivanje prava na istu, povećati između 20% i 40%. U stručnom članku „Analiza efekata Predloga zakona o socijalnoj zaštiti na raspodelu dohotka i siromaštvo u Srbiji”⁶¹ date su prognoze ekonomskih stručnjaka da će primena novog Zakona o socijalnoj zaštiti „dovesti do povećanja broja domaćinstava sa najnižim primanjima koja ostvaruju prava na MOP za 18,4%, dok će prosečan iznos MOP-a koji im se isplaćuje biti uvećan za oko 10,6%”. To znači da je novi Zakon u određenoj meri trebalo da poboljša targetiranost novčane socijalne pomoći, kao i njene kapacitete da odgovori na potrebe najugroženijih članova društva, dok problem niskog obuhvata ostaje izazov.

Šta se dogodilo sa ciljnom grupom stari, u vezi sa ostvarivanjem, odnosno neostvarivanjem prava na NSP? Broj starijih koji primaju NSP je manji u 2011., u odnosu na broj starijih primalaca MOP-a u 2010. i po izveštajima Republičkog zavoda za socijalnu zaštitu i po podacima Ministarstva rada i socijalne politike. Ispostavlja se da je veći broj među starima primaocima MOP-a/NSP-a u

⁶⁰ Socijalni profil opština u Republici Srbiji za 2011. godinu, Ministarstvo rada i socijalne politike

⁶¹ Analiza efekata Predloga Zakona o socijalnoj zaštiti na raspodelu dohotka i siromaštvo u Srbiji, Kvartalni monitor ekonomskih trendova i politika u Srbiji, br 23. Beograd, mart 2011.

2011. izgubilo pravo, nego što ih je novih uključeno. Da li su sporne pojedine odredbe Zakona, ili njegova primena u praksi?

Trend povećanja broja korisnika NSP-a je nastavljen i u prvih 6 meseci u 2012., u odnosu na početno stanje iz 2011., u odnosu na sve druge ciljne grupe korisnika, izuzev kod starih. Tako je povećan obuhvat dece za 25%, mladih za 29%, ostalih radno sposobnih za 32%, dok je kod starih smanjen za skoro 9%.⁶²

Jedna je činjenica da je izuzetno nizak obuhvat starijih merom NSP-a, a druga je da je on najniži upravo tamo gde su stariji u najvećem riziku od socijalne isključenosti, a to su stariji iz samačkih staračkih domaćinstava u seoskim sredinama. Indikativni su podaci o obuhvatu korisnika iz seoskih domaćinstava i posebno iz seoskih staračkih, samačkih domaćinstava, NSP-om u 2011. godini.

Tabela 12. Obuhvat korisnika NSP-a iz seoskih domaćinstava

	Korisnici NSP iz seoskih domaćinstava prema svim korisnicima	Korisnici NSP-a iz seoskih star. samač. domaćinstava prema svim korisnicima
Republika Srbija	12,81%	2,87%
Centralna Srbija	15,32%	3,57%
Vojvodina	21,92%	4,36%

Iako sve statistike merenja siromaštva ističu da je siromaštvo znatno izraženije u seoskim sredinama, gde je u 2010. godini bilo 13,6% njih ispod apsolutne linije siromaštva, za razliku od 5,7% stanovnika gradskih područja, to se ne vidi u obuhvatu siromašnih merom NSP-a.

Razloge ovakvog stanja, između ostalog, vidimo u sledećim činjenicama. Prema Zakonu, izuzetno, pravo na NSP može ostvariti i pojedinac, odnosno porodica, čije su nepokretnosti veće od 0,5, odnosno 1 hektara i veći stambeni prostor, pod uslovom da centru za socijalni rad da saglasnost za upis hipoteke na svoje nepokretnosti, radi obezbeđivanja namirenja potraživanja u visini valorizovanog iznosa isplaćene novčane socijalne pomoći. Ovaj institut u praksi stariji veoma retko koriste, jer niko praktično nije bez nekih srodnika, a svako želi da ostavi nešto iza sebe i nerado se odriču imovine.

62 Socijalni profil opština u Republici Srbiji za prvih 6 meseci 2012. godine, Ministarstvo rada i socijalne politike

Zemlja se otuđuje kad se nema kud

„Nekad se živelo, a danas sam ko zarđala bačena čutura. Ženidbom sa Natom 1955. godine sam došao na miraz kod tasta (Nata je samo sa njim živela u kući), koji je imao 4 hektara zemlje, a kasnije sam dokupio još 3. Pola je šuma, a pola su livade i oranica.

Dobili smo i 3 kćerke i one su se poudavale i otišle daleko od sela (jedna u selo kod Kragujevca, druga u Vrnjačku banju, treća u Beograd. Potom mi je umrla žena, pa i tast, a i jedna kćerka. Ostao sam u kući punoj stoke, sam.

Dok sam mogao da radim, držao sam stoku, a i brao sam maline. A onda ni to. Para niotkuda. Nisam imao ni za struju, pa nisam ni plaćao nekoliko godina i oni su je isključili. Retko me posećuju one druge dve kćerke i unuci.

Rekli mi da treba da dam zemlju „na diskoteku“, da bi dobio pomoć. Neka, kad umrem, pa to neka dele ćerke i unuci i oni svi teško žive i nemaju. Zemlja se otuđuje samo kada se nema kud. Zemlja sva zarasla u korov, niko je ne obrađuje, jer nema ko u selu.

Ne mogavši više sam, doveo sam ovu babu Nadu. Ona prima socijalno, pa od toga nekako sastavljamo kraj s krajem. Ona je malo „mentalno“, ali meni to ne smeta. Važno mi je da nisam sam. „

(udovac, 80 godina, iz sela Kumanica kod Ivanjice)

U istom članu Zakona se definiše „odgovarajući stambeni prostor“, po članu porodice, a to je jedna soba, odnosno dve sobe za lice koje ostvaruje pravo na novčanu naknadu za pomoć i negu, odnosno uvećanu novčanu naknadu za pomoć i negu. Ovaj kriterijum u praksi potpuno stavlja u nepovoljni položaj staračka domaćinstva, koja žive u seoskim sredinama, a takvih je u Srbiji 213.508. Od ukupnog broja staračkih domaćinstava (435.491), 266.613 su samačka (živi samo jedan član). Ti stari ljudi, koji sada žive sami, nisu oduvek bili samci i siromašni, već su spletom životnih okolnosti i samim starenjem to postali, što znači da nisu ni gradili kuće na selu sa jednom sobom. Otuda je najveći broj siromašnih starih ljudi, po ovom kriterijumu već isključen iz mogućnosti da ostvari pravo na NSP.

Takođe, razlog za ovakvu situaciju možemo tražiti i u tome što informacije ne stižu do svih onih kojima su najpotrebnije, odnosno do onih koji su najudaljeniji od administrativnih centara, opština/gradova.

Tragom ovih činjenica, pogledali smo šta u Izveštaju Republičkog zavoda o radu CSR-a u 2011. godini stoji zabeleženo o pristupačnosti objekata CSR-a osobama sa invaliditetom, s obzirom na to da je među starima dosta onih iz ove ciljne grupe, kao i da li je obezbeđeno adekvatno informisanje korisnika o uslugama koje pruža CSR.

Tabela 13. Pristupačnost objekata CSR-a osobama sa invaliditetom

Postojanje rampi (fiksna ili pokretna)	16,23% = DA
Rukohvati	15,58% = DA
Pristupačno prizemlje	29,22% = DA
Lift	0,00%
Pristupačni toaleti	14,28% = DA

Iz Tabele 13. se može videti da manje od 30% objekata CSR-a imaju pristupačno prizemlje, a rampe postoje tek u 16% objekata. Ovo je veoma ograničavajuća okolnost za pristup starih ljudi objektima, odnosno stručnjacima CSR-a, koji su im ključni za ostvarivanje prava. Zato je neophodno da lokalne samouprave, koje su osnivači centara, obezbede fizičku pristupačnost ovih objekata, a u skladu sa Pravilnikom o tehničkim standardima pristupačnosti⁶³.

Kod nas je u velikoj meri zastupljen takozvani pasivni pristup sistema („osnažen“ preobimnom administracijom - 77,4% zaposlenih ima ovaj stav⁶⁴) u pružanju usluga koga karakteriše implicitno očekivanje da će oni kojima je pomoć potrebna doći i obratiti se za istu. Konkretno, to znači da oni koji su u stanju potrebe:

- treba da znaju da definišu svoju potrebu;
- treba da znaju da imaju prava na obezbeđivanje pomoći, koja bi bila odgovor na njegovu potrebu, i pod kojim uslovima;
- treba da znaju kome da se obrate, to jest da znaju da postoji ustanova/institucija gde mogu da obezbede ostvarivanje prava, u ovom slučaju na NSP, kao odgovor na njihovu potrebu da smanje siromaštvo, odnosno prežive;
- treba da imaju novac da plate prevoz do CSR-a i naravno da znaju gde se ova ustanova u gradu nalazi;
- treba da su fizički u mogućnosti da mogu da se prevezu;
- potrebno je da budu pismeni da bi mogli da prikupe i popune formulare i razumeju uputstva za popunjavanje formulara i za prikupljanje sve neophodne dokumentacije...

Dovoljno je da samo jedan od pobrojanih elemenata (a lista ovim nije iscrpljena, jer treba i tužiti svoje...) nije zadovoljen pa da potencijalni korisnik ostane isključen iz sistema. Upravo je to slučaj sa onima koji su najvulnerabilniji u sistemu i kojima su najčešće i u najvećoj meri programi socijalne pomoći/podrške namenjeni. Zato stariji često ostaju isključeni iz mogućnosti da ostvare pravo na NSP.

Važno je naglasiti da je Zakonom regulisano pravo korisnika na informacije (član 34.), gde se u prvom stavu kaže da korisnik ima pravo da u skladu sa svojim potrebama i sposobnostima bude informisan o svim podacima koji su značajni za utvrđivanje njegovih socijalnih potreba, kao i o tome kako te potrebe mogu biti zadovoljene. Pravilnikom o organizaciji, normativima i

63 „Sl. glasnik“ RS, broj 19/2012

64 Istraživanje procena stanja primene Pravilnika o organizaciji, normativima i standardima rada centara za socijalni rad iz perspektive stručnjaka centara za socijalni rad, osnovni rezultati, Glas centara br. 36, Vrnjačka Banja, novembar 2012.

standardima rada centra za socijalni rad⁶⁵, u članu 8. koji se tiče Dostupnosti usluga, naglašeno je da se ista obezbeđuje:

- koordinacijom aktivnosti sa drugim javnim službama, humanitarnim organizacijama, udruženjima građana i drugim organizacijama u lokalnoj zajednici;
- informisanjem građana putem sredstava javnog informisanja, javnih predavanja, prezentacija, pamfleta i na drugi način, o programima, pravima i uslugama koje centar pruža kao i o drugim pravima i obavezama koje im po zakonu pripadaju;
- isticanjem kontakt adrese i telefona centra na odgovarajućim javnim mestima i u službama u zajednici (zgrada jedinice lokalne samouprave, zdravstveni centar, služba zapošljavanja, lokalna sredstva informisanja i sl.);
- otvaranjem kancelarija u udaljenim mestima;
- na drugi odgovarajući način;
- koordinacijom aktivnosti.

Međutim, u podacima iz Izveštaja Zavoda o radu CSR u 2011. (Tabela 14.) prikazuje se manji broj indikatora za informisanje (nema podataka o tome: da li su držali predavanja, prezentacije o NSP-u; da li su isticali kontakt adrese i telefone u službama u zajednici; da li su otvarali kancelarije u udaljenim mestima). Iz prikazanih indikatora uočava se da ih svi centri ne koriste u podjednako meri.

Tabela 14. Informisanje o uslugama koje pruža CSR

Postoji liflet ili brošura o pravima i uslugama koje se ostvaruju u CSR	28,57%= DA
Na oglasnoj tabli CSR-a su istaknuta obaveštenja značajna za korisnike	53,90%= DA
Postoji liflet/brošura prilagođen slepim i slabovidim osobama	0,00%
Postoji sajt	26,60% =DA
Sajt CSR-a prilagođen je slepim i slabovidim osobama	1,30% =DA
Sredstva informisanja dostupna na jezicima manjina	25,32% =DA
Informisanje korisnika putem medija	50,64% =DA

Centri se u svom radu najviše oslanjaju na informisanje korisnika putem oglasne table u CSR-u (skoro 54%). Korišćenje medija za informisanje korisnika navelo je tek polovina centara, u manje od trećine postoje lifleti/brošure, a tek svaki četvrti CSR ima svoj sajt. Slepim i slabovidim osobama pisane informacije su nedostupne. Iz vizure starih osoba, ovo su veoma negativni pokazatelji, jer njima ne samo da fizički nisu dostupni objekti CSR-a, već se oni ne mogu u dovoljnoj meri osloniti na postojeće mehanizme informisanja. Pitanje je da li su pismeni i da li čitaju štampane medija, kao i da li su im dostupni i u kojoj meri elektronski mediji. Ovo je svakako jedan od faktora koji u velikoj meri utiče na manji obuhvat starijih NSP-om u odnosu na ostale ciljne grupe, uprkos njihovoj ugroženosti.

65 „Sl. glasnik RS“, br. 59/2008, 37/2010, 39/2011 – dr. pravilnik i 1/2012

Najisključeniji – najmanje obavešteni

„Živim sam. Kako? Nikako. Kao u zatvoru, a kud ću sada da izlazim. Šetati ne mogu, noge me bole. Spremim nešto da pojedem od onoga što mi daju komšije i pjevam "Čemeriko čemer čemerala kod starog bunara". Nemam para da idem u kupovinu, izdržavam se od ovoga borskog vazduha. Leti lunjam ko gluv, ne mogu ništa raditi. Sestra živi u Kninu, ovde nemam nikoga, ne znam gde je gore ovde ili tamo. Ne mogu sestri na grbači, u selu gde sam živio nema ništa, samo korov.

Ne očekujem da mi država pomogne, šta i da očekujem od nekoga ko mi ništa nije pomoglo za 18 godina... Ne nadam se više ničemu, niti imam televizor, ni radio, niti znam šta bi tražio...“

(udovac, 65 godina, iz okoline Knina, živi u zvanično zatvorenom kolektivnom centru u Boru)

3.2.1. ANALIZA POJEDINAČNIH IZVEŠTAJA CENTARA ZA SOCIJALNI RAD

Da bismo utvrdili disperziju u broju korisnika usluga socijalne zaštite, pa i NSP-a, na teritoriji Srbije, i poredili sa stanjem u najsiriromašnijim opštinama, analizirali smo pojedinačne izveštaje CSR-a za 2011. iz svake opštine u Srbiji.

U ovoj Studiji prikazaćemo stanje u opštinama:

- sa najmanjim i najvećim obuhvatom korisnika uslugama socijalne zaštite i NSP-om,
- sa obuhvatom starijih od 65 godina uslugama socijalne zaštite i NSP-om,
- 16 od 46 izrazito nedovoljno razvijenih opština, gde je stepen razvijenosti ispod 60% od republičkog proseka i u 4 grada, čiji je stepen razvijenosti iznad republičkog proseka⁶⁶ (Beograd, Novi Sad, Kragujevac i Niš).

Prema popisu stanovništva⁶⁷ iz 2011. godine, od 7.186.862 stanovnika u Srbiji, njih 584.828 u 2011. godini koristilo neke od usluga socijalne zaštite (8,14%). U ciljnoj grupi starih sa 65 i više godina, kojih je u ukupnom stanovništvu 1.250.316, usluge socijalne zaštite koristilo je 94.058, odnosno 7,52%. Stari su u manjoj meri korisnici usluga socijalne zaštite, kako u odnosu na ukupno stanovništvo, tako i u odnosu na ostatak stanovništva (osobe uzrasta od 0-64 godine), od kojih je socijalnu zaštitu koristilo 8,27%.

Rasponi u obuhvatu stanovništva uslugama socijalne zaštite od opštine do opštine su izuzetno veliki. Najmanji obuhvat, što se može videti iz Tabele 9., je u Užicu (1,59%), a najveći u Svrsljigu (38,49%). Pokušali smo da uporedimo neke od karakteristika u ova dva centra i eventualno utvrdimo neke od uzroka za ovako veliku razliku u obuhvatu.

66 Uredba Vlade RS o utvrđivanju jedinstvene liste razvijenosti regiona i jedinica lokalne samouprave za 2012. godinu („Službeni glasnik RS“ 68/12 – US i 72/12)

67 Republički zavod za statistiku, Popis stanovništva, domaćinstava i stanova 2011. u Republici Srbiji

Tabela 15. Opštine sa najmanjim i najvećim obuhvatom korisnika u socijalnoj zaštiti

R.b.	Opština	Broj stanovnika	Broj korisnika soc. zaštite	% korisnika soc. zaš.	Broj starih	% starih	Stari korisnici soc. zaštite	% starih kor. soc. zaštite
1.	Užice	78.018	1.239	1,59	12.892	16,52	455	3,53
2.	Svrsljig	14.224	5.485	38,56	4.926	34,63	702	14,25

- **Broj zaposlenih** – U odnosu na broj stanovnika po opštini, u Srbiji bez Kosova i Metohije, zaposlen je jedan radnik Centra, u proseku na 2.420 stanovnika. U Užicu taj odnos je jedan zaposleni na 3.000 stanovnika, a u Svrsljigu jedan zaposleni na 1.422 stanovnika. Broj zaposlenih u odnosu na Normative kadrova u CSR-ima⁶⁸, oba centra imaju više zaposlenih radnika, kako stručnih, tako i ukupno zaposlenih.

Ako se posmatra odnos broja zaposlenih i broja korisnika, u Užicu na jednog zaposlenog je 48, a u Svrsljigu 548 korisnika. Po jednom stručnom radniku, Užice je imalo 69 korisnika, a Svrsljig 914 korisnika, odnosno 13 puta više. Lični dohoci zaposlenih su približno isti i u jednom i u drugom centru.

Možemo zaključiti da broj zaposlenih u centru nema direktnog uticaja na obuhvat korisnika uslugom.

- **Organizaciona struktura** – Iako postoji razlika u organizacionoj strukturi između CSR u ove dve opštine (CSR Užice ima organizacione jedinice/službe, za razliku od Svrsljiga koji nema), to ne bi trebalo da ima bitnog uticaja na obuhvat korisnika, jer prema Pravilniku o organizaciji rada CSR Svrsljig nije ni u obavezi da ima organizacione jedinice/službe, obzirom na broj zaposlenih.
- **Informisanje korisnika i pristupačnost** – U pogledu informisanosti koje centri obezbeđuju korisnicima i potencijalnim korisnicima, u Svrsljigu je situacija povoljnija jer oni imaju i lifete i sajt, a koriste i oglašavanje putem medija i oglasne table u centru. U CSR Užice, prema Izveštaju, informisanje se vrši samo putem oglasne table u Centru i medija. I jedan i drugi centar su arhitektonski delimično pristupačni osobama sa invaliditetom, među kojima je i veliki broj onih iz ciljne grupe starih. Oba centra imaju pristupačno prizemlje, a CSR Užice ima i prilaznu rampu.

Možemo pretpostaviti da postoji izvesna korelacija između broja korišćenih kanala za informisanje i broja korisnika CSR-a, jer CSR Svrsljig koristi više različitih kanala za informisanje korisnika i potencijalnih korisnika i ima i znatno veći obuhvat.

- **Stepen razvijenosti opština** – Za očekivati je da postoji korelacija stepena razvijenosti opština i obuhvata korisnika socijalnom zaštitom. U pogledu stepena razvijenosti,

68 Pravilnik o organizaciji, normativima i standardima rada centra za socijalni rad, član 41.- 43.

Užice spada u prvu grupu, čiji je stepen razvijenosti iznad republičkog proseka, a Svrlijig u 4. grupu, gde je stepen razvijenosti ispod 60% od republičkog proseka, pa je za očekivati da bude velika razlika između ove dve opštine u obuhvatu korisnika, ali ne i u prikazanom obimu.

Kada je u pitanju obuhvat ciljne grupe starih uslugama socijalne zaštite, razlika je još drastičnija. Najveća razlika u obuhvatu je između opština Sokobanja, gde je on 0,83% i Lapova, gde je obuhvat 37,27% ukupnog broja starih sa te opštine (Tabela 16.). U Sokobanji jedan zaposleni pokriva 2.000 stanovnika, odnosno 42 korisnika, a u Lapovu 3.850 stanovnika, odnosno 760 korisnika. U pogledu razvijenosti Lapovo spada u drugu grupu lokalnih samouprava čiji je stepen razvijenosti u rasponu od 80 do 100%, a Sokobanja u treću grupu, čiji je stepen razvijenosti u rasponu od 60 do 80% republičkog proseka. Iako je Sokobanja nerazvijenija, ima bitno manji obuhvat starijih socijalnom zaštitom.

Tabela 16. Opštine sa najmanjim i najvećim obuhvatom starijih uslugama socijalne zaštite

R.b.	Opština	Broj stanovnika	Broj starih	% starih	Stari korisnici soc. zaštite	% starih kor. soc. zaštite
1.	Sokobanja	16.021	4.090	25,53	34	0,83%
2.	Lapovo	7.837	1.489	19,00	555	37,27%

I pored činjenice da u CSR-u Sokobanja za informisanje korisnika koriste medije, za razliku od Lapova, gde ga ne koriste, u Sokobanji je 36 puta manji obuhvat starijih uslugama socijalne zaštite. Iz navedenog proizilazi i pitanje ne samo da li i koje medije koriste za informisanje, već i kako to čine, koliko često i da li te medijske poruke i stignu do onih kojima su namenjene.

Pokazatelje o obuhvatu korisnika novčanih socijalnih pomoći u ukupnoj populaciji, populaciji starijih, i u populaciji uzrasta 0-64 godine, sagledavali smo u odnosu na najmanji i najveći obuhvat i u odnosu na procenat ljudi koji žive u apsolutnom siromaštvu. U Golupcu je svega 9, odnosno 0,10% stanovnika obuhvaćeno pravom na NSP, što je najmanje, a u Bojniku 1.818, odnosno 16,37% stanovnika, što je najviše u Srbiji. Obe opštine spadaju u četvrtu grupu (izrazito nedovoljno razvijene lokalne samouprave, čiji je stepen razvijenosti ispod 60% od republičkog proseka) i teritorijalno pripadaju centralnoj Srbiji gde je ispod apsolutne linije siromaštva u 2010. godini živelo 12% stanovnika. Očekivano je da u najnerazvijenijim opštinama procentualno bude veći obuhvat korisnika NSP-om, kao što je ovde slučaj u Bojniku, ali nije očekivano da u nekoj od tih opština on bude najniži u Srbiji, kao što je u Golupcu. (Tabela 17.). Ovo tim pre što je u Izveštaju CSR-a Golubac navedeno da je Centar izuzetno pristupačan korisnicima (pristupačno prizemlje, rampe, rukohvati, pristupačni toaleti) i koriste više kanala za informisanje.

Tabela 17. Korisnici NSP ukupno u opštinama sa najmanjim i najvećim obuhvatom korisnika

R.b.	Opština	Broj stanovnika	Ukupan broj korisnika NSP	% ukupnog broja korisnika NSP
1.	Golubac	8.161	9	0,11
2.	Bojnik	11.073	1.818	16,42

Ako se poredi udeo stanovništva starog 65 i više godina, i onog uzrasta 0-64 godine, koje koristi pravo na NSP, najveći je raspon između Žitišta, gde svega jedan korisnik stariji od 65 godina (0,03%) ostvaruje pravo na NSP i Novog Kneževca, gde 296 starih (15,10%) ostvaruje pravo na NSP (Tabela 18.). Tim više je zabrinjavajuća ovolika razlika u obuhvatu, kada se zna da Žitište spada u četvrtu grupu (izrazito nedovoljno razvijene opštine), za razliku od Novog Kneževca, koji spada u drugu grupu po razvijenosti. U odnosu na ostale starosne grupe korisnika NSP, u Žitištu je ubedljivo najmanji obuhvat starih, a u Novom Kneževcu je najveći obuhvat, u odnosu na ostalu populaciju.

Tabela 18. Korisnici NSP-a stari i uzrasta od 0 do 64 godine u opštinama sa najmanjim i najvećim obuhvatom korisnika u socijalnoj zaštiti

R.b.	Opština	Br. starih	Stari korisnici NSP	% starih kor. NSP	Broj stanovnika 0-64 god.	Korisnici NSP 0-64 god	% kor. NSP 0-64 god
1.	Žitište	3.368	1	0,03	13.473	40	0,30
2.	Novi Kneževac	1.960	296	15,10	9.309	1.309	14,06

U Izveštaju CSR-a Žitište piše da za informisanje koriste, pored oglasne table i sajt i medije i imaju pristupačno prizemlje i rampe, za razliku od Novog Kneževca, koji takođe koristi više kanala informisanja (liflet, oglasna tabla, mediji), nema rampe i nema pristupačno prizemlje, a ima znatno veći obuhvat starijih NSP-om.

Nedvosmisleno se nameće zaključak da nijedan od analiziranih faktora (stepen razvijenosti opštine, broj ukupno zaposlenih, odnosno stručnih radnika u centru, organizaciona struktura centra, informisanje korisnika i pristupačnost) nema jasno vidljiv direktan uticaj na obuhvat korisnika u ukupnoj populaciji, pa ni starijih, uslugama socijalne zaštite i merom NSP.

Pretpostavljamo da „ljudski faktor“, odnosno razlike u motivisanosti i angažovanosti zaposlenih u CSR-ima, imaju veliki značaj za obuhvat ugroženih, pa i starijih, merama socijalne zaštite, posebno novčanom socijalnom pomoći.

Iako je NSP veoma dobro targetirana mera za pomoć najsiromašnijim građanima (visoko postavljeni uslovi za ostvarivanje prava na istu), u praksi kada se analizira u koje opštine ona odlazi i u kojoj meri, ti odnosi nisu u proporciji sa stepenom razvijenosti opština. Naime, nema vidljivog usmeravanja da u najnerazvijenijim opštinama obuhvat korisnika bude veći. Zaposleni

u samim CSR i ne moraju nužno u analizi svojih izveštaja i rada da primete da je obuhvat merom NSP-a u njihovoj lokalnoj zajednici nizak, jer ne znaju kakvo je stanje u drugim opštinama, ali neko na nacionalnom nivou, ko prati i analizira izveštaje o radu centara bi to morao da primeti i da reaguje na pojavu.

U daljoj analizi fokusirali smo se na stanje u 16 od 46 najnerazvijenijih opština u Srbiji u 2011. godini gde smo analizirali udeo korisnika socijalne zaštite u stanovništvu opština i udeo korisnika NSP, u odnosu na 4 grada u Srbiji iz prve grupe, čiji je stepen razvijenosti iznad republičkog proseka.

Kao što se vidi u Tabeli 19., velike su varijacije u pokrivenosti stanovništva uslugama socijalne zaštite, kako među najsiromašnijim opštinama, tako i u odnosu na najrazvijenije gradove i kreću se od obuhvata 3,38% u Žagubici, do 21,88% u Crnoj Travi. Interesantno je da 3 od najsiromašnijih opština imaju manji udeo stanovništva u korišćenju usluga socijalne zaštite, u odnosu na Beograd, koji je najrazvijeniji grad sa 5,12% stanovništva koje koristi usluge socijalne zaštite. Kada je u pitanju obuhvat stanovništva starog 65 i više godina, uslugama socijalne zaštite, on je u 5 od najsiromašnijih opština (Žagubica, Svilajnac, Mali Zvornik, Tutin i Bojnik) manji nego što je obuhvatu u Beogradu (5,66% starih). Takođe je interesantno da su izuzetno neujednačeni rasponi u obuhvatu korisnika socijalne zaštite od opštine do opštine, posebno kada su u pitanju najsiromašnije i u ukupnoj populaciji i kod starih. U ukupnoj populaciji raspon se kreće od 3,38% stanovnika koji koriste socijalnu zaštitu u opštini Žagubica, do 21,89% u opštini Crna Trava, a kod starih raspon je još veći i kreće se od 2,49% u Tutinu, do 25,25% u Crnoj Travi.

Tabela 19.

Korisnici socijalne zaštite ukupno i stari u 16 od najsiromašnijih opština i 4 najrazvijenija grada

R.b.	Opština	Br. stanovnika	Br. korisnika soc. zaštite	% korisnika soc. zaš.	Br. starih	% starih	Stari kor. soc. zaštite	% starih kor. soc. zaštite
1.	Žagubica	12.737	431	3,38	3.459	27.16	137	3,96
2.	Ivanjica	31.963	1.500	4,69	5.884	18.41	382	6,49
3.	Svilajnac	23.551	1.194	5,07	5.563	23.62	187	3,36
4.	Tutin	31.155	2.098	6,73	2.533	8.13	63	2,49
5.	Ljubovija	14.469	1.070	7,39	2.497	17.26	209	8,37
6.	Golubac	8.331	644	7,73	2.013	24.16	133	6,61
7.	Knjaževac	31.491	2.589	8,22	8.557	27.17	496	5,80
8.	Vlasotince	29.893	2.534	8,48	5.437	18.19	388	7,14
9.	Trgovište	5.091	447	8,78	887	17.42	96	10,82
10.	Kučevo	15.516	1.431	9,22	4.059	26.16	287	7,07
11.	Mali Zvornik	12.482	1.246	9,98	1.875	15.02	82	4,37
12.	Žitište	16.841	2.321	13,78	3.368	20.00	318	9,44
13.	Prijepolje	37.059	5.353	14,44	5.800	15.61	1.259	21,71
14.	Gadžin Han	8.389	1.286	15,33	3.110	37.07	350	11,25
15.	Bojnik	11.104	2.306	20,77	2.610	23.50	111	4,25
16.	Crna Trava	1.663	364	21,89	602	36.20	152	25,25
17.	Beograd	1.659.440	85.124	5,13	271.762	16.38	15.392	5,66
18.	Novi Sad	341.625	20.209	5,92	48.379	14.16	3.311	6,84
19.	Kragujevac	179.417	14.771	8,23	27.972	15.59	2.521	9,01
20.	Niš	260.237	29.034	11,16	43.742	16.81	2.991	6,84

Korelacija između siromaštva u opštinama i udela stanovništva u korišćenju NSP u najsiromašnijim opštinama i najrazvijenijim gradovima nije uočena.

Možemo zaključiti da od najsiromašnijih opština samo Bojnik ima adekvatan obuhvat korisnika NSP u ukupnom stanovništvu, u odnosu na stepen siromaštva u opštini.⁶⁹

Tabela 20. Korisnici NSP ukupno i stari u 16 od najsiromašnijih opština i 4 najrazvijenija grada

R.b.	Opština	Broj stanovnika	ukupan broj korisnika NSP	% ukupnog broja korisnika NSP
1.	Golubac	8.331	9	0.11
2.	Žitište	16.841	41	0,24
3.	Ivanjica	31.963	119	0.37
4.	Kučevo	15.516	74	0.48
5.	Ljubovija	14.469	107	0.74
6.	Prijepolje	37.059	436	1.18
7.	Žagubica	12.737	148	1.16
8.	Knjaževac	31.491	549	1.74
9.	Tutin	31.155	589	1.89
10.	Svilajnac	23.551	557	2.36
11.	Gadžin Han	8.389	218	2.60
12.	Trgovište	5.091	176	3.46
13.	Vlasotince	29.893	1.128	3.77
14.	Mali Zvornik	12.482	582	4.66
15.	Crna Trava	1.663	179	10,76
16.	Bojnik	11.104	1.818	16.37
17.	Beograd	1.659.440	7.695	0.46
18.	Novi Sad	341.625	2.922	0.85
19.	Kragujevac	179.417	1.911	1.06
20.	Niš	260.237	3.842	1.48

Definitivno se može zaključiti da siromaštvo opštine nije odlučujući kriterijum za veličinu obuhvata korisnika merom novčane socijalne pomoći od države.

Još veći je raspon u obuhvatu korisnika starih 65 i više godina merom novčane socijalne pomoći među najsiromašnijim opštinama i kreće se od 0,03% u Žitištu do 10,46% u Crnoj Travi. Prosečan obuhvat starijih NSP-om na nacionalnom nivou iznosi 1,13% u odnosu na ukupnu populaciju starijih. Ukupno posmatrano, obuhvat starijih je veoma nizak i u najnerazvijenijim opštinama i u ukupnoj populaciji i veoma se razlikuje od jedne do druge opštine.

Razlike u obuhvatu korisnika NSP-om od opštine do opštine ne odnose se samo na ciljnu grupu starijih, već su isto tako uočljive i kod populacije uzrasta 0-64 godine, i kreću se od 0,02% u Golupcu do 20,39% u Bojniku.

69 U Centralnoj Srbiji procenat stanovnika ispod apsolutne linije siromaštva u 2010. godini bio je 12%, Republički zavod za statistiku, Saopštenje broj 117 - god. LXI, 29.04.2011

Tabela 21. Korisnici NSP-a stari i uzrasta od 0 do 64 godine u 15 od najsiriromašnijih opština i 4 najrazvijenija grada

R.b.	Opština	Br. starih	Stari korisnici NSP	% starih kor. NSP	Broj stanovnika 0-64 god.	Korisnici NSP 0-64 god	% kor. NSP 0-64 god
1.	Žitište	3.368	1	0,03	13.473	40	0,30
2.	Golubac	2.013	8	0,40	6.318	1	0,02
3.	Gadžin Han	3.110	15	0,48	5.279	203	3,84
4.	Kučevo	4.059	20	0,49	11.457	54	0,47
5.	Ljubovija	2.497	17	0,68	11.972	90	0,75
6.	Prijepolje	5.800	45	0,78	31.259	391	1,25
7.	Ivanjica	5.844	52	0,88	26.119	67	0,26
8.	Mali Zvornik	1.875	19	1,01	10.607	563	5,31
9.	Trgovište	887	11	1,24	4.204	165	3,92
10.	Žagubica	3.459	44	1,27	9.278	104	1,12
11.	Knjaževac	8.557	107	1,25	22.934	442	1,93
12.	Svilajnac	5.563	80	1,44	17.988	477	2,65
13.	Vlasotince	5.437	156	2,87	24.456	972	3,97
14.	Bojnik	2.610	86	3,29	8.494	1.732	20,39
15.	Tutin	2.533	151	5,96	28.622	438	1,53
16.	Crna Trava	602	63	10,46	1.061	116	10,93
17.	Beograd	271.762	758	0,28	1.387.678	6.937	0,50
18.	Novi Sad	48.379	185	0,38	293.246	2.737	0,93
19.	Kragujevac	27.972	124	0,44	151.445	1.787	1,18
20.	Niš	43.742	210	0,48	216.495	3.632	1,68

Uočljivo je da je, posle Žitišta, u Beogradu najmanji obuhvat starijih NSP-om, ali je to i za očekivati, jer se pretpostavlja da je u Beogradu i najmanji procenat starih, koji žive u siromaštvu. Indikativno je da je obuhvat starih lica merom NSP manji od 3% u 40 od 46 najsiriromašnijih opština u Srbiji. U 14 od najsiriromašnijih opština obuhvat starih NSP-om manji je čak od 1%. Ovo je samo još jedna potvrda da obuhvat starih NSP-om nije u korelaciji sa siromaštvom u datoj opštini.

„Skuplja dara nego mera“

„U Zaječar sam došla sa majkom pre 35 godina. Dobile smo od opštine dve sobe, šupu i korišćenje zajedničkog poljskog WC-a u dvorištu. Kad je majka umrla, ostala sam sama. Nisam išla u školu, ni radila, niti se udavala.

Danas živim od onog što mi daje socijalno, od čega moram da platim 500 dinara čoveku da mi to podigne u pošti, plati račune, i kupi namirnice.

3.2.2. IZVEŠTAJ SA SASTANAKA U CENTRIMA ZA SOCIJALNI RAD

Ša predstavnicima CSR-a obavljeno je ukupno 16 sastanaka, u kojima su učestvovali direktori, pravnici, rukovodioci službi i/ili socijalni radnici, koji rade na realizaciji mere materijalnih davanja za starije (ukupno 51 stručnjak iz 16 CSR-a). Svi sastanci su obavljani u prostorijama centara. Osnova za intervju su bila pitanja iz unapred pripremljenih i sagovornicima blagovremeno dostavljenih struktuiranih upitnika, koja su u daljem tekstu obeležena plavom bojom.

Pre razgovora po pitanjima iz Upitnika, sa sagovornicima smo proveravali verodostojnost podataka o NSP-u za 2011. godinu iz godišnjih izveštaja centra. Ispostavilo se da su nam samo sagovornici iz Kragujevca i Bačkog Petrovca potvrdili tačnost podataka. Kod svih drugih sagovornici su raspolagali sa drugačijim podacima od onih iz Godišnjeg izveštaja. Njihovo objašnjenje je da oni nisu ti koji pišu Godišnji izveštaj i nisu upućeni u brojčane pokazatelje koji su u njima, tako da moramo sa rezervom posmatrati podatke iz Izveštaja o radu centara, kojima raspolaže Republički zavod za socijalnu zaštitu.

Ljudski resursi/Obučenosť

1. Da li u Vašem centru materijalna davanja realizuje Služba za materijalna davanja ili pojedinačno određeni voditelji slučaja/socijalni radnici? Koliko stručnih radnika je angažovano na poslovima materijalnih davanja (novčane socijalne pomoći)?

U pogledu organizacije rada na materijalnim davanjima, različita je situacija u centrima, zavisno od veličine istih. U 3⁷⁰ od 16 posećenih CSR postoje posebno organizovane Službe za materijalna davanja, koje rade samo na tim poslovima, a u ostalima to rade voditelji slučaja/socijalni radnici, koji su u nekim centrima angažovani samo na tim, a u nekima i na drugim poslovima, i pravnici. Ukupan broj angažovanih na poslovima materijalnih davanja u posećenim centrima je 51, s tim što je u polovini centara na materijalnim davanjima angažovano po dvoje zaposlenih⁷¹, u 4 centra

70 Centri sa većim brojem zaposlenih: Kragujevac (59), Zaječar (38) i Indija (18)

71 Bački Petrovac, Bajina Bašta, Ivanjica, Ljig, Golubac, Gadžin Han i Trgovište i Crna Trava

po troje (Prijepolje, Indija, Ljubovija i Zaječar), u Žitištu 4-oro, u Tutinu 5-oro i u Kragujevcu i Vlasotincu po 7-oro.

2. Da li imate pisane materijale (tumačenja, uputstva, smernice, priručnike itd.) o načinu postupanja prilikom revizije rešenja ranijih korisnika MOP-a u rešenja za novčanu socijalnu pomoć, posebno kod starijih koji spadaju u kategoriju radno nesposobnih i obzirom na novinu da oni treba da utuže svoje srodnike, koji su u zakonskoj obavezi da učestvuju u njihovom izdržavanju? Ako da, koji su to materijali?

Svi sagovornici su naveli da pored Zakona koriste i Uputstvo za početak primene Zakona, koje su, pod oznakom „HITNO“ dobili 12.04.2011. godine, od Ministarstva rada i socijalne politike, a u 4 CSR-a⁷² su naglasili da su od Ministarstva dobili i: Uredbu o primanjima i prihodima koji su od uticaja na ostvarivanje prava na NSP; Pravilnik o namirenju potraživanja po osnovu isplaćene NSP; Spisak potrebne dokumentacije za ostvarivanje prava na NSP i Obrazac zahteva o prihodima za članove domaćinstva.

3. Da li ste Vi i Vaše kolege imali neku zvaničnu obuku i kakvu o primeni novog Zakona o socijalnoj zaštiti o postupanju u vezi sa odredbama vezanim za materijalna davanja? Ako jeste, ko je i kada realizovao obuku?

Predstavnici svih CSR-a su naveli da su učestvovali u zvaničnim jednodnevnim obukama/informativnim sesijama na temu „Primene odredaba Zakona o socijalnoj zaštiti u delu koji se odnosi na materijalna davanja“. Obuka je bila namenjena pravnicima iz CSR i rukovodiocima službi ili socijalnim radnicima koji rade na toj problematici. Obuke su realizovane u periodu april - septembar 2011. godine, a držali su ih predstavnici Ministarstva.

4. Da li bi Vam, i kakav, dodatni program obuke bio od koristi za postupanje sa starijima koji ulaze u proceduru za ostvarivanje prava na novčanu socijalnu pomoć, posebno u slučajevima kada oni treba da tuže svoje srodnike?

U polovini od posećenih CSR su istakli da je Zakon jasan, precizan i da nemaju potrebe za dodatnim edukacijama, kada je u pitanju ostvarivanje prava starijih na NSP, a u drugoj polovini CSR⁷³ su se izjasnili da bi dobro došao seminar na kome bi se sumirala dosadašnja praksa u primeni Zakona i pronašla rešenja za dileme koje se pojavljuju u primeni. Najčešće pominjane dileme su:

- *Da li stari treba da tuže srodnike, i kada hoće da stave imovinu pod hipoteku, ili u tim slučajevima nije potrebno da ih utužuju;*
- *Nije jasno šta znači da je potrebno da stari donesu sudsku odluku za ostvarivanje prava ili sudsko poravnanje. Nije jasno šta se podrazumeva pod „sudskim poravnanjem“;*
- *Da li je valjano postavljen imovinski cenzus i da li je adekvatna osnovica za usklađivanje NSP“. Sagovornici, a posebno iz nerazvijenih opština su mišljenja da imovinski cenzus za stare treba da bude znatno viši od jednog hektara.*

72 Bački Petrovac, Prijepolje, Ljig i B. Bašta

73 Ivanjica, Bački Petrovac, Žitište, Prijepolje, Trgovište, Veliko Gradište, Zaječar i Kragujevac

Proces

5. Da li ste i na koji/e način/e informisali korisnike, potencijalne korisnike i javnost o novinama u Zakonu o socijalnoj zaštiti, koji je stupio na snagu 11. marta 2011. godine?

Predstavnici svih CSR-a su se izjasnili da su informisali i pozivali stare korisnike MOP-a da dođu u centar radi revizije rešenja. To su činili lično prilikom poseta ili dolaska korisnika u CSR, putem slanja poziva svakom korisniku ponaosob, putem telefona i/ili preko oglasne table u CSR. Svi stari korisnici MOP-a su se odazvali pozivima, u toku 2011. godine, nakon što su pojedine korisnike pozivali i po više puta.

Kada je u pitanju informisanje potencijalnih novih korisnika, indikativno je da su se stručnjaci iz 5 CSR⁷⁴ izjasnili da nisu ništa posebno oni radili na informisanju, već su se oslonili na informacije koje su dolazile preko nacionalnih medija, od ljudi iz Ministarstva. U Ivanjici su dodali „*korisnici su bolje upućeni o izmenama, nego što se misli da jesu.*“, a u Ljigu „*stranke su i same načule o novom Zakonu preko medija sa nacionalnog nivoa, jer se o novom Zakonu pričalo skoro dve godine*“. U Ljuboviji informacije su istakli samo na sajtu Centra, u Crnoj Travi, Vlasotincu i Žitištu su koristili štampane materijale (flajere i Vodič).

Polovina od posećenih centara⁷⁵ su za deljenje informacija koristili lokalne i regionalne medije, gde se najčešće pojavljivao direktor centra i govorio o novinama u Zakonu, pa i o onim koje se odnose na materijalna davanja. Među njima, Kragujevac, Zaječar i Bajina Bašta su organizovali i sastanke sa predsednicima mesnih zajednica i njih su informisali, a Bajina Bašta dodatno i predstavnike Skupštine opštine.

Svi sagovornici su se složili da nije dovoljno urađeno na planu informisanja potencijalnih korisnika i da informacije koje su poslate, zasigurno nisu doprle do svih onih kojima su bile namenjene.

6. Opišite Vaše postupke u vezi sa aktivnostima oko uključivanja starijih u korišćenje prava na novčanu socijalnu pomoć, nakon obraćanja starijih za pomoć. Koliko je potrebno prosečno vremena za kompletnu obradu jednog predmeta?

Predstavnici svih CSR-a su istakli istovetnu proceduru za uključivanje starijih u korišćenje prava na NSP, koja proizilazi iz Zakona i Pravilnika o normativima i standardima za obavljanje poslova u CSR. Postupak počinje od momenta kada se potencijalni korisnik obrati centru:

- „**Otkrivanje korisnika**“ – Sagovornici iz 13 CSR-a su naveli da im se potencijalni korisnici se najčešće obraćaju samostalno. U CSR-ima Ljubovija i Bajina Bašta su naveli da im se nekada obraćaju i srodnici, ili za korisnike saznaju posredstvom meštana i predstavnika mesne zajednice, i u retkim slučajevima o njima saznaju stručnjaci centra direktno na terenu. U CSR-u Kragujevac su naveli da pored ličnog obraćanja starijih, u nekim slučajevima u njihovo ime dolaze srodnici.

74 Ljig, Ivanjica, Gadžin Han, Veliko Gradište i Trgovište

75 Bački Petrovac, Bajina Bašta, Žitište, Tutin, Zaječar, Indija, Kragujevac i Prijepolje

- Kada se potencijalni korisnik obrati za pomoć, obavi se sa njim razgovor i **daju mu se informacije** koju dokumentaciju koju treba da prikupi i o obavezi utuživanja srodnika.

U CSR Indija i Zaječar su istakli da ima starijih korisnika koji odustanu od procedure nakon prvog razgovora sa stručnjacima u CSR, ali da ako se odluče da uđu u proceduru ostvarivanja prava, onda dalje ne odustaju.

- **Prikupljanje dokumentacije** vrši potencijalni korisnik ili neko u njegovo ime, s tim što u praksi Uverenja iz katastra vadi CSR (po uputstvu sa obuke) iz razloga da korisnici ne bi plaćali taksu ukoliko ga oni lično traže (po iskazu stručnjaka iz CSR Bački Petrovac); U CSR Prijepolje i Tutinu su naglasili da ukoliko se radi o starijoj i nesposobnoj/ nepismenoj osobi, stručnjaci iz CSR mu pomažu oko popunjavanja potrebnih obrazaca, a u Ljigu da za neke korisnike istu prikupljaju za njega, po službenoj dužnosti.

Ponekad dokumentaciju prikupljaju i srodnici ili druga lica koja su pouzdana za kontakt za konkretnu staru osobu (naveli su u CSR Ivanjica i Tutin).

Tehnički deo posla, koji se tiče pripreme dokumentacije, po izjavama sagovornika, može da traje 7 ili više dana, u zavisnosti od slučaja do slučaja.

- Kada potencijalni korisnik pribavi svu potrebnu dokumentaciju za ostvarivanje prava, **otvara se lični karton korisnika**, zavođenjem dokumentacije u interne knjige/registar i ukoliko se donese pozitivno rešenje, ono važi od ovog dana.

Sagovornici u CSR-u Kragujevac su naglasili da često prime i nekompletnu dokumentaciju, kako bi korisnik što pre dobio potvrdu o prijemu podneska i ušao u proceduru izdavanja rešenja za NSP.

- Kada je otvoren lični karton korisnika, planira se i **izlazak na teren** – sagovornici iz svih centara su iskazali da izlaze na teren i vrše razgovor i procenu materijalnih i stambenih uslova i podrške koju potencijalni korisnik ima od strane srodnika.

Sagovornici iz CSR-a Žitište su istakli da na terenu prvo razgovaraju sa predsednikom mesne zajednice, sa ciljem da od njega dobiju neke od informacija o porodici, a tek nakon toga sa samom porodicom/samcem.

- Stručnjaci u CSR Ljubovija i Bajina Bašta su u ovom delu razgovora istakli da njihovi stručnjaci pružaju pravnu pomoć korisnicima za utuživanje srodnika, dok CSR Kragujevac korisnike upućuje na besplatnu pravnu pomoć, koja postoji u opštini.
- Sledeća faza u proceduri je **izrada nalaza i mišljenja CSR i donošenje Rešenja za pravo na NSP**

Sagovornici su naveli da je zakonski rok da se donese rešenje o NSP mesec dana, od momenta podnošenja zahteva i da se to uglavnom i uradi u tom roku. Sagovornici iz 12 centara su se izjasnili da rešenja donose u zakonskom roku, a u CSR Vlasotince su istakli da minimalno utrošeno vreme za završetak procesa, uz maksimalnu saradnju CSR i drugih institucija iznosi 15 dana.

Međutim, u CSR Prijepolje i CSR Kragujevac su istakli da im se često događa da od podnošenja zahteva do pisanja rešenja prođe više od mesec, pa čak i po mesec i po dana. Kao razlog za ovo navode veliki broj korisnika u odnosu na broj radnika zaduženih za rad na materijalnim davanjima. U CSR Veliko Gradište ukazuju na to da vremenski rok za uključivanja starijih za korišćenje prava na NSP zavisi od slučaja do slučaja, kao i da postupak sa utuživanjem može uticati na to da isti traje duže od mesec dana. Kao jedan od problema, koji može dovesti do produženja procesa, u CSR Trgovište su istakli to što stari koji poseduju zemljište, često ne žele isto da daju pod hipoteku. Ovaj problem su rešili na način da zemljište daju opštini na korišćenje, a na ime čega oni ostvaruju pravo na NSP.

- **Dostavljanje rešenja korisniku** – sagovornici iz svih centara su naveli da na kraju postupka dostavljaju korisnicima rešenja o ostvarivanju prava, koje teče od dana podnošenja zahteva. U centru Bački Petrovac su naglasili da prave tri primerka rešenja, od kojih jedan poštom dostavljaju podnosiocu zahteva, jedan Ministarstvu, za informacioni sistem i jedan ostaje u arhivi centra.

U CSR Žitište su ukazali da se korisniku, ako postoji potreba za hitnom novčanom podrškom, najčešće odobri JNP do sticanja uslova za NSP.

7. Na koji način vaš centar planira broj korisnika usluga NSP i uvećane NSP iz ciljne grupe starijih?

Sagovornici iz svih centara su naveli da prilikom planiranja broja korisnika NSP, pa tako i starijih, za narednu godinu imaju u vidu broj korisnika ovog prava u tekućoj godini, na osnovu koga planiraju broj revizija rešenja.

Što se tiče planiranja broja novih korisnika, na različite načine projektuju njihov broj, pa tako:

- U CSR-u Kragujevac planiraju povećanje od oko 10% na godišnjem nivou, s tim što kod planiranja, imaju u vidu i broj onih zahteva koji nisu realizovani u tekućoj godini.
- U CSR Indija planiraju uvećanje za 5%
- U CSR Bački Petrovac planiraju uvećanje od 10-ak korisnika na godišnjem nivou,
- U CSR Zaječar prilikom planiranja uzimaju u obzir broj uključenih novih korisnika u tekućoj godini, pa toliko planiraju povećanje i u narednoj
- U opštinama Vlasotince i Crna Trava planiraju broj korisnika na osnovu demografske strukture,
- U CSR Bajina Bašta, u planiranju, oslanjaju se i na pomoć predsednika mesne zajednice,
- U CSR Prijepolje koriste evidenciju korisnika NSP-a koji su prethodne godine bili mlađi od 65 godina, s tim što na evidenciji promene starosnu grupu.

- U CSR-ima Žitište, Tutin, Gadžin Han, Veliko Gradište, Trgovište i Ivanjica nemaju posebnu metodologiju planiranja obuhvata ni za jednu od starosnih ciljnih grupa i obično se oslanjaju samo na brojke iz prethodnih godina.
- Jedino su u CSR Ljubovija naglasili da nije moguće planirati broj korisnika, jer svi koji se jave, ispunjavaju uslove, moraju se uključiti u pravo, bez obzira da li je to bilo planirano ili nije.

8. Po kom osnovu neki stariji ljudi primaju NSP, a neki uvećanu NSP?

Na ovo pitanje nismo dobili istovetne odgovore, što ukazuje da i među stručnjacima koji rade na ovoj problematici ima nedoumica u vezi sa odredbama novog Zakona.

U 9 CSR (Bački Petrovac, Prijepolje, Vlasotince i Crna Trava, Žitište, Gadžin Han, Veliko Gradište i Trgovište) su ukazali da uvećanu NSP ostvaruju samo stariji u porodicama, koje pored ostalih uslova, u domaćinstvu nemaju ni jednog radno sposobnog člana. Svi ostali korisnici koriste NSP.

Predstavnici 5 CSR-a (Žitište, Vlasotince i Crna Trava, Tutin, Gadžin Han) su istakli da vremenski ograničenu NSP primaju one porodice koje imaju veći broj radno sposobnih članova. Takođe su naglasili da osnovnu NSP primaju one porodice gde je jednak broj radno sposobnih i radno nesposobnih članova domaćinstva.

Stručnjaci iz CSR Ljig, međutim, izveštavaju o drugačijoj praksi, tj. da ako je odnos radno sposobnih i radno nesposobnih u porodici pola-pola, ili je veći broj radno nesposobnih, oni takođe mogu da dobiju uvećanu NSP.

U CSR-ima Ljubovija, Bajina Bašta, Ivanjica i Indija su iskazali da svi stariji, kao radno nesposobna lica, imaju prava i dobijaju uvećanu novčanu socijalnu pomoć. U Bajinoj Bašti ukazuju da stari koji žive u porodici sa radno sposobnim članovima domaćinstva, imaju smanjena primanja u odnosu na obračun propuštenih zarada ili drugih izvora prihoda.

U CSR Zaječar si iskazali da, ukoliko su u pitanju staračka domaćinstva, oni primaju uvećanu, a ako su članovi porodice, gde je većina radno sposobnih, primaju osnovnu NSP.

Pitali smo i dodatno stručnjake: **Da li stariji koji primaju NSP istu primaju 9 ili svih 12 meseci u godini?**

U CSR-ima Ljubovija, Ivanjica, Zaječar, Vlasotince i Crna Trava su, istakli da se samo u situacijama gde u domaćinstvu ima više radno sposobnih od radno nesposobnih lica, pravo na NSP ograničava do devet meseci u toku kalendarske godine. Ukoliko je jednak broj radno sposobnih i nesposobnih pravo se ne ograničava. Dakle, ukoliko je u pitanju staračko domaćinstvo, pravo se priznaje neograničeno. (Čl. 75 Zakona).

Predstavnici CSR-a Prijepolje, Žitište, Tutin, Veliko Gradište, Trgovište, Gadžin Han i Bajina Bašta su iskazali da korisnicima NSP kojima se utvrdi nesposobnost za rad nema prekidanja u primanjima, tj. da iste primaju svih 12 meseci.

U CSR Bajina Bašta su ukazali i da postoje slučajevi kada se odobrava vremenski ograničena pomoć za ova lica, ali su retki i najčešće se odobravaju onima, koji su se našli u stanju socijalne potrebe, a čekaju na ostvarivanje nekog drugog prava (tuđa nega i pomoć, porodična penzija, penzija i sl.).

9. **Kako se izračunava iznos NSP, ako se radi o porodici, u kojoj je jednak broj članova koji su radno sposobni i onih iz grupe radno nesposobnih ili u slučajevima gde u porodici ima i jednih i drugih, bez obzira na odnos?**

Na ovo pitanje dobili smo istovatan odgovor od sagovornika iz 15 CSR-a - osnovica za izračunavanje se utvrđuje od strane Ministarstva dva puta godišnje, u aprilu i oktobru. Važeća osnovica za 2012. godinu iz aprila je 6.774,00 dinara, a 50% za drugog odraslog člana – 3.387,00 , a za decu 2.032 dinara. Da li se uvećanje od 20% radi na osnovicu ili na zbir ukupne NSP ne znaju jer oni to ne rade – to izračunava integral, oni samo unose podatke. Sagovornici u Ljigu su i dodali: „Ovo rešenje nije pravično. Trebalo bi bar tamo gde su deca mlađa od 15 godina i gde su stariji od 65 godina da daju uvećano za 20%, jer deca starija od 15 godina, možda mogu da se radno angažuju i da ostvare prihod.“

Sagovornici u Zaječaru su iskazali da: Ako je odnos radno sposobnih i radno nesposobnih pola-pola, izračunava se uvećan iznos i isplaćuje se tokom cele godine. Propuštenu zaradu određuje CSR i to ad hoc. Pravilo je da se ona utvrđuje prema visini dnevnice fizičkog radnika u mestu življenja i onda u većini slučajeva odbiju dve dnevnicе. Konkretno, u Zaječaru, ta visina dnevnice sada je 1.000 dinara.

10. **Opišite kako reaguju stariji ljudi, odnosno podnosioci zahteva u ime njih, kada dobiju informaciju šta sve treba da prikupe od dokumenata, a posebno na informaciju da treba da tuže srodnike. Da li imate podataka koliko je starijih korisnika utužilo svoje srodnike.**

U vezi sa prikupljanjem dokumenata, sagovornici iz CSR-a Ljubovija, Bajina Bašta, Indija i Zaječar ukazuju da prikupljanje potrebne dokumentacije, potencijalnim korisnicima ne predstavlja problem jer im je osigurana i službena pomoć u tom procesu.

U Vlasotincu i Crnoj Travi ukazali su da postoji otpor kod starih ljudi, ali i inače, kod ostalih korisnika, kada se saopšti broj potrebnih dokumenata i postupak ostvarivanja prava, ali kako su njihovi problemi daleko veći, upuštaju se u postupak.

U Bačkom Petrovcu su naglasili da mlađi teže prihvataju činjenicu da treba da se bave prikupljanjem dokumenata, obično kažu da „nemaju vremena“...

Međutim, kada se starijima saopšti da treba da tuže svoje srodnike, reakcije su, prema iskazima sagovornika u većini slučajeva, negativne, burne, prisutan je veliki otpor, strah i ljutnja, a ima i slučajeva gde su odustajali od utuživanja:

- U Bačkom Petrovcu kažu da stari gundaju, obično kažu, „ne mogu da tužim“, „neću da tužim“, pa odu, razmišljaju, pitaju srodnike, pa se onda eventualno vrate i urade to. U nekim slučajevima zaposleni u CSR su zvali da dođu srodnici da im objasne kako bi stari to prihvatili. Jedna starica je rekla „neću da tužim, makar crkla od gladi“ i nije ni tužila niti je dobila pomoć.

- U Prijepolju su naveli da su u početku imali problema i stari su odbijali da tuže srodnike, naročito decu, ali da posle kada vide da to mora, „nalegli su“.
- U Ljigu su istakli da su svi rekli da je to „sramotno“. Smatraju da je to najstrašnije za stare ljude, kada treba da tuže svoju decu ili unuke.
U procesu revizije korisnika MOP-a, imaju tri slučaja, gde stari nisu pristali da tuže srodnike, i pored svih nagovora i izgubili su pravo na MOP, odnosno NSP. Jedan od njih je ove godine došao ponovo da traži, jer bukvalno umire od gladi i sada je prihvatio proceduru.
- U Ljuboviji: „Najbolji efekat je kada i sa srodniciima direktno razgovaramo i objasnimo im kakva je procedura. Svakako dešava se da odustaju zbog utuživanja ili zbog upisa hipoteke. Ne vodi se posebna evidencija o tuženim srodniciima ali do sada je bilo oko deset postupaka.“
- U Bajinoj Bašti su naveli da ima odustajanja od utuživanja, posebno kada shvate da treba i kuću da stave pod hipoteku, mada ne vode posebnu evidenciju o tome i ne mogu da kažu koliko tačno ima takvih slučajeva. Naglašavaju i da su se korisnici koji su primali MOP u procesu revizije dvoumili da li da tuže srodnike.
- Vlasotince i Crna Trava - Precizan podatak o činjenicama u vezi sa utuživanjem srodnika ne poseduju i ne znaju koliko od onih koji se interesuju za pomoć odustane. Znaju da od momenta kada neko uđe u proceduru, ide do kraja.
- Ivanjica - Najčešće odustaju. Rekli su da su dve bake tužile srodnike. U jednom slučaju se radi o poremećenim porodičnim odnosima, a u drugom ne održavaju nikakve kontakte.
- Žitište - „Najblaže rečeno, užasavaju se. Imaju problem, jer se plaše ako utuže decu, da će njihovoj deci neko uzeti novac.“
- Tutin - „Stari nerado utužuju srodnike, pa otuda u centru i ne insistiraju na utuživanju.“
- Gadžin Han - „Stari ne prihvataju rado utuživanje. Raniji korisnici su to još nekako i prihvatili, ali oni koji se po prvi put javljaju to nerado čine.“
- Indija - „Za utuživanje bilo je mnogo reakcija u startu, dok nisu izvršene revizije ranijih MOP-ovaca i kad su se i oni sami uverili da to nije strašno i da su čak neki dobili veću pomoć, jer je sud oslobodio srodnike obaveze. Danas to ne predstavlja veliki problem, za one čiji srodnici nemaju nikakve prihode ili su u problemima, a oni drugi i ne dolaze.“
- Veliko Gradište - „Kada su stari u pitanju, gotovo svi nerado prihvataju zahtev da srodnike utuže, ali shvataju da je situacija u kojoj se nalaze bezizlazna i da to moraju da učine. Kada radnici Centra naiđu na otpor kod utuživanja, trude se da kontaktiraju porodicu, pa da pokušaju preko njih da utiču na stare da podnesu tužbu. Takođe navode da ima porodica koje se ljute kada im se pomene zahtev da njihovi najbliži (roditelji) treba da ih tuže, da bi ostvarili pravo.“

- Trgovište - „U slučajevima kada im se pomene utuživanje, oni odustaju, ali nakon razgovora sa srodniciima i pozivanja srodnika od strane radnika CSR, neki pristanu na utuživanje.“
- Kragujevac - „Stari ljudi obično negoduju kada treba da utuže srodnika, ali na kraju, kad nemaju izbora, pristanu da to i urade. Stari sa sela češće ne žele da tuže svoje srodnike, pa odustaju od pomoći. Takođe navode da stari na selu češće odu u nadnicu ili imaju svoje bašte, te na taj način uspeju da prežive.“
- Zaječar - „Raniji korisnici MOP-a, kada su čuli da moraju da podnesu tužbe Sudu, prvo su se bunili, ljutili, svađali, za neke su stručnjaci CSR-a morali da zovu srodnike da im lično objasne, jer stari nisu hteli da to urade. Uglavnom, niko od starijih korisnika MOP-a nije odustao od tuženja srodnika. Pisanje tužbi nisu ni u jednom slučaju prepustili samim starim ljudima, već su ih slali na pravnu pomoć pri opštini, oni su im pisali, a stari samo potpišu i predaju u Sud. Kada to predaju, jedan overen primerak da je Sud primio, bili su u obavezi da donesu u CSR. Svi ti postupci iz revizije bivših MOP-ovaca su okončani. Sadašnji potencijalni korisnici, koji se odluče da uđu u proceduru ostvarivanja prava, spremni su da podnesu tužbu, praktično i da ostvare pravo samo oni koji su baš najsiriomašniji, i kada znaju da ni njihovi srodnici ništa bolje ne žive i ne mogu da im pomognu.“

„Ćuti i trpi“

„Živim sama, teško idem, bolesna sam. Imala sam tri operacije kukova u roku od osam meseci. Zemlju ne obrađujem, stoke nemam.“

Imam samo jednu ćerku, koja je udata u selo u susednoj opštini, i živi sa mužem, svekrvom i petoro dece. Svekrva joj je nepokretna, a jedno dete je malo zaostalo, ona samo 3-4 puta godišnje dođe da me obiđe.“

Komšija mi pomaže, podiže mi socijalnu pomoć, plati račune i kupi po nešto od onog što preostane. On mi i spremi drva za zimu. Živeću dok mi on pomaže. Kad te pomoći ne bude bilo, znam umreću, jer kod kćerke ne mogu, ima ih osmoro u kući i za mene tamo nema mesta, a i ne bih da idem kćerki na teret.“

Bilo mi je teško kada su mi rekli da moram da tužim ćerku. Nisam bila rada da to uradim, ali mi je ćerka rekla da moram, jer ona ne može da mi pomogne. Šta ćeš, sve što te snađe u životu trpeti se mora.“

(udovica, 66 godina, selo Slavkovica kod Ljiga)

11. Prema podacima kojima raspolazete koliko starijih je odustalo od NSP zbog zahteva za utuživanje srodnika.

Zaposleni CSR Prijepolje, Ljubovija, Bajina Bašta i Ivanjica su se izjasnili da se uopšte ne vodi evidencija o broju starijih koji su odustali, kao ni evidencija o razlozima njihovog odustajanja. Ali su, npr. u CSR Ljubovija napomenuli da se dešava da stariji, kada im se saopšti koje sve uslove treba da ispune, uopšte ne ulaze u postupak.

Neki CSR su se izjasnili da se ne vodi precizna evidencija, ali da ipak postoje procentualni pokazatelji onih koji odustaju od NSP-a zbog zahteva za utuživanje srodnika: U Trgovištu oko 10% potencijalnih korisnika; Tutin (5%); Kragujevac (3-5%); Žitište (1%).

Precizniju evidenciju vodili su CSR: Gadžin Han (odustalo oko 10 korisnika); Veliko Gradište (odustala 4 nova korisnika); Bački Petrovac (odustao jedan stari korisnik MOP-a, i dva od novih); Ljig (3 slučaja odustajanja, ali se jedan vratio); Indija (2-3 stara kao i 2-3 nova korisnika).

U CSR Vlasotince i Crna Trava, kao i u CSR Zaječar navode da nije bilo odustajanja.

12. Da li bude i onih koji odustaju od daljeg postupka, zbog preobimne dokumentacije i da li bude onih koji traže Vašu pomoć u prikupljanju dokumenata?

U 11 centara⁷⁶ nisu evidentirali starije koji odustaju od postupka zbog preobimne dokumentacije, ali svi su rekli da bude onih kojima treba pomoć i centri im i pomažu.

- U CSR Zaječar su rekli da: „od onih koji se pojave da traže pomoć, bude i oko polovina onih koji ne dođu ponovo“, a takvih ima i u Ljigu: „mnogi dođu, raspitaju se šta treba, uzmu spisak potrebne dokumentacije, ali se više ne vrate“.
- U Bačkom Petrovcu: „Oni koji ne mogu da prikupljaju te dokumente, ne mogu ni da dođu u centar da traže pomoć. U nekim slučajevima familija prikuplja potrebnu dokumentaciju. Za potrebe pisanja tužbi sudu upućuju korisnike na pravnu službu pri opštini (besplatna pravna pomoć).“
- Prijepolje: „Oni koji ne mogu da prikupljaju te dokumente, iste im najčešće prikupljaju rodbina i komšiluk.“
- Veliko Gradište: Po proceni sagovornice, oko 1/3 starih ima potrebu za podrškom Centra u prikupljanju dokumentacije i svi oni tu podršku i dobiju. Oni drugi obično imaju nekoga od srodnika, koji im oko toga može pomoći.

13. Da li ste zadovoljni ažurnošću sudova u donošenju rešenja o učešću srodnika u izdržavanju i o utvrđivanju visine učešća (da li je ono ekvivalentno iznosima koje je centar utvrđivao po starom zakonu)

⁷⁶ Ljubovija, Bajina Bašta, Vlasotince, Crna Trava, Ivanjica, Žitište, Tutin, Gadžin Han, Kragujevac, Trgovište, Indija

Ažurnošću sudova zadovoljni su u Ljuboviji, Bajinoj Bašti, Ljigu i Indiji, s tim što su u Indiji iskazali da su veoma su zadovoljni ažurnošću sudova. Sa njima su imali sastanak nakon stupanja na snagu novog Zakona. Oni su sve tužbe iz prošle godine iz procesa preispitivanja rešili do januara-februara 2012 i nikome od srodnika nisu odredili učešće u izdržavanju. Uglavnom se sve rešava na jednom ročištu, izuzev kada se neko ne pojavi na ročištu od pozvanih ili ne donese kompletnu dokumentaciju koja je potrebna za odlučivanje.

U ostalim CSR su dali sledeće komentare:

- Vlasotince i Crna Trava: „Sudovi kasne u donošenju presuda i po godinu dana. Dosuđeni iznosi su daleko ispod onoga što je CSR određivao prema odredbama starog Zakona. Iznosi su najčešće simboličnog karaktera i paušalno se određuju.“
- Žitište: Nisu zadovoljni ažurnošću sudova, kako kada je u pitanju brzina rešavanja predmeta, tako i kada je u pitanju ekvivalent koji se određuje u iznosima izdržavanja. Napominju da postoji problem u predaji tužbe, jer opština ne raspolaže besplatnom pravnom pomoći, a advokati za uslugu pisanja tužbe sa presudom naplaćuju i do 6.000,00 dinara. Korisnici koji nisu imali adekvatno napisanu tužbu su bili vraćani od strane suda.
- Ivanjica: „Znamo za dva postupka pred sudom, od prošle godine, ali oni nemaju informaciju još uvek, šta se dogodilo sa postupcima, da li su rešeni, ili nisu, jer kopija rešenja se ne šalje CSR-u. Sada će imati dilemu, kada budu radili reviziju rešenja, kako da postupe u tim slučajevima, ako im stari ne donesu rešenja suda.“
- Zaječar: „Od prilike prođe do godinu dana, dok sud ne donese rešenje, a ni u jednom slučaju nije bilo da donese pre šest meseci. Iznosi koje presuđuje sud za srodnike su niži od onih koje je određivao CSR, po starom Zakonu i kreću se od 500-1.000 dinara, po jednom srodniku.“
- Gadžin Han: „Ne žele da komentarišu rad suda, jer ne znaju da li se radi o nedovoljnoj ažurnosti suda ili rodbine, odnosno podnosioca tužbe. Daju komentar da sud u ovom postupku ne pomaže puno, jer se i ne trudi previše da prikupi podatke. Obično rešenje donose na osnovu iskaza tužene strane. Za stranku je povoljniji sud, jer određuje niži ekvivalent učešća, nego što je to radio Centar, ali Centar to radi bolje.“
- U Velikom Gradištu kažu da sud i nije baš ažuran, kao i da je to Centar mnogo bolje radio, barem kada je u pitanju procena sposobnosti porodice za izdržavanje
- Trgovište: Do sada je dobijeno samo jedno rešenje od strane suda. Čest problem predstavlja i činjenica što se sud nalazi u Vranju, pa neki od starih ne mogu da oputuju, kako bi započeli proces utuživanja.

- Kragujevac: Procesi traju 5-6 meseci, ali nemaju posebnih iskaza, koji se tiču ažurnosti suda. Kažu da su u maju počela da pristižu rešenja, odnosno korisnicima se napomene da moraju da donesu rešenje suda, ukoliko žele da nastave sa primanjem NSP.
- Bački Petrovac: Nemaju direktnu saradnju sa sudovima jer oni nisu ni podnosioci tužbe izuzev u slučajevima kada se radi o licima pod starateljstvom kada tužbu podnosi centar kao organ starateljstva. Ono što znaju iz prakse je da prođe oko 3 meseca dok sud dostavi rešenje strankama u postupku. Ali nastaje problem što korisnik onda ne donese to rešenje u CSR. Ima slučajeva gde korisnici predaju tužbu ali se kasnije ne odazivaju na sudske pozive što sud konstatuje kao da odustaju od utuženja i opet dostavlja rešenje strankama o tome i to opet korisnik ne donese u CSR. Bilo bi mnogo bolje kada bi sud kopiju rešenja dostavljao direktno i CSR-u, bilo rešenja o učešću srodnika ili o obustavi postupka. Onda bi CSR mogao da regulje (stopira rešenje, pozove korisnika i dr.) U praksi CSR tek prilikom godišnje revizije rešenja može da sazna šta je sud odlučio i da li je odlučio u vezi sa učešćem srodnika u izdržavanju.

14. Da li ima starijih koji su stavili imovinu pod hipoteku da bi koristili NSP? Ako je odgovor Da, koliko je takvih slučajeva, o kojoj imovini je reč i šta se dogodilo sa imovinom nakon smrti korisnika?

U centrima Gadžin Han, Indija, Veliko Gradište i Trgovište su naveli da nemaju na evidenciji starih koji su stavili svoju imovinu pod hipoteku za NSP. U Žitištu kažu da je bilo nekoliko predloga za tu varijantu, ali korisnici nisu pristali i odustali su od pomoći.

- U Bajinoj Bašti po proceni pravnika i socijalnog radnika, oko 30 – 40% starih ima neku nepokretnost pod hipotekom i u većini slučajeva se radi o korisnicima bez bližih i daljih srodnika. Najčešće se pod hipoteku stavlja zemljište, nekada i kuća, ali kada dođe trenutak realizacije hipoteke, obično se ništa ne dogodi, jer je u pitanju ili nekvalitetno zemljište koje niko ne želi ili stare kuće, u koje niko ne može da se useli. Nakon smrti korisnika, pokreće se realizacija hipoteke, radi podmirivanja dugovanja, ali sve najčešće ostane na formi. Prema Pravilniku o naplati potraživanja na novčane socijalne pomoći može se uzeti i imovina koja nije pod hipotekom.
- Zaječar: Imaju tri hipoteke na zemlju kod starih i svi su oni živi, pa hipoteke nisu ni realizovane. Inače, hipoteka mnogo košta Centar. Ovo zakonsko rešenje nije dobro, kada je u pitanju zemlja korisnika. Bolje bi bilo da je ostalo rešenje iz starog Zakona, kada je, pored hipoteke postojala i mogućnost za korišćenje instituta odricanja od

imovine, u korist države. Kada se ovaj institut koristi, onda nema dodatnih troškova, ništa se ne plaća, a kada se koristi hipoteka, CSR mora da plaća sudskom veštaku utvrđivanje vrednosti imovine, i ima još drugih troškova. Inače, vajde od tih hipoteka na zemlju, u praksi i nema mnogo, jer se radi o zapuštenoj zemlji, u selima gde niko i ne živi i o zemlji za koju nema ni potencijalnih kupaca, a ta zemlja nema nikakvu cenu na tržištu.

- Kragujevac: Da. Imali su 3 ili 4 korisnika, koji su svoju imovinu stavili pod hipoteku, kako bi ostvarili pravo na NSP. Na primeru jedne korisnice, postupak u hipoteci dat je u sledećem opisu: kada stranka kaže da želi da da imovinu pod hipoteku, kako bi ostvarila pravo na NSP, od nje se uzima pisana izjava, a zatim se CSR obraća zemljišno-knjižnom odeljenju, sa zahtevom za upis hipoteke. Nakon podnošenja zahteva, od opštinske geodetske uprave dobiju rešenje o hipoteci. Od tog trenutka, korisnik može da počne sa primanjem NSP. Po prekidu primanja NSP (usled smrti ili nekog drugog razloga), utvrđuje se valorizovani iznos koji je potrebno naplatiti aktiviranjem hipoteke. Može se dogoditi da neko od srodnika podnese zahtev za isplatu hipoteke, a nakon toga se daje izjava o saglasnosti za ispis založnog prava. Ukoliko nema srodnika, Centar podnosi zahtev za procenu tržišne vrednosti imovine, kako bi njenom prodajom mogla da izvrši naplatu potraživanja po osnovu isplaćene NSP. Često se događa da tržišna vrednost imovine nije jednaka valorizovanom iznosu, pa tako ne postoji mogućnost naplate potraživanja za NSP. U slučaju koji su naveli, valorizovani iznos je iznosio oko 10.000,00 evra, a procenjena vrednost imovine oko 200.000,00 dinara (oko 1.700,00 evra). Kada se izvrši naplata potraživanja, novac se uplaćuje na račun Ministarstva rada, a ukoliko postoje opravdani troškovi realizacije hipoteke, od tih sredstava se vrši i njihova naplata.
- Tutin: Za hipoteku se odlučuju samo oni koji su na „ivici“. Imali su jedan do dva slučaja za hipoteku, ali se obično radi o neplodnoj zemlji, koja centru ne može da koristi, a starima smeta za ostvarivanje prava. Oni koji imaju neku imovinu, a žive sami, kada čuju za mogućnost hipoteke, obično odustaju i radije se prihvataju mogućnosti sklapanja ugovora o doživotnom izdržavanju.

15. Opišite kakav je u proseku nivo psiho-fizičke očuvanosti starijih, koji podnose zahteve za NSP i kakva je njihova obrazovna struktura.

Nepodeljeno je mišljenje svih sagovornika da do njih dođu uglavnom psihofizički očuvaniji stari (pokretni) izuzev u Ivanjici, gde su rekli da dolaze i teže pokretni.

Što se obrazovne strukture tiče, radi se uglavnom o nepismenim i neobrazovanim starim ljudima, ili u boljem slučaju imaju završenu osnovnu školu.

Struktura korisnika

16. Da li je veći broj starijih korisnika NSP/uvećane NSP iz ruralne ili urbane sredine? Da li možete dati procenu odnosa/proporcije između ove dve grupe korisnika. Šta su razlozi takve strukture?

Da imaju veći broj korisnika iz seoskih sredina naveli su sagovornici u Ljuboviji, Bajinoj Bašti, Ivanjici, Žitištu, Gadžinom Hanu, Indiji, Velikom Gradištu, Ljigu i Trgovištu. U Prijepolju nisu bili sigurni, ali misle da je više korisnika iz seoskih i prigradskih sredina. Kao osnovne razloge naveli su što ljudi na selu nisu uplaćivali doprinose za poljoprivredne penzije, a sada ne mogu da rade i nemaju nikakvih mogućnosti da obezbede ni minimalna sredstva za život.

U Kragujevcu i Tutinu su rekli da je više korisnika iz urbane sredine, dok u Bačkom Petrovcu misle da ih je više iz gradske sredine (60:40). U Vlasotincu i Crnoj Travi su izjavili da je odnos korisnika sa sela i iz grada pola-pola. Sagovornici su naveli da stariji ljudi na selu poseduju imovinu i ne žele da tuže svoje srodnike.

U Zaječaru su precizno naveli podatak da: „Iz grada NSP primaju 42 porodice, sa 47 članova, a u selima 35 porodica sa 36 članova.“ Mišljenja su da u selima ima veći broj onih kojima bi trebala NSP, ali su oni neinformisani. Mnogi ne gledaju TV, a neki i nemaju televizor, pa ne znaju.

17. Da li nam možete dati status prosečnog korisnika NSP/uvećane NSP? (porodični, socijalni, i dr.)

Svi sagovornici su dali približno iste odgovore na ovo pitanje. Pa su tako svi saglasni da prosečne korisnike NSP-a čine uglavnom samačka domaćinstva, eventualno dvočlana, bez srodnika, veoma lošeg socijalnog statusa i stambenih uslova, izrazito materijalno ugroženi jer se često radi o transgeneracijskom prenošenju siromaštva (većita sirotinja). U CSR Ivanjica su naveli da 40% korisnika nema vodu struju i telefon u kući.

Najčešće su korisnici NSP-a bez obrazovanja, nepismeni ili sa nepotpunom osnovnom školom. U CSR Ljig navode da korisnici NSP-a nisu uvek bili siromašni, da su u mladosti radili na svojoj zemlji i da su zbog sticaja okolnosti (smrt supružnika, dece, invaliditet, teška bolest) pod stare dane postali siromašni.

Finansiranje usluga

18. Koji je prosečan iznos NSP koji koriste stariji korisnici, nosioci ovog prava? Koliko se novca na godišnjem nivou izdvoji za ovu meru na vašoj opštini, a kada su u pitanju stariji korisnici?

Predstavnici pet CSR (Bački Petrovac, Prijepolje, Ivanjica, Tutin i Zaječar) nisu dali odgovor na ovo pitanje. A svi ostali predstavnici CSR su naveli da se prosečan mesečni iznos za starije kreće oko 8.100 dinara za jednog člana, a oko 10.500 dinara za dva člana.

Sagovornici nisu raspolagali informacijom koliko se novca na godišnjem nivou izdvaja za NSP, za njihovu opštinu. Oni, na kraju svakog meseca dobijaju listing korisnika koji primaju NSP iz Ministarstva, sa zbirom svih korisnika sa opštine. Ti iznosi su različiti, kao na primer u Vlasotincu 450.000 RSD, Crnoj Travi 500.000 RSD, Ljigu oko 5 – 6 miliona dinara, u Indiji oko 7,5 miliona dinara, u Kragujevcu je konkretno za avgust 2012 dobijeno 20.484.364 dinara i pokriven je 2.121 korisnik.

U Gadžinom Hanu su naveli da se na uvećane NSP godišnje isplati nešto više od 1,6 miliona dinara u njihovoj opštini.

Efekti korišćenja materijalnih davanja

19. Kakvi su, po vašoj proceni, efekti korišćenja NSP od strane starijih, da li su iznosi dovoljni za izlazak iz siromaštva? Da li primećujete promene kod starijih i njihovih porodica nakon uključivanja u program materijalnih davanja?

Po proceni svih sagovornika, iznos NSP-a nije dovoljan za izlazak iz siromaštva. Svi su se izjasnili da je taj iznos dovoljan samo za preživljavanje i plaćanje obaveza prema državi (da plate račune, lekove, da kupe malo hrane i eventualno za prevoz do lekara) i da većina njih traži i jednokratnu pomoć ili neke druge oblike materijalne pomoći od centra. Kako slikovito u Bačkom Petrovcu rekoše: „Drži ih na cevčici da preživljavaju“.

U CSR Zaječar su naveli da ipak „onome ko nema ništa, to i znači“, tim pre što korisnici NSP imaju subvenciju na struju (pravo sa nacionalnog nivoa), a dodatno LS Zaječar je za korisnike NSP odobrila i subvencije na komunalne usluge, vodu i građevinsko zemljište.

20. Po Vašem mišljenju, da li je dovoljan broj siromašnih starijih sa Vaše opštine uključen u program NSP? Objasnite zašto.

Sagovornici iz Prijepolja, Ljubovije, Žitišta, Vlasotinca i Crne Trave smatraju da je obuhvaćena većina potencijalnih korisnika. Nasuprot njima, u Zaječaru smatraju da je obuhvaćeno tek oko 10-15% onih kojima je pomoć potrebna, a u ostalim centrima smatraju da je nedovoljan obuhvat. Kao najveće razloge za takvo stanje sagovornici su naveli: problem sa zemljištem, odnosno to što stariji uglavnom imaju više od 1 ha zemljišta, što nisu spremni da daju zemlju i kuću pod hipoteku, što nisu spremni da tuže srodnike.

Sagovornici iz Trgovišta su rekli da nisu izlazili mnogo na teren, do dolaska novog direktora i da je u 2012. godini poboljšana situacija i da je veći obuhvat. U Indiji su rekli da su pomoć dobili oni koji su se javili, ili oni koje je uputio predsednik mesne zajednice.

Saradnja

21. Da li ste zadovoljni saradnjom sa lokalnom samoupravom po pitanju programa materijalnih davanja i servisa za starije na nivou lokalne zajednice (ako je odgovor da, opišite kvalitet saradnje, a ako je odgovor ne, navedite u čemu su teškoće)?

Sagovornici iz 15 centara kažu da je dobra saradnja između centra i LS, i da su oni zadovoljni, čak i u onim opštinama gde isplata jednokratnih novčanih pomoći kasni po dva meseca (Veliko Gradište), ili gde lokalna samouprava deli jednokratne pomoći i onima koji ne ispunjavaju kriterijume (Ljig).

Izdvojeno mišljenje imali su sagovornici iz Zaječara, koji nisu zadovoljni saradnjom, iz razloga što se, kako kažu „ne vidi efekat JNP“, jer istu korisnik ne može da dobije kada mu je potrebno (lečenje, sahrana...), uprkos tome što je centar doneo blagovremeno rešenje. Naime, centar treba novac od LS kvartalno, a ona im uplaćuje isti tek 2 meseca nakon isteka kvartala. Otuda se javlja prazan hod.

Preporuke

22. Da li mislite da je uloga centra za socijalni rad u sprovođenju Zakona o socijalnoj zaštiti, posebno u delu realizacije materijalnih davanja i servisa, odgovarajuća ili je potrebno u tom smislu nešto promeniti? Ako je odgovor da, navedite konkretno šta (da li promene u Zakonu ili u organizaciji rada u centru i koje).

Preporuke koje su naši sagovornici dali kao odgovor na ovo pitanje tiču se organizacije rada centra i upodobljavanja kriterijuma za ostvarivanje prava na NSP.

- U Bačkom Petrovcu i Žitištu su predložili: razdvojiti materijalna davanja od svih drugih stručnih postupaka iz razloga što se u malim centrima ova oblast tretira kao sporedna aktivnost, a ona je vrlo ozbiljna i delikatna. Napominju da to nije problem gde su veliki CSR i gde su organizovani kroz službe.
- U Velikom Gradištu i Gadžinom Hanu: Ukinuti utuživanje srodnika i imovinski cenzus, a umesto njega uvesti kategorizaciju zemljišta ili uvesti institut prihoda od zemljišta, nezvezano za površinu.
- U Indiji: Da Pokrajina isplaćuje NSP za Vojvodinu, jer je njima za te postupke nadležan pokrajinski drugostepeni organ.
- U Zaječaru smatraju da je Zakon kompleksan, težak za primenu, iziskuje veliku i zahtevnu dokumentaciju, u smislu da ako je vadi sam korisnik, treba da plaća takse, kao

i sudu za ceo postupak. Onda Centar mora da piše preporuku Sudu da im ne naplaćuju te troškove, jer će oni sutra ostvariti pravo na NSP. Taksa za tužbu kod Suda je oko 2,000 dinara. Oko toga se snalaze i sami potencijalni korisnici i CSR, da obezbede da se ta taksa ne plaća. Nekada CSR piše molbu sudu da ih oslobodi, jer korisnici nemaju para. Nekada savetuju stranke da zahtevaju na samom ročištu da ih sud oslobodi troškova, a nekada strankama daju JNP da pokriju te troškove. Dodatno, stari koji žive u seoskim sredinama treba da obezbede troškove prevoza za dolazak na Sud. Sagovornici su dali tri konkretne preporuke:

Prva preporuka: Imovinski cenzus sa 1 hektara treba podići na 2,5 h, ili ga potpuno isključiti za one stare koji žive u brdsko planinskim, siromašnim krajevima. Ovo iz razloga jer oni ne mogu da obrađuju tu zemlju, nemaju kome da je daju u zakup, nema nikoga u selima ko bi je obrađivao i za džabe, i ta zemlja njima praktično ne donosi nikakav prihod. Nema zainteresovanih ni da kupe tu zemlju. Kada su u pitanju radno sposobni, imovinski cenzus treba podići sa 0,5 na 1 hektar. Praksa je pokazala da se radi o niskoj kategoriji zemlje, koja je zaparložena, nema neku tržišnu vrednost, niti registrovane prihode.

Druga preporuka: Da se u Zakonu, izbriše hipoteka na zemlju, a da se vrati institut „odricanje od imovine u korist države“, koji je postojao kao mogućnost u starom Zakonu. Uspostavljanje te hipoteke je skupo za CSR, a i za samu stranku. Za CSR je skupa, jer CSR nema i ne dobija namenska sredstva za istu, a za siromašnu stranku jer ona mora da zadužnu izjavu pred sudom, a ista košta. Realizacija hipoteke, kako se u praksi pokazalo, nema nikakvih efekata.

Ukoliko se ova preporuka ne prihvati, predlog je da se donese Odluka da poslove oko hipoteke obavlja javni pravobranilac, umesto CSR-a, jer on po službenoj dužnosti štiti interes države. Osim toga, kada nešto radi pravobranilac, tada nema plaćanja troškova u postupku, a kada je radi CSR onda se troškovi plaćaju. Hipoteka se vrlo retko realizuje u praksi. Registar o hipotekama vodi Sud.

Treća preporuka Da se prilikom utvrđivanja osnovice za NSP uzme u obzir i rast inflacije. Po sadašnjem Zakonu uzima se u obzir samo indeks potrošačkih cena. Prema sadašnjem načinu utvrđivanja osnovice za NSP, iznos iste je nedovoljan i praktično nema velikih efekata na korisnike.

23. Da li imate još neke sugestije koje biste želili da podelite, a koje niste imali prilike da iskazete kroz postavljena pitanja?

Sagovornici iz 8 centara su dali sledeće sugestije:

- Da iznosi NSP budu veći (Indija, Bački Petrovac, Prijepolje i Ljig);
- Da novac za NSP poštar nosi na kućnu adresu za korisnike iz seoskih sredina, koji se izjasne da ne mogu da dolaze u poštu da isti podižu (Ivanjica i Ljig).

Obrazloženje: problem je što mnogi stari ne mogu da odu lično u poštu po novac. Onda oni daju ličnu kartu nekom od komšija ili bližih srodnika, ako žive u blizini, pa ti ljudi dođu u Centar, da im napišu ovlašćenje da mogu podići novac iz pošte (to je otežavajuća okolnost, jer stari često nemaju koga da zamole za tu uslugu ili moraju od to malo novca što prime da plate za dostavljanje istog). Neki stanuju 15-20 km daleko od pošte, a nepokretni su i teško pokretni, nema autobusa iz tih sela u redovnim linijama, već samo izjutra i uveče i to je veliki problem.

- Obezbediti da ovi korisnici ne plaćaju medicinske procedure i lekove i da lekar ode u kuću kod onih koji ne mogu da dođu kod lekara. (Ljig i Indija). U Indiji su predlog obrazložili time što korisnici većinu iznosa NSP, kao i sve one od JNP daju za lekove i lečenje.
- Da se smanji broj dokumenata koji je potreban za uključivanje starijih u NSP (Prijepolje). Obrazložili su predlog time što kažu da su stariji koji se obraćaju za NSP uglavnom nepismeni i za njih je veliki problem prikupljanje dokumentacije.
- Da Ministarstvo uredi sa Direkcijom za upravljanje imovine Republike Srbije da imovinom koja je pod hipotekom, korisnika koji je umro, a nema naslednika, bude prenetu u vlasništvo LS, kako bi se imovina koristila. Ako se proda, deo novca se može vratiti u nacionalni budžet, u iznosu u kome je isplaćena NSP pokojnom korisniku, a ostalo bi služilo za unapređenje socijalne zaštite na lokalnom nivou. (Ljig)
- Omogućiti da centri realizuju hipoteku i da se u okviru centra angažuju saradnici, koji bi se njome bavili (izdavanje pod zakup, prodaja,...). (Bajina Bašta)
- Da se NSP za radno sposobno stanovništvo izmesti u službu tržišta rada, gde bi istu dobijali, a za uzvrat bi imali obavezu radnog angažovanja. Naveli su primer svog grada, koji je prvi uveo institut dobrovoljnog radnog angažovanja, gde se radno sposobni korisnici angažuju da rade oko 100 sati mesečno, a na osnovu toga, dobiju rešenje na iznos od 8.000,00 dinara. Dobrovoljno radno angažovanje se realizuje pri MZ i za sada su to najčešće fizički radovi (čišćenje parkova, korita reka, groblja i dr.). (Kragujevac)

4. ZAKLJUČCI I PREPORUKE U VEZI SA PRIMENOM MERE NOVČANA SOCIJALNA POMOĆ I USLUGE POMOĆ U KUĆI

Na osnovu svega iznetog u ovoj Studiji, mogu se izvesti sledeći zaključci i preporuke: **Odredbe Zakona o socijalnoj zaštiti, koji se primenjuje od aprila 2011. godine, trebalo je da obezbede veći obuhvat siromašnih građana merama materijalne podrške od strane države, posebno merom novčane socijalne pomoći, koja se isplaćuje iz nacionalnog budžeta.**

Primenom Zakona to se i dogodilo kod svih uzrasnih grupa, izuzev kod uzrasne grupe starih od 65 i više godina. Naime, kod svih ostalih uzrasnih grupa u 2011. godini obuhvat korisnika novčanom socijalnom pomoći je povećan u proseku za 22%, dok je kod starih smanjen za 11%. Negativni trend, kada su stari u pitanju, je nastavljen i u 2012. godini, kada je obuhvat svih ostalih uzrasnih grupa povećan za 12%, dok je kod starih smanjen za dodatnih 14,30%. Time su naročito ugrožena staračka samačka domaćinstva, staračka domaćinstva u seoskim sredinama, kao i svi stari ljudi čiji su prihodi niži od egzistencijalnog minimuma.

PREPORUKA: Neophodno je izvršiti izmene i dopune Zakona o socijalnoj zaštiti i podzakonskih akata u delu koji reguliše materijalna davanja na način da isti u većoj meri odgovori na specifične potrebe starijih i omogući veći obuhvat siromašnih starih. Na osnovu informacija dobijenih tokom razgovora sa predstavnicima centara za socijalni rad, kao i sa samim starim ljudima, prepoznata je potreba za sledećim izmenama i dopunama:

- Član 84. Zakona definiše nužnost dostavljanja pravosnažne sudske odluke o izdržavanju, odnosno sudskom poravnanju sa srodnikom. U oba slučaja, sud je neizostavni deo utvrđivanja prava izdržavanja od srodnika. Kada su stara lica u pitanju, realizacija ovog člana Zakona iziskuje troškove pisanja tužbi, putovanja do suda na neophodna zakazana ročišta i sl. Takođe, stari ljudi ne žele da sud odlučuje o izdržavanju od strane srodnika, jer to za njih predstavlja sramotu, strah, a i ugrožavanje ljudskog dostojanstva.

Ovaj član Zakona nužno je urediti na način da sudsku proceduru započinju samo oni korisnici, za koje centar proceni da imaju srodnike koji mogu da pokriju njihovo izdržavanje, a ne da sud utvrđuje mogućnost, odnosno nemogućnost izdržavanja od strane srodnika za sve korisnike.
- Član 82., stav 2, izmeniti na način da se za radno nesposobne korisnike prava isključi imovinski cenzus, zasnovan na površini zemljišta (do 1 hektara) i broju soba u domaćinstvu, već da se umesto njega formira skala katastarskog prihoda ispod, odnosno iznad koje neko može da ostvari pravo na NSP. Takođe, smatramo da je potrebno preispitati institut stavljanja imovine pod hipoteku s obzirom na to da su iskustva stručnjaka CSR-a negativna u vezi sa realizacijom iste.

- c) Pojednostaviti administrativnu proceduru na način da se za ostvarivanje prava traži samo nužna dokumentacija. Naime, dosadašnjih 12 do 20 dokumenata predstavlja priličan administrativni, ali i finansijski napor, kako za centre za socijalni rad koji donose rešenje, tako i za stare ljude. Podsećamo da je sam Zakon o socijalnoj zaštiti, prema najavama predlagača, trebalo da izbegne upravni postupak što se nije desilo.
- d) Članom 32. predviđena je obaveza informisanja javnosti o socijalnoj zaštiti i načinu ostvarivanja prava i definisano je da se informisanje može vršiti putem interneta, sredstava javnog informisanja i na drugi način. Smatramo da je nužno dodati reči „adekvatan i kontinuiran“ način. Razlog za to vidimo u činjenici da korisnike prava iz oblasti socijalne zaštite najvećim delom čine oni građani kojima internet i mediji nisu uopšte ili u punoj meri dostupni. Nužno je informaciju plasirati na način da ona ostvari što veći obuhvat i da bude razumljiva što većem broju ljudi. Smatramo da ovaj član treba „pojačati“, jer bi se na taj način podstakao mehanizam predviđen Pravilnikom o radu centara za socijalni rad, koji predviđa mogućnost organizovanja tribina, štampanja lifleta, izlazak ka korisniku i podsticanje razvoja formalnih i neformalnih mreža i sl.

2. **Novčana socijalna pomoć starima se distribuira preko Poštanske štedionice, što jeste najracionalnije za državu, ali nekada bude vrlo skupo za stare koji ne mogu da odu i lično podignu novac u pošti.** U situacijama kada su stari teže pokretni ili nepokretni, kada su snežne vejave, a njihova sela udaljena i desetine kilometara od pošte, novac im uz saglasnost CSR-a podiže druga osoba, a njoj često stari moraju da plate tu uslugu.

PREPORUKA: Da Ministarstvo ustanovi mehanizam po kome će starima, kada ne mogu da odu u poštu da podignu novac, isti biti dostavljan na kućnu adresu bez dodatnih formalnih/neformalnih troškova.

3. **Analiza stanja broja korisnika NSP-a i u 2011. i 2012. godini je pokazala da najveći broj među njima su odrasli uzrasta 27 do 64 godine, a pretpostavka je da je najveći radno sposobnih.** Iako je Zakon u članu 86. (Prava i dužnosti u vezi sa zapošljavanjem radno sposobnih korisnika), predvideo aktivaciju radno sposobnih, to još uvek nije u dovoljnoj meri sprovedeno u praksi.

PREPORUKA: Nužno je što hitnije uspostaviti neophodne instrumente (doneti podzakonske akte), koji bi bliže definisali i omogućili doslednu primenu člana 86. Zakona, odnosno, osigurali radnu aktivaciju radno sposobnih korisnika NSP-a. Predlog predstavnika centara za socijalni rad je da radno sposobni, a nezaposleni, pravo na NSP ostvare preko Nacionalne službe za zapošljavanje. Naime, kod radno sposobnih korisnika socijalne zaštite pravo se ostvaruje na osnovu nezaposlenosti, odnosno nemogućnosti ostvarivanja prihoda putem radnog angažovanja. Smatraju da bi se na taj način obezbedio i bolji monitoring angažovanja radno sposobnih (njihovi odzivi na ponude za posao, pozivi za učešće u javnim radovima, obuke za dokvalifikaciju/prekvalifikaciju i sl.).

4. **Predstavnici centara, koji rade na poslovima materijalnih davanja su prošli jednodnevnu obuku, realizovanu od strane Ministarstva u vezi sa primenom odredbi Zakona, ali razgovori sa nekima od njih, posle godinu i po dana primene Zakona, pokazali su da kod njih postoje nedoumice prilikom primene.**

PREPORUKA: Da Ministarstvo obezbedi kontinuirano jačanje profesionalnih kapaciteta stručnjaka iz centara, za primenu Zakona (seminari, periodične konsultacije, radni sastanci i sl.). Na ovaj način bi se omogućila dvosmerana komunikacija, pri kojoj bi predstavnici CSR-a imali stalnu podršku, a nadležno Ministarstvo povratne informacije o stanju na terenu, potrebama, problemima, izazovima na koje se nailazi i slično. Ove aktivnosti Ministarstvo rada, zapošljavanja i socijalne politike može realizovati u saradnji sa Republičkim/Pokrajinskim zavodom, koji na osnovu svojih statuta obavljaju poslove praćenja i unapređenja opšteg koncepta, kao i prakse socijalne zaštite, podsticanja njenog razvoja i sl.

5. **Ni Zakon, ni obrazac za izveštavanje CSR-a o radu ne prepoznaju stare kao posebno osetljivu grupu korisnika.** Obrazac o izveštavanju prepoznaje 10 korisničkih i posebno osetljivih grupa korisnika, ali ne i stare.

PREPORUKA: Da Zakon na jasan i nedvosmislen način prepozna stara lica kao posebno osetljivu grupu korisnika, pa da samim tim Republički/Pokrajinski zavod dopune ili koriguju Obrazac za izveštavanje CSR-a, na način da isti prepozna i starije, ili bar jedan deo ove skupine (kao što su stariji koji žive sami ili u staračkom domaćinstvu) kao jednu od posebno osetljivih grupa korisnika. Smatramo ovo nužnim iz razloga što stari čine 17,40% stanovništva Srbije i ujedno u svim domaćim, ali i stranim studijama se ističu kao populacija sa najvećim rizikom od siromaštva i socijalne isključenosti.

6. **Prilikom analize dostupnih podataka i zvaničnih izveštaja CSR, Republičkog zavoda za socijalnu zaštitu i Ministarstva, uočili smo da postoje velika odstupanja u podacima, iako se radi o istom sektoru.** Teško je izvršiti ozbiljnu analizu primene i primenu Zakona u delu materijalnih davanja, kada ne raspolazete jedinstvenim podacima.

PREPORUKA: Neophodno je usaglašavanje, pojednostavljivanje i povezivanje sistema prikupljanja podataka, kako bi bili usaglašeni podaci centara/Zavoda/Ministarstva.

Neophodno je jasno definisanje generisanja podataka i ciljeva evidentiranja, odnosno - usaglašavanje prikupljanja podataka u uređen sistem, kako bi bili jasni i razumljivi podaci koji dolaze iz različitih izvora: centara za socijalni rad i Zavoda za socijalnu zaštitu ili računskog sektora Ministarstva RZSP, a odnose se na NSP ili neke druge pokazatelje socijalne zastite.

7. **Servis Pomoć u kući funkcioniše u 120 opština u Srbiji, od kojih u 40-ak njih projektno, gde održivost nije obezbeđena.** U servis je uključeno tek oko nešto više od 10.600 starijih. Među 48 opština, u kojima servis uopšte ne postoji, 15 je onih, čiji je stepen razvijenosti ispod 60% republičkog proseka. U tim, kao i u još 19 opština, čiji je stepen razvijenosti od 60% do 80% republičkog proseka, teško je očekivati da lokalne samouprave mogu razviti servis bez podrške sa nacionalnog nivoa.

Cost benefit analiza je pokazala da je ova usluga isplativa za sve starije, čije zbrinjavanje kroz povremenu podršku može biti realizovano u kućnim uslovima. Ova usluga ne zahteva infrastrukturna ulaganja i ima neuporedivo niže troškove funkcionisanja, a sa socijalnog aspekta je prihvatljivija, jer stara osoba ostaje u svom socijalnom okruženju.

PREPORUKA:

- Uspostaviti stimulativne, odnosno destimulativne mere za one opštine koje primenjuju, odnosno ne primenjuju član 20. Zakona i donesu Lokalni plan mera i aktivnosti za podsticaj i razvoj postojećih i novih usluga socijalne zaštite. U kreiranje takvih planova neophodno je uključiti centre za socijalni rad, kao i druge organizacije/institucije sa lokalnog/regionalnog nivoa.
- Nužno je da se preduzmu svi neophodni koraci, kako bi što pre profunkcionisao sistem namenskih transfera najnerazvijenijim opštinama, u skladu sa članom 207. Zakona o socijalnoj zaštiti. Ovo iz razloga da bi i najnerazvijenije lokalne samouprave počele da rade na uspostavljanju servisa u lokalnoj zajednici, a na prvom mestu servisa pomoći u kući za starije.

*Velika nesreća čovekova jeste što život počinje mladošću,
a završava se starošću, jer bi život bio neizmerno savršeniji
da počinje starošću, a završava mladošću.
-Jovan Dučić-*

5. ANALIZA USLUGE POMOĆI U KUĆI – COST BENEFIT ANALIZA USLUGE

5.1. ISTRAŽIVANJE

5.1.1.OSNOVNI PODACI O UZORKU

U cilju dobijanja relevantnih podataka o sprovođenju usluge Pomoć u kući starim licima sprovedeno je anketno istraživanje na terenu. Istraživanje je sprovedeno u periodu od jula do oktobra 2012. godine i obuhvatilo je uzorak od preko 200 lica koja koriste uslugu pomoć u kući. Od ukupno prikupljenih, 147 upitnika je bilo pravilno popunjeno i uzeto u obzir za analizu. U sledećoj tabeli prikazane su opštine u kojima je izvršeno istraživanje i broj dostavljenih validnih upitnika:

Tabela 22. Opštine u okviru kojih je izvršeno anketno istraživanje korisnika usluge PUK

R. br.	Ime opštine	Broj dostavljenih upitnika
1.	Žitište	8
2.	Indija	10
3.	Bajina Bašta	5
4.	Zaječar	10
5.	Vlasotince	11
6.	Prijepolje	11
7.	Ljubovija	10
8.	Ivanjica	10
9.	Bački Petrovac	65
10.	Gadžin Han	7
	Ukupno:	147

Anketom su obuhvaćena pitanja koja se odnose na starost korisnika, sredinu iz koje dolaze, pol, broj članova domaćinstva, broj radno nesposobnih članova domaćinstva, najčešće probleme sa kojima se stari susreću i da li i u kojoj meri je starim licima pružena pomoć od strane centra za socijalni rad, organizacija civilnog društva i ostalih udruženja ili agencija koja se bave pitanjima starih.

Druga grupa pitanja se odnosila na način obezbeđenja uopšte usluga socijalne pomoći, koliko su upoznati sa spektrom ponuđenih usluga, da li su koristili neke od usluga socijalne pomoći pre, koliko im je bilo teško da obezbede ovu uslugu i sl.

Treća grupa pitanja se bavi konkretno uslugom Pomoć u kući, odnosno percepcijom kvaliteta ove usluge od strane korisnika. Cilj je bio da se ocenama očekivanih koristi od ove usluge proceni da li korisnici stvarno uživaju ove koristi i koji su eventualni nedostaci ove usluge. Od velike važnosti za istraživanje je bilo da se anketom dotaknu pitanja koja se tiču poštovanja dostojanstva starih lica, kao i pitanja koliko se promenio njihov društveni život od početka korišćenja ove usluge. Isto tako, bilo je važno dobiti informaciju koliko se korisnika ove usluge oseća sigurno i zbrinuto, i na koji način stara lica mogu da ulože žalbu u slučaju neispunjenja Odlukom⁷⁷ definisanih usluga.

5.1.2. ANALIZA DOBIJENIH PODATAKA

Na osnovu analize upitnika dobijenih iz prethodno navedenih opština može se zaključiti da se većina starih lica koja koriste uslugu pomoći u kući nalazi na seoskom području, čak manje od ¼ korisnika živi u gradu. Takođe, veoma zanimljiv podatak je da su korisnici ove usluge većinom žene (čak 76,87%). Veliki broj korisnika živi samo (blizu 60%) dok samo mali procenata živi u tročlanom (oko 5%) ili četvoročlanom ili brojnijem domaćinstvu (takođe oko 5%). Blizu ¾ korisnika u okviru svog domaćinstva ima jednog radno nesposobnog člana domaćinstva, mali procenat dva radno nesposobna člana, dok slučajevi gde je broj takvih članova tri ili četiri nisu zabeleženi.

U najčešće probleme koje su korisnici naveli spadaju (bilo je dozvoljeno zaokružiti više odgovora): fizička nesposobnost, problem u vezi sa starenjem, problem sa vidom i sluhom i hronična oboljenja. Zanimljivo je da se ekonomski problemi nalaze tek na petom mestu, što je dobar pokazatelj da usluga pomoć u kući zadovoljava egzistencijalne potrebe korisnika i omogućava pristojan život, za šta novac nije jedini preduslov. Korisnici uglavnom nisu koristili neku od usluga socijane pomoći ranije (oko 70%), najčešće su koristili naknade za tuđu negu i pomoć, dok domski smeštaj, hraniteljstvo i dnevni centar nijedan ispitanik korisnik nije koristio. Blizu ¾ korisnika nije imalo problem da obezbedi uslugu i uslugu je obezbedio Centar za socijalni rad. U veoma malom procenatu (nešto više od 1%) uslugu je obezbedila organizacija civilnog društva, dok je blizu 23% korisnika odgovorilo da ne zna ili nije uopšte dalo odgovor. Za oko 98% ispitanih korisnika važi da su zadovoljni ili čak veoma zadovoljni pruženom uslugom, i smatraju da je većina njihovih potreba ili čak sve zadovoljene ovom uslugom. Preko 70% ispitanika kaže da je bilo informisano o svim uslugama na koje može da ostvari pravo i da su izabrali uslugu koja najviše odgovara njihovim potrebama.

Blizu 10% ispitanih korisnika je izjavilo da se gerontodomaćice ophode prema njima sa poštovanjem, što predstavlja jednu od ključnih karakteristika i preduslov za održivost ove usluge. Takođe, ispitanici su potvrdili da usluga ima pozitivan odraz na njihovo zdravstveno stanje, jer je samo 8,84% odgovorilo da ova usluga nije ostvarila uticaj na njihovo zdravlje, dok ostali osećaju pozitivne efekte i poboljšanja. Na isti način je ocenjen i uticaj ove usluge na kvalitet života korisnika. Skoro 35% ispitanika se oseća u potpunosti samostalnije, dok se blizu 50% ispitanika oseća delimično samostalnije u svakodnevnom životu od kada koriste uslugu pomoć u kući.

⁷⁷ Misli se na Odluku o proširenim pravima iz oblasti socijalne zaštite kojom se definišu prava i obaveze pružalaca usluga

Preko 90% ispitanika se oseća sigurno u prisustvu gerontodomaćice ili drugog lica centra za socijalni rad koje pruža ovu uslugu. Približno isti procenat je odgovorio da smatra da je redovno informisan o promenama u okviru ove i drugih usluga centra za socijalni rad. Korisnici su upoznati sa načinom podnošenja žalbi na rad gerontodomaćice (oko ¾ ispitanika je odgovorilo potvrdno na pitanje da li su upoznati sa načinima reagovanja na neprihvatljiv rad radnika centra za socijalni rad). A blizu 80% ispitanih korisnika je izrazilo zadovoljstvo sa radom radnika centra za socijalni rad.

Oko polovine ispitanika ne plaća uslugu pomoć u kući, dok blizu ¼ ispitanika delimično učestvuje u plaćanju usluge. Na pitanje da li bi plaćali ovu uslugu ukoliko bi bili u mogućnosti oko ¾ ispitanika je odgovorilo potvrdno (1/4 ispitanika bi plaćala ceo iznos dok bi ½ ispitanika učestvovala u plaćanju delimično). Prosečna cena usluge pomoći u kući je, za one korisnike koji bi plaćali uslugu kada bi bili u mogućnosti, 9.965,97 dinara.

Prosečna ocena ukupnog kvaliteta ove usluge, prema ispitanim korisnicima je 4,9 (na skali od 1 do 5).

U Aneksu 2 su prikazani precizniji rezultati istraživanja po postavljenim pitanjima u okviru ankete i ponuđenim odgovorima.

5.2. ISTRAŽIVANJE TRENUTNOG STANJA CENTARA ZA SOCIJALNI RAD KOJI OBEZBEĐUJU USLUGU POMOĆ U KUĆI

Pored opisanog anketnog istraživanja korisnika usluga pomoć u kući, izvršeno je istraživanje samih pružalaca usluge odnosno utvrđivanje trenutnog stanja u centrima za socijalni rad koji obezbeđuju ovu uslugu. Istraživanje je sprovedenom putem intervjua sa predstavnicima centara za socijalni rad, prema unapred utvrđenoj strukturi. Prva grupa pitanja se odnosila na to da li je usluga razvijena i ako nije koji su razlozi za to, zatim na opisivanje načina na koji centar obezbeđuje uslugu potencijalnim korisnicima, odnosno način postupanja u odnosu na važeći Zakon i načina finansiranja usluge. Druga grupa pitanja se odnosila na resurse: broj radnika koji je uključen u obezbeđenje ove usluge i njihovu obučenost. Dalja pitanja su se odnosila na sam proces obezbeđenja usluge, od primanja zahteva korisnika, obrade zahteva pa do pružanja usluge korisniku, kao i na opis strukture korisnika. Svaki centar je trebalo da navede efekte od ove usluge, kao i način finansiranja (da li je usluga besplatana za sve korisnike, koliko iznosi participacija ukoliko nije, koliki je procenat naplate od korisnika i kakva je struktura izvora finansiranja. Uz to, centri su dali svoj osvrt na saradnju sa lokalnom samoupravom i eventualne sugestije i preporuke za poboljšanje dosadašnjeg rada.

U istraživanju je učestvovalo sledećih 11 opština: Bački Petrovac, Prijepolje, Ljubovija, Bajina Bašta, Vlasotince, Ivanjica, Žitište, Zaječar, Gadžin Han, Indija, Veliko Gradište.

Opšti zaključci iz prikupljenih podataka su:

Postoji Odluka o pružanju usluge i usluga se realizuje. U određenom broju centara za socijalni rad je već utvrđen cenovnik i Pravilnik o korišćenju ove usluge, a u nekim centrima se očekuje donošenje pravilnika od strane lokalne samouprave.

Uslugu pomoć u kući u devet opština pruža centar za socijalni rad, dok u opštini Indija uslugu organizuje NVO po osnovu projekta, dok je u opštini Veliko Gradište realizaciju usluge u prvom delu Projekta obavljao Crveni krst, a u drugom Udruženje građana.

U opštinama postoji nejednak broj gerontodomaćica, što je povezano sa potrebama opštine odnosno sa brojem korisnika ove usluge. Pored gerontodomaćica u pružanje ove usluge uključen je i koordinator pružanja usluge, medicinske sestre i socijalni radnik, opet u zavisnosti od potreba korisnika. Sve ustanove socijalne zaštite su svesne potrebe za obučavanjem gerontodomaćica, međutim realno stanje govori da su obuku završile gerontodomaćice u 7 od ukupno 11 anketiranih centara. Obuke koje su gerontodomaćice pohađale su bile u određenim slučajevima neakreditovane, dok u pojedinim opštinama obuku nisu prošle sve gerontodomaćice.

Sprovođenje procesa pružanja ove usluge od strane centra nije prepoznato kao značajan problem, dok postoji usaglašenost da se broj korisnika određuje prema broju angažovanih gerontodomaćica.

Struktura i broj korisnika značajno variraju od opštine do opštine, kao i učestalost poseta i broj provedenih sati sa korisnikom. Broj korisnika varira od 20 do 240 koliko je u Opštini Vlasotince. Zajedničke karakteristike korisnika su samačko domaćinstvo, hronična oboljenja i ograničena pokretljivost. Najmanji broj gerontodomaćica je 4 (Indija), a najviše ih je angažovano u Prijepolju, čak 25.

Iz centara za socijalni rad navode da su korisnici zadovoljni dobijenom uslugom, a kao najčešće zastupljene koristi navode zdravstveni oporavak, to što nema životno ugroženih, omogućavanje samostalnijeg života, odnosno izbegavanje smeštaja u instituciju.

Korisnici usluge u pojedinim opštinama plaćaju participaciju i cena varira od 115 din/h do 250 din/h.

U tabeli 23 su izdvojeni podaci iz obavljenih intervjua.

Tabela 23. Karakteristike usluge PUK po anketiranim opštinama

Opština	Cena usluge/h	Broj korisnika	Broj gerontodomaćica	Udeo lokalne samouprave 2012.
Bački Petrovac	120	85	5	1.240.000,00
Prijepolje	133	230	25	/
Ljubovija	115	/	4	500.000,00
Bajina Bašta	210	20	10	/
Vlasotince	176	240	24	1.452.000,00
Ivanjica	/	120	17	16.757.000,00
Žitište	/	80	10	500.000,00
Zaječar	250	54	9	8.500.000,00
Gadžin Han	115	84	14	/
Indija	/	135	4	2.454.456,00
Veliko Gradište	/	43	17	250.000,00
Bački Petrovac	135	85	/	1.240.000,00

U nadležnosti opštine, između ostalog, se ubrajaju i sledeći poslovi:

- Osniva ustanove u oblasti socijalne zaštite prati i obezbeđuje njihovo funkcionisanje, daje dozvole za početak rada ustanova socijalne zaštite koje osnivaju druga pravna i fizička lica, utvrđuje ispunjenost uslova za pružanje usluga socijalne zaštite, utvrđuje normative i standarde za obavljanje delatnosti ustanova čiji je osnivač, donosi propise o pravima u socijalnoj zaštiti i obavlja poslove državnog staratelja
- Pomaže razvoj različitih oblika samopomoći i solidarnosti sa licima sa posebnim potrebama kao i sa licima koja su suštinski u nejednakom položaju sa ostalim građanima i podstiče aktivnosti i pruža pomoć organizacijama invalida i drugim socijalno-humanitarnim organizacijama na svojoj teritoriji;⁷⁸

Potrebne aktivnosti lokalne samouprave:

- da prepozna potrebu svojih građana za ovim oblikom socijalne zaštite
- da utvrdi potrebu razvoja ovog oblika zaštite u razvojnim planovima i budžetu
- da obezbedi finansijska sredstva za pružanje usluge pomoć u kući (sredstva iz budžeta lokalne samouprave ili donatorska sredstva)
- da donese Odluku o proširenim pravima iz socijalne zaštite kojom će definisati:
 - sadržaj usluge,
 - korisnike usluge,
 - uslove i postupak korišćenja prava na uslugu,
 - razloge i postupak prestanka prava na uslugu,
 - visinu i način plaćanja naknade za rad domaćinske porodice,
 - način i subjekte organizovanja usluge.
- da poveri izvršavanje usluge odgovarajućim telima i službama (poslove utvrđivanja prava, donošenje potrebnih akata kojim se bliže uređuju prava i obaveze korisnika i domaćinske porodice, organizovanje programa osnaživanja korisnika, način korišćenja objekta, njegovo održavanje),
- da inicira uključivanja saveta mesne zajednice u programe podrške,
- da promoviše uključivanja drugih aktera u programske aktivnosti (NVO, udruženja, institucije, crkva),
- da informiše građane o usluzi pomoć u kući,
- da redovno prati funkcionisanje oblika zaštite (da opredeli lica u lokalnoj samoupravi koja će pratiti realizaciju SSZU).⁷⁹

78 Zakon o lokalnoj samoupravi, „Sl. glasnik RS”, br. 129/2007

79 Deo iz publikacije: Živeti kao ostali svet, Socijalno stanovanje u zaštićenim uslovima – podrška za dostojanstven život, Vodič 2010, Hausing Centar, Centar za unapređenje stanovanja socijalno ugroženih grupa, Beograd

*Svako želi dugo da živi, ali niko ne želi da bude star.
-Džonatan Svift-*

6. FUNKCIONISANJE SISTEMA SOCIJALNE ZAŠTITE PRUŽANJEM USLUGE POMOĆ U KUĆI ZA STARA LICA

Socijalna zaštita podrazumeva skup mera koje imaju za cilj zaštitu socijalno ranjivih grupa stanovništva. Oblast socijalne zaštite usmerena je ka poboljšanju socijalnog statusa građana na ličnom, porodičnom i širem socijalnom planu. U skladu sa strategijom razvoja socijalne zaštite efikasan sistem socijalne zaštite treba da podržava ranjive i marginalizovane pojedince i grupe kojima je neophodna organizovana pomoć zajednice i države, kao i građane koji nisu u stanju da učestvuju u ekonomskoj aktivnosti obezbede svoju egzistenciju.⁸⁰

Usluga pomoć u kući doprinosi funkcionisanju sistema socijalne zaštite (slika 1). U jedan od najvažnijih preduslova obezbeđenja ovog oblika socijalne zaštite spada zakonska regulativa. Zakon koji određuje ovu oblast društva je Zakon o socijalnoj zaštiti, međutim za njegovu efikasnu primenu neophodno je postojanje niza podzakonskih akata u koje spadaju uredbe, naredbe, uputstva, odluke, pravilnici. Uredbe donosi Vlada, dok su za naredbe, uputstva, odluke i pravilnike nadležni Ministarstvo i organi uprave. Kroz postojanje ovih propisa obezbeđuje se i mehanizam za doslednu primenu zakona, koji je neophodan u sistemu socijalne zaštite.

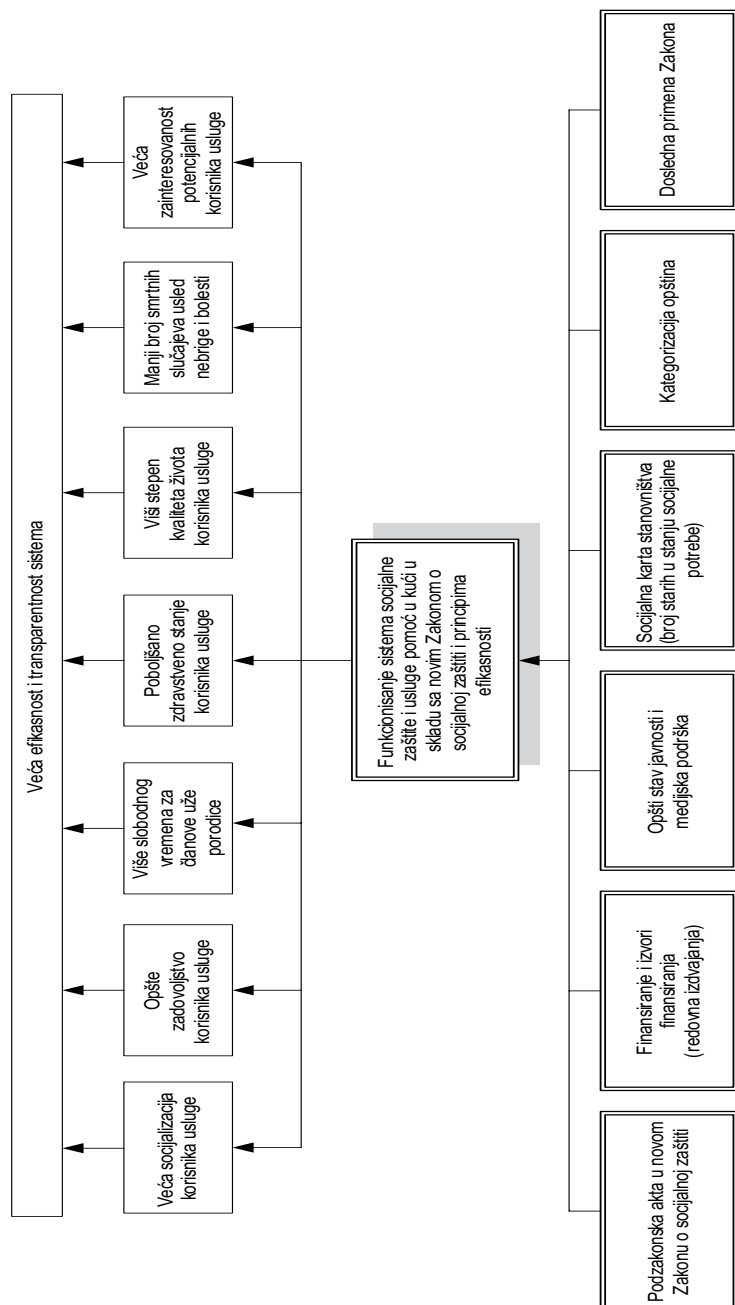
Redovno finansiranje usluge pomoć u kući predstavlja takođe veoma bitan preduslov za funkcionisanje ove usluge. Usluga pomoć u kući se značajnim delom finansira iz budžeta Republike i budžeta lokalnih samouprava. U određenim opštinama se ova usluga naplaćuje korisnicima što predstavlja dodatni izvor prihoda, ali svakako nedovoljan za izmirivanje troškova i održivost usluge.

Prema sprovednom istraživanju koje se odnosilo na centre za socijalni rad kao pružaoce usluga, utvrđeno je da ova usluga nije u potpunosti razvijena, kao da u većem broju opština postoji tek dve-tri godine unazad ili tek treba da se oformi. Kako se stara lica uglavnom retko kreću van svojih domova, postoji verovatnoća da potencijalni korisnici nisu upućeni u mogućnosti, odnosno prava koja mogu da ostvare u odnosu na usluge socijalne zaštite. Sa druge strane, usluga se finansira i donacijama, tako da se može zaključiti da su opšti stav javnosti i medijska podrška ključni faktori koji mogu uticati na poboljšanje usluge pomoć u kući, ali pre svega efekata ovog oblika socijalne zaštite za ugrožena stara lica.

Veliku uticaj na planiranje i funkcionisanje usluge pomoć u kući imaju predviđene potrebe za ovom uslugom po opštinama. Tome značajno može doprineti kategorizacija opština, kao i formirana socijalna karta stanovništva. Predviđanjem potreba mogu se doneti odluke o budućim ulaganjima u ovu uslugu po opštinama, zasnovane na činjenicama.

80 Strategija razvoja socijalne zaštite, „Službeni glasnik RS”, br. 108/2005

U najvažnije efekte funkcionisanja sistema socijalne zaštite i usluge pomoć u kući spadaju: veća socijalizacija korisnika usluge, opšte zaodovoljstvo korisnika, više vremena za članove porodice, poboljšano zdravstveno stanje korisnika usluge, viši stepen kvaliteta života korisnika, manji broj smrtnih slučajeva usled nebrige i bolesti, veća zainteresovanost potencijalnih korisnika usluge.

Slika 1. Drvo ciljeva za uslugu pomoć u kući za stara lica

6.1.OPIS USLUGE

Usluge pomoći i nege u kući podrazumevaju redovno pružanje ličnih i usluga u obavljanju domaćinskih poslova za ugrožene odrasle osobe koje nisu sposobne da nezavisno žive u svojim zajednicama. Okruženje u kome se pruža većina usluga je dom korisnika, uz korišćenje usluga socijalnih i zdravstvenih službi u zajednici na način koji omogućava unapređenje i održavanje maksimalnog stepena nezavisnosti i staranja o vlastitim potrebama.

Ovakva podrška starijoj osobi omogućava da ostane u sopstvenom domu, umesto da bude smeštena u neku od ustanova za smeštaj. Usluga pomoći i nege u kući dostupna je osobama u starijem dobu koje imaju ograničenja fizičkih i psihičkih sposobnosti usled kojih nisu u stanju da nezavisno žive u svojim domovima bez redovne nege i nadzora, u slučajevima kada je porodična podrška nedovoljna ili nije raspoloživa. Služba pruža usluge osnovnih životnih potreba: obezbeđivanje ishrane, pomoć u održavanju lične higijene, pomoć u održavanju higijene odevnih predmeta i posteljine, pomoć u zagrevanju stana, pomoć pri kretanju, pomoć pri češljanju, nabavka knjiga, i novina, plaćanje komunalija, odvođenje lekaru i druge slične usluge.⁸¹

Svrha pomoći i nege u kući za starije predstavlja pružanje podrške u zadovoljavanju svakodnevnih životnih potreba u sopstvenim domovima, kako bi se unapredio i održao kvalitet života i sprečio ili odložio smeštaj u institucije.

Pravo na pomoć u kući imaju:

- stara i iznemogla hronično obolela lica
- druga lica koja nisu u stanju da se sama o sebi staraju.

Pomoć i nega u kući se, po potrebi, pruža u partnerstvu sa zdravstvenim i drugim pružaocima usluga i uz učešće korisnika i porodice.

Specifikacija usluga

Glavne aktivnosti usluga pomoći i nege u kući obuhvataju:

- Informisanje: obezbeđivanje adekvatnih informacija potencijalnim korisnicima o sadržaju usluga i načinima za njihovo korišćenje. Oblici i načini informisanja prilagođeni su ciljnoj grupi kojoj su namenjeni i sadrže podatke o:
 - ciljnoj grupi kojoj su usluge namenjene;
 - sadržajima usluga koje se obezbeđuju;
 - postupcima za korišćenje usluga;
 - ceni usluga;
 - radnom vremenu;
 - kontakt adrese i telefone.
- Prijem: Korisniku se, tokom prijema, obezbeđuju informacije o njegovim pravima i obavezama. Na osnovu neposrednog razgovora sa korisnikom, značajnim osobama iz

81 Gerontološki centar Beograd, <http://domzastare.com/en/o-nama/dnevni-centri-i-klubovi>, posjećeno 23.10.2012.

okruženja i drugih izvora, ovlašćeni pružalac usluga obezbeđuje pregled podataka koji treba da odredi:

- stavove i očekivanja, potencijalnih korisnika i drugih značajnih osoba, od usluge pomoć i nega u kući,
- da li i u kojoj meri ovlašćeni pružalac usluga može da zadovolji potrebe potencijalnog korisnika, uključujući i uslovnost doma korisnika za pružanje usluge (da li je moguće obezbediti vodu, zagrevanje prostora, odnošenje otpadnih voda i smeća, da li su obezbeđeni elementarni uslovi za održavanje higijene prostora),
- koje usluge će biti na raspolaganju korisniku i u kojem roku,
- koje osobe imaju prioritet u odnosu na urgentne potrebe i situacije,
- listu čeka, ukoliko je neophodno.

Urgentni prijem obezbeđuje se u situacijama kada je značajno ugroženo svakodnevno funkcionisanje korisnika usled zdravstvenog i socijalnog stanja i nefunkcionisanja uobičajenih sistema podrške

- Procena se vrši nakon prijema i periodično tokom korišćenja usluge uz najveće moguće učešće korisnika, članova porodice ili staratelja. Uvek se oslanja na druge postojeće procene. Procena podrazumeva:
 - detaljnu procenu sposobnosti, socijalnih i zdravstvenih potreba korisnika, kao i sredinskih i socijalnih rizika,
 - utvrđivanje prioriteta potreba koje treba zadovoljiti,
 - prema potrebi uključivanje stručnjaka različitih specijalnosti iz lokalne zajednice.
- Planiranje je usmereno ka unapređenju i održavanju što većeg kvaliteta života u skladu sa identifikovanim potrebama i sposobnostima korisnika. Planiranje obuhvata:
 - izradu individualnog plana (u sklopu šireg plana uputnog CSR, ukoliko je korisnik upućen iz CSR-a) u kojem će se definisati usluge koje se pružaju u domu korisnika, njihova učestalost, dinamika i očekivani ishodi,
 - razvoj rehabilitacionih ili terapijskih planova koji maksimiziraju sposobnosti funkcionisanja korisnika,
 - angažovanje medicinskih i stručnjaka drugih specijalnosti prema zahtevima iz individualnog plana,
 - redovan pregled i revidiranje plana u skladu sa potrebama korisnika.
- Usluge pomoći i nege u kući obuhvataju:
 - pomoć u obezbeđivanju ishrane, uključujući po potrebi: nabavku namirnica, obezbeđivanje gotovih obroka, priprema lakih obroka, priprema osvežavajućih napitaka;
 - pomoć u održavanju higijene stana, uključujući po potrebi: pomoć pri pranju i održavanju posteljine, odeće i obuće, održavanju čistoće prostorija, sudova i uređaja u domaćinstvu;
 - pomoć u zagrevanju prostorija, uključujući po potrebi: loženje vatre, čišćenje peći, pomoć u nabavci ogreva;
 - pomoć u održavanju lične higijene, uključujući po potrebi: pomoć pri

oblačenju i svlačenju, umivanju, kupanju, pranju kose, češljanju, brijanju, sečenju noktiju;

- pružanje osnovne pomoći u kući i usluge laičke, porodične nege, uključujući po potrebi: kontrolu uzimanja lekova, pomoć pri kretanju i odlasku u toalet, jednostavnu masažu, nabavku i nadgledanje uzimanja lekova prepisanih od strane kvalifikovanih medicinskih stručnjaka, odvođenje na lekarske preglede, a prema potrebi i obezbeđivanje dostupnosti osnovne zdravstvene nege;
- pomoć u zadovoljavanju socijalnih, kulturno-zabavnih i drugih potreba, uključujući po potrebi: pomoć pri kretanju unutar i van kuće, nabavka novina i knjiga, iniciranje socijalnih kontakata i uključivanje korisnika u prigodne kulturne aktivnosti u lokalnoj zajednici, staranje o plaćanju električne energije, telefona, komunalija i sl, Pružanje podrške prilikom transporta radi odlaska u verske i druge ustanove;
- posredovanje u obezbeđivanju različitih vrsta usluga, uključujući po potrebi: posredovanje u popravci vodovodnih, električnih i drugih instalacija, stolarije, uređaja za domaćinstvo, krećanju stana i drugih usluga.

- Redovna podrška i nadzor
 - obezbeđivanje odgovorne osobe za koordinaciju rada gerontodomaćica,
 - obezbeđivanje osoblja prema zahtevanim minimalnim standardima za dnevnu podršku i nadzor,
 - praćenje napredovanja i promene u nivoima funkcionisanja,
 - pružanje usluga na način definisan u individualnom planu usluge.

Nega i podrška u poznatom okruženju mogu pomoći u sprečavanju nepotrebne institucionalizacije i pomoći starijim osobama da zadrže integraciju u svojim porodicama i zajednicama. Među merama sprovedenim u cilju ostvarenja ovog cilja su i proširenje usluga nege u kući i mobilne usluge, poput kućnih poseta koje obavljaju socijalni ili medicinski radnici. Nove komunikacione tehnologije takođe mogu pomoći starijim osobama da ostanu u kontaktu sa porodicom i prijateljima, ili da komuniciraju sa pružaocima usluga.⁸²

Pomoć u kući koju pružaju gerontodomaćice:

1. Usluge čišćenja

- Brisanje prašine, usisavanje, brisanje podova, pranje posuđa, čišćenje i dezinfekcija kuhinje, čišćenje i dezinfekcija kupatila, pranje prozora i zavesa, nameštanje kreveta itd.

2. Pomoć u održavanju higijene odeće

- Pranje odeće u veš mašini, sušenje i peglanje

3. Različiti poslovi izvan kuće

- Nabavka namirnica i priprema lakih obroka
- Plaćanje računa
- Odlazak po recepte i po lekove u apoteku
- Uspostavljanje kontakta sa raznim službama (socijalnim, zdravstvenim i dr.)

82 Politika starenja, Izvod iz Politike starenja UNECE br. 6 April 2010. Evropska komisija

Usluge kućne nege koje pružaju medicinske sestre - negovateljice:

1. Održavanje lične higijene

- Kupanje / pomoć osobi da se umije i okupa, kupanje u krevetu, pranje kose, dnevno održavanje higijene, sečenje noktiju
- Promena pelena inkontinentnim osobama, održavanje higijene urogenitalnog područja
- Hranjenje osobe koja ne može sama da se hrani / pomoć osobi da jede
- Oblačenje / pomaganje osobi da se obuče

2. Higijena i udobnost postelje

- Održavanje higijene postelje (promena posteljine, dezinfekcija kreveta)
- Pomeranje osobe u krevetu

3. Održavanje i unapređenje pokretnosti

- Pomoć osobi u kretanju: bezbedno pomaganje osobi prilikom kretanja (ustajanja, hodanja, sedanja, leganja)
- Rukovanje pomagalicama za kretanje

4. Zdravstvene usluge kućne nege

- Postavljanje osobe u pravilan položaj
- Prevencija dekubitusa: pokretanje osobe u krevetu, masiranje, apliciranje zaštitne kreme na predilekciona područja
- Briga o rani: kontrola, previjanje
- Kontrola i održavanje higijene katetera, stome, kanile
- Kontrola uzimanja propisanih lekova
- Praćenje i kontrola vitalnih znakova: krvnog pritiska, pulsa, disanja, telesne temperature itd.

5. Savetodavni i preventivni rad sa korisnicima i porodicom

- Pružanje saveta o adaptaciji doma kako bi bio bezbedan i prilagođen održavanju pokretnosti
- Promocija zdrave ishrane
- Promocija kontinencije
- Pružanje saveta o sprečavanju infekcija⁸³

Uslove pod kojim se usluga pomoć u kući pruža, kome se pruža i na koji nači, ko pruža uslugu i koliko se sredstava iz budžeta izdvaja za uslugu određuje lokalna samouprava.

Npr. Centar za socijalni rad za opštine Ruma i Irig svojim informatorom definišu da Službu za kućnu negu i pomoć u kući čine tri medicinske sestre-negovateljice, koje obavljaju poslove u interesu i za potrebe korisnika usluga na terenu, u domovima ostarelih lica, ali i van njihovih kuća, a pre svega u Domu zdravlja, Apoteci, Pošti i dugim ustanovama i institucijama u kojima korisnici zadovoljavaju neko od prava ili potreba. U njihovo ime i za njihove potrebe te poslove obavljaju radnice Službe kućne nege i pomoći u kući. U domovima korisnika obavljaju se svi normativima i standardima predviđeni poslovi i radni zadaci, a u skladu sa procenjenim stanjem i potrebama svakog korisnika usluga ponaosob tj. individualnim planom zaštite korisnika. Informator o radu, CSR za opštine Ruma i Irig, 2010.⁸⁴

⁸³ Novosadski humanitarni centar

⁸⁴ Informator o radu, CSR za opštine Ruma i Irig, 2010.

*Nema ni jednog ostarelog kralja koji
ne bi pristao da bude mlađ poručnik.
-Jovan Dučić-*

7. ANALIZA OPCIIJA

U toku 2012. godine u Srbiji su CSR za svoje korisnike imali na raspolaganju više vrsta dnevnih usluga:

1. Dnevni boravak za starije,
2. Pomoć u kući za starije
3. Svrtište za odrasle i starije.

Dnevni centar/boravak

Usluga dnevnog boravka ne podrazumeva samo zadovoljenje osnovnih potreba korisnika, kao što su ishrana, nega ili čuvanje, već i mogućnosti za socijalizaciju i kvalitetnije strukturiranje vremena u toku dana. Prema zakonskoj regulativi ovaj oblik socijalne zaštite definisan je kao pravo na dnevni boravak koji se realizuje u ustanovama za dnevni boravak, koje mogu biti organizovane i u nedržavnom sektoru.⁸⁵

Osnovni cilj rada Dnevnog boravka je obezbeđivanje i zadovoljavanje osnovnih životnih potreba starih osoba. U zavisnosti od karakteristika i kapaciteta ustanove, usluge dnevnog boravka se međusobno razlikuju, ali uglavnom obuhvataju usluge ishrane, održavanja lične higijene, medicinske usluge (merenje vitalnih funkcija, davanje oralne terapije i praćenje zdravstvenog stanja), određene terapije, organizovanje slobodnog vremena.

Pomoć u kući

Najznačajniji servis na nivou lokalne zajednice za stare je servis pomoći u kući. Kućna nega i pomoć u kući veoma su važan oblik socijalne zaštite starih osoba, nerazdvojan od zdravstvene zaštite. U 2008. godini ovaj servis je bio razvijen u 79 opština i obuhvatao je 6.820 starih lica. U 2009. godini servis je kroz projekte Fonda za socijalne inovacije, projekte javnih radova i druge projekte, razvijen u još 38 opština, i razvoj je nastavljen tako da je u toku 2012. godine ukupno pokriveno 155 opština sa obuhvatom 9.963 starih lica. Kroz ovaj servis obezbeđuju se usluge i mlađim invalidnim licima.

Klubovi

Klubovi za stara i odrasla lica su otvoreni oblici socijalne zaštite namenjeni licima trećeg životnog doba, koja borave u svojim kućama. Svrha klubova za starije osobe je sprečavanje socijalne izolacije i razvijanje kapaciteta starijih osoba kako bi se sprečila i odložila zavisnost od

⁸⁵ Matković G., „Dnevni boravak kao pravo i usluga socijalne zaštite“ ISSN 0038-982X (2009): 1 p. 69-88

institucionalne nege. Klubovi nude fleksibilne i socijalno inkluzivne aktivnosti koje su osmišljene tako da sprečavaju socijalnu izolaciju i podstiču održanje i razvoj potencijala stare osobe. Članovi posećuju klub u skladu sa svojim vremenom i interesovanjima i biće podsticani na učestvovanje u zajedničkim aktivnostima unutar kluba.⁸⁶

Aktivnosti koje se odvijaju u klubu podstiču dužu integraciju starih u zajednici, zadovoljniji i sadržajniji život, održavanje telesne i mentalne kondicije putem zadovoljenja brojnih kulturno-zabavnih, sportsko-rekreativnih, socijalnih i drugih potreba.⁸⁷ Klubovi za stare imaju najveći obuhvat korisnika (17.062 u 2008. godini), ali u svega 29 opština, dok oni ne postoje u 132 opštine.

Prema Zakonu o socijalnoj zaštiti postoje sledeće vrste socijalne zaštite koje su na raspolaganju starim licima:

Jednokratna pomoć

Prema Zakonu o socijalnoj zaštiti pravo na jednokratnu pomoć obezbeđuje se licu koje se iznenada ili trenutno nađe u stanju socijalne potrebe, kao i licu koje se upućuje na domski ili porodični smeštaj, a koje nema sredstava da obezbedi odeću, obuću i dr. Jednokratna pomoć može biti novčana ili u naturi. Iznos jednokratne novčane pomoći ne može biti veći od prosečne zarade ostvarene po zaposlenom u jedinici lokalne samouprave u mesecu koji prethodi mesecu u kome se vrši isplata. Bliže uslove i način ostvarivanja prava kao i visinu jednokratne pomoći utvrđuje opština, odnosno, grad. Iz budžeta Republike Srbije sredstva za jednokratnu novčanu pomoć se obezbeđuju na osnovu odluke Vlade i to u slučajevima izuzetnog ugrožavanja životnog standarda velikog broja građana.⁸⁸

Narodne kuhinje

Servis narodne kuhinje – obezbeđivanje obroka za stare je sa aspekta smanjenja siromaštva veoma bitan servis, ali on ne postoji u više od polovine opština u Srbiji. Naime, servis funkcioniše u svega 74 opštine i to u onim razvijenijim. Tamo gde je on najpotrebniji, lokalne samouprave ga ne obezbeđuju. U vezi sa ovim servisom, indikativno je da ne postoje precizni podaci o broju korisnika, naime, nije jasno da li su u pitanju podaci o broju obroka ili podaci o broju korisnika. Ni u jednoj lokalnoj zajednici se ne vode podaci u odnosu na starost korisnika i pol korisnika. Različiti su podaci koje evidentiraju CSR od onih koje evidentiraju organizacije Crvenog krsta, koje su najčešći pružaoci ovih usluga, ili ustanove socijalne zaštite ukoliko su one pružaoci servisa.

86 Pokrajinski zavod za socijalnu zaštitu, www.pzs.gov.rs posećeno 23.10.2012.

87 Gerontološki centar „Novi Sad”, www.gerontns.co.rs/klub_sr.html posećeno 23.10.2012.

88 Zakon o socijalnoj zaštiti, „Službeni glasnik RS”, br. 24/11 od 31. marta 2011. godine

Smeštaj u prihvatnu stanicu

Smeštajem u prihvatilište korisniku se obezbeđuje kratkotrajan smeštaj i osigurava bezbednost, iznalaženje održivih rešenja za krizne situacije, zadovoljenje njegovih osnovnih potreba i pristup drugim uslugama. Prihvatna stanica obezbeđuje privremeno i celovito zbrinjavanje lica zadovoljavajući zdravstveno-higijenske, kulturno-zabavne i druge potrebe, dok se za njih ne utvrdi odgovarajući oblik trajnog zbrinjavanja, a najduže šest meseci.

Socijalno stanovanje u zaštićenim uslovima

Socijalno stanovanje u zaštićenim uslovima (SSZU) kao pravo na podršku je poseban oblik socijalne zaštite, prvenstveno namenjen zbrinjavanju socijalno ugroženih lica iz izbegličke populacije, koja su se opredelila za integraciju u lokalnu zajednicu. Ona se obezbeđuje kao pravo na uslugu koja se pruža pojedincima kojima je, zbog psihofizičkog stanja, starosti i bolesti, ili drugih okolnosti, potrebna dodatna pomoć društva da bi imali osnovne uslove za dostojanstven život.⁸⁹

Socijalno stanovanje u zaštićenim uslovima, kao oblik zaštite, je u celini u nadležnosti lokalne samouprave, koja spada u tzv. proširena prava socijalne zaštite. Pri donošenju Odluke o proširenim pravima iz oblasti socijalne zaštite lokalne samouprave se pozivaju na član 209., kojim se reguliše finansiranje usluga iz budžeta jedinica lokalne samouprave, tačke 5, 8 i 9.

Subvencije za komunalne usluge

Prema Zakonu o komunalnim delatnostima, jedinica lokalne samouprave može utvrditi kategorije korisnika komunalne usluge koji plaćaju subvencioniranu cenu komunalne usluge, kao i iznos subvencija za svaku kategoriju. U tom slučaju, jedinica lokalne samouprave dostavlja spisak tih korisnika komunalne usluge vršiocu komunalne delatnosti koja ima obavezu da nadoknadi subvencionirani deo cene vršiocu komunalne delatnosti.

Kao što se može videti, lokalne samouprave u Srbiji finansiraju ili sufinansiraju 8 mera i oblika zaštite za stara lica. Od ukupno analizirane 161 opštine u Srbiji u 3 opštine (Sečanj, Veliko Gradište i Sjenica) nije evidentiran ni jedan korisnik stariji od 65 godina, koji koristi bilo koju od postojećih mera/oblika zaštite. U još 43 opština izuzev materijalnih davanja u vidu jednokratne pomoći i jednokratne pomoći u naturi, ne postoji ni jedan konkretan servis koji bi pružao usluge starima.⁹⁰ Najpotrebnije je ugovaranje za izdvajanje iz budžeta lokalnih samouprava za razvoj mera/usluga socijalne zaštite za stare upravo u ovim opštinama.

89 M. Vujošević, B. Žarković, Živeti kao ostali svet, Socijalno stanovanje u zaštićenim uslovima – podrška za dostojanstven život, Vodič, 2010.

90 Bačka Topola, Novi Kneževac, Čoka, Bela Crkva, Opovo, Sombor, Bački Petrovac, Žabalj, Irig, Šid, Bogatić, Vladimirci, Mali Zvornik, Ljig, Mionica, Smederevska Palanka, Golubac, Žabari, Kučevo, Bačočina, Rekovac, Boljevac, Soko Banja, Kosjerić, Nova Varoš, Čajetina, Raška, Tutin, Varvarin, Trstenik, Čičevac, Aleksinac, Doljevac, Svrlijig, Žitorađa, Kuršumlija, Prokuplje, Medveđa, Bosilegrad, Bujanovac, Preševo, Trgovište, Niška Banja

U 115 opština postoji makar jedna od 6 različitih vrsta servisa koji se realizuju (pomoć u kući, smeštaj u prihvatnu stanicu, dnevni centar/boravak, narodne kuhinje i klubovi), koje koristi ukupno 27.879 starijih od 65 godina.

Ustanove socijalne zaštite za smeštaj starih

U našem zakonu se navode četiri vrste smeštaja kao vida usluge socijalne zaštite: porodični, domski, prihvatilište i druge vrste smeštaja u skladu sa zakonom. Postoje porodični i domski smeštaj.

Porodičnim smeštajem odraslim i starijim osobama omogućava se održavanje ili poboljšanje kvaliteta života.

Domskim smeštajem korisniku se obezbeđuje stanovanje i zadovoljenje osnovnih životnih potreba, kao i zdravstvena zaštita. Korisnici domskog smeštaja su osobe kojima se ne može obezbediti porodični smeštaj, ili ostanak u porodici nije u njihovom najboljem interesu.

Za potrebe ove studije je, zbog obima i obuhvatnosti analiza, detaljno razmatrana samo opcija pomoć u kući. Ostale navedene opcije biće predmet razmatranja dodatnih analiza.

*Više smo se trudili da pomognemo ljudima
da dožive starost, nego da uživaju u njoj.
-Frank Howard Clark-*

8. ANALIZA IZVODLJIVOSTI

Sa aspekta izvodljivosti ova usluga ne zahteva detaljnu analizu po svim standardnim tačkama. Pružanje usluge pomoć u kući ne zahteva korišćenje prostorija CSR-a, što znači da nema potrebe za tehničko-tehnološkom analizom opremljenosti objekta i prostornih kapaciteta, analizom građevinskog rešenja i projekta instalacija. Analiza izvodljivosti će, u slučaju pružanja ove usluge socijalne zaštite, biti usmerena na analizu tržišta odnosno analizu ponude i dostupnosti ove usluge starim licima i potrebe za ovom uslugom po opštinama. Analiza će takođe biti posvećena segmentu analiza kadrova, iz razloga što se usluga pomoć u kući sprovodi jedino preko angažovanih gerontodomaćica i administrativnih radnika.

8.1. ANALIZA TRŽIŠTA

Analiza tržišta podrazumeva analizu ponude i tražnje. Ukupan broj korisnika CSR (upisanih u registar) na aktivnoj evidenciji u izveštajnom periodu prema periodu za lica starija od 65 godina:

- Broj korisnika na aktivnoj evidenciji u toku izveštajnog perioda (01.01.2011 - 31.12.2011) je 94.058
- Broj korisnika na aktivnoj evidenciji dana 31.12.2011. godine je 76.109.⁹¹

Po starosti učešće starih lica u ukupnom broju korisnika je na trećem mestu sa 16%. Stariji korisnici uglavnom nisu osobe sa potrebom za zaštitom kao osobe žrtve nasilja, sa problemima u ponašanju ili poremećenim porodičnim odnosima, već su to osobe (54,4% evidentirane strukture starijih korisnika) sa izraženim potrebama za uslugama socijalne zaštite u skladu sa specifičnim potrebama koje su vezane za starost. Radi se o uslugama kao što je smeštaj dom za starije, usluzi pomoći u kući, usluzi dnevnog boravka, usluzi zaštićenog stanovanja, usluzi korišćenja kluba za starije i/ili slično. Grupa socio-materijalno ugroženih starijih nije mala i obuvata 35,7% ili više od trećine evidentirane strukture po korisničkim grupama za starije.⁹²

U toku 2011. godine u Srbiji su CSR za svoje korisnike imali na raspolaganju više vrsta dnevnih usluga: 1. Dnevni boravak za decu i mlade sa smetnjama u razvoju, 2. Dnevni boravak za decu i mlade sa telesnim invaliditetom, 3. Dnevni boravak za odrasle, 4. Dnevni boravak za starije, 5. Pomoć u kući za decu i mlade sa smetnjama u razvoju i invaliditetom, 6. Pomoć u kući za starije, 7. Svratište za decu ulice, 8. Svratište za odrasle i starije, 9. Nešto drugo. Ukupan broj korisnika

⁹¹ Izveštaj o radu Centra za socijalni rad u Srbiji u 2011. godini, Republički zavod za socijalnu zaštitu, Beograd, jul 2012. godine

⁹² Izveštaj o radu Centra za socijalni rad u Srbiji u 2011. godini, Republički zavod za socijalnu zaštitu, Beograd, jul 2012. godine

dnevnih usluga koji su CSR prijavili u okviru svih starosnih grupa korisnika, je 18.327. Od tog broja, 88,5% korisnika čine odrasli i stariji korisnici. U tabeli (Aneks 3) data je evidencija usluga centara za socijalni rad Republike Srbije, u 2011. godinu koje stari (65+ godina) najčešće i u najvećem broju koriste.⁹³

Na osnovu člana 13. stav 1. Zakona o regionalnom razvoju („Službeni glasnik RS”, br. 51/09 i 30/10) i člana 42. stav 1. Zakona o Vladi („Službeni glasnik RS”, br. 55/05, 71/05 – ispravka, 101/07, 65/08, 16/11, 68/12–US i 72/12), Vlada je donela Uredbu o utvrđivanju jedinstvene liste razvijenosti regiona i jedinica lokalne samouprave za 2012. godinu. Po ovoj Uredbi opštine u Republici Srbiji se dele u četiri kategorije, prema stepenu razvijenosti.⁹⁴

Razvrstavanje regiona vrši se na osnovu vrednosti bruto-domaćeg proizvoda po glavi stanovnika u regionu u odnosu na republički prosek, za referentni period. Razvijeni regioni su regioni koji ostvaruju vrednost bruto-domaćeg proizvoda iznad vrednosti republičkog proseka u šta spada Beogradski region. Nedovoljno razvijeni regioni su regioni u kojima je vrednost bruto-domaćeg proizvoda ispod vrednosti republičkog proseka, gde imamo region Vojvodine, region Šumadije i Zapadne Srbije i region Južne i Istočne Srbije. Pored navedenih, status nedovoljno razvijenog regiona ima region Kosova i Metohije.⁹⁵

Prikupljeni su podaci o broju korisnika i broju gerontodomaćica po opštinama i to u sledećem broju po kategorijama opština. Podaci su dobijeni direktnim kontaktom sa Centrima za Socijalni rad i delom iz Izveštaja Ministarstva za rad i socijalnu politiku o organizaciji pružanja ove usluge po opštinama. U nastavku su prikazani sumarni rezultati po kategorijama opština.

- U prvoj kategoriji prikupljeni su podaci za 12 opština;
- U drugoj kategoriji prikupljeni su podaci za 20 opština;
- U trećoj kategoriji prikupljeni su podaci za 16 opština;
- U četvrtoj kategoriji prikupljeni su podaci za 36 opština;

Kao posebna celina uzet je Grad Beograd, s obzirom na činjenicu da ima znatno veći broj starih stanovnika, a time i veće potrebe za uslugom pomoć u kući što zahteva i veći broj gerontodomaćica. Prosečan broj korisnika usluge pomoć u kući na teritoriji Beograda je 2.200, dok je prosečan broj gerontodomaćica 687.

Prosečan broj korisnika usluge pomoć u kući u opštinama prve kategorije po razvijenosti je 184, dok je prosečan broj gerontodomaćica po opštini 17, što dovodi do zaključka da jedna gerontodomaćica vodi brigu o 11 korisnika u proseku.

Situacija je nešto povoljnija kada se analiziraju podaci vezani za opštine druge kategorije. Prosečan broj korisnika usluge pomoć u kući u opštinama druge kategorije po razvijenosti je 74, dok je prosečan broj gerontodomaćica po opštini 10, što dovodi do zaključka da jedna gerontodomaćica vodi brigu o 7-8 korisnika u proseku.

93 Izveštaj o radu Centra za socijalni rad u Srbiji u 2011. godini, Republički zavod za socijalnu zaštitu, Beograd, jul 2012. godine

94 Uredba Vlade RS o utvrđivanju jedinstvene liste razvijenosti regiona i jedinica lokalne samouprave za 2012. godinu, „Sl. glasnik RS” 68/12 – US i 72/12

95 Uredba Vlade RS o utvrđivanju jedinstvene liste razvijenosti regiona i jedinica lokalne samouprave za 2012. godinu, „Sl. glasnik RS” 68/12 – US i 72/12

Još povoljnija situacija je izražena kod opština koje spadaju u treću kategoriju razvijenosti. Prosečan broj korisnika usluge u ovoj kategoriji opština je 68, a prosečan broj gerontodomaćica je 9. Sledi da jedna gerontodomaćica vodi brigu o prosečno 7 korisnika.

Prosečan broj korisnika usluge pomoć u kući u opštinama četvrte kategorije po razvijenosti je 112, dok je prosečan broj gerontodomaćica po opštini 12, što dovodi znači da jedna gerontodomaćica vodi brigu o 9 korisnika u proseku.

Na osnovu ovih podataka izračunat je ukupan broj korisnika usluge za svaku kategoriju opština, kao i ukupan broj gerontodomaćica po istim kategorijama. Dobijeni rezultati su prikazani u tabeli ispod.

Tabela 24. Broj korisnika u odabranim opštinama

Kategorija opština po razvijenosti	Procenjeni ukupan broj korisnika	Procenjeni ukupan broj gerontodomaćica	Prosečan broj korisnika o kome vodi brigu jedna gerontodomaćica
I kategorija	4.240	395	11
II kategorija	2.455	314	8
III kategorija	2.937	400	7
IV kategorija	5.157	543	9
Teritorija Beograda	2.200	687	3
UKUPNO	16.989	2.339	

8.2.ANALIZA KADROVA

Usluge pomoći i nege u kući mogu pružati javne lokalne službe, NVO ili privatni pružaoci usluga. Ova specifikacija važi za sve ovlašćene pružaoce usluge pomoći i nege u kući.

Pružaoци zdravstvenih ili socijalnih usluga u zajednici mogu se ugovorno ili na drugi, odgovarajući, način angažovati za pružanje konkretnih vrsta usluga, ukoliko je to u skladu sa potrebama korisnika i ne dovodi u pitanje kvalitet usluga.

Prema Izveštaju o radu Centra za socijalni rad u Srbiji još postoji monopol pružanja usluga socijalne zaštite u javnom sektoru, odnosno, u okviru CSR (167+56) a nakon toga po broju pružalaca usluga slede nevladine organizacije (10), i ustanove koje je organizovala lokalna samouprava (58).⁹⁶

96 Izveštaj o radu Centra za socijalni rad u Srbiji u 2011. godini, Republički zavod za socijalnu zaštitu, Beograd, jul 2012. godine

Tabela 25. Broj korisnika usluge PUK prema pružaocima usluge⁹⁷

Dnevne usluge u zajednici, broj korisnika koje je na uslugu uputio CSR i pružaoci usluga							
Vrsta usluge	Broj dnevnih usluga u zajednici koje finansira lokalna samouprava	Broj korisnika koje je na uslugu uputio CSR	Pružaoци usluga				
			Neposredno CRS	Organizaciona jedinica CSR	Ustanova koju je osnovala lokalna samouprava	NVO	Drugi pružaoци
Pomoć u kući za starije	106	10.618	92	21	12	9	16

U skladu sa prižanjem usluge pomoći u kući postoje jasna pravila i zahtevi u pogledu znanja i veština pružaoca usluge.

- **Svaka gerontodomaćica ima sertifikat da je pohađala akreditovanu obuku pre početka pružanja usluga**

Za praćenje i evidenciju ispunjenosti ovog uslova potrebno je prikupiti dva podatka.

- 1) broj gerontodomaćica sa završenom akreditovanom obukom; podeljen sa
- 2) broj gerontodomaćica.

Za svaku gerontodomaćicu, pre početka pružanja usluge, može se izraditi i popunjavati individualni razvojni plan (IRP), koji su zajedno sačinili gerontodomaćica i rukovodilac. Tu se može voditi evidencija o sledećem: veštine i znanja koja su gerontodomaćici neophodna kako bi ispunila svoj opis posla, postojeće veštine i znanja, kao i nedostajuća znanja i veštine. IRP bi, takođe, mogao da sadrži evidenciju o pohađanim obukama, periodu kada su održane i pružaocu obuke koji ih je održao. Za sve obuke potrebno je izdavanje sertifikata, koje treba držati u dosijeu zaposlenog, zajedno sa IRP. Pre početka pružanja usluga, gerontodomaćica treba da završi akreditovanu obuku.

Prema Izveštaju o radu Centra za socijalni rad u Srbiji⁹⁸ broj zaposlenih stručnih radnika i saradnika koji imaju potrebu za stručnim usavršavanjem, a bave se zaštitom odraslih i starijih osoba iznosi 498. I u perspektivi najveći je broj zaposlenih radnika, zainteresovan za obuke koje su usmerene na sadržaje stručnih postupanja i načina rada u CSR.

- **Svaka gerontodomaćica provodi najmanje 5.5 sati dnevno u radu sa korisnicima realizujući sadržaje predviđene individualnim planovima**

⁹⁷ Izveštaj o radu Centra za socijalni rad u Srbiji u 2011. godini, Republički zavod za socijalnu zaštitu, Beograd, jul 2012. godine

⁹⁸ Izveštaj o radu Centra za socijalni rad u Srbiji u 2011. godini, Republički zavod za socijalnu zaštitu, Beograd, jul 2012. godine

Za praćenje i evidenciju ispunjenosti ovog uslova potrebno je prikupiti dva podatka.

- 1) broj domaćica 5.5 sati dnevnog direktnog rada sa korisnicima; podeljen sa
- 2) broj domaćica.

- **Svaka gerontodomaćica pohađa najmanje 16 sati akreditovane obuke vezane za posao svake godine**

Za praćenje i evidenciju ispunjenosti ovog uslova potrebno je prikupiti dva podatka.

- 1) broj gerontodomaćica za pomoć u kući koje su prošle najmanje 16 sati dodatne obuke; podeljen sa
- 2) broj gerontodomaćica.

- **Sve novoangažovane osobe u službi, najmanje dve nedelje prolaze kroz uvođenje u pružanje usluge, uz supervizijsku podršku**

Za praćenje i evidenciju ispunjenosti ovog uslova potrebno je prikupiti dva podatka.

- 1) broj novoangažovanih osoba koje su prošle traženi period uvođenja od 2 nedelje; podeljen sa
- 2) broj novoangažovanih osoba u službi.

Ovlašćenom pružaocu usluge dostupni su stručnjaci raznih disciplina i oblasti na osnovu ugovora ili protokola u skladu sa potrebama korisnika.

9. FINANSIJSKA ANALIZA

Troškovi pružanja usluge pomoć u kući

Pružanje usluge pomoć u kući starim licima je specifičan oblik socijalne zaštite koji ne zahteva investiciona, infrastrukturna ulaganja, različite vrste materijalnih troškova, troškove investicionog održavanja, amortizacije opreme i td. Drugi oblici socijalne zaštite starih lica, kao što su domovi za stare, klubovi za stare i narodne kuhinje su u velikoj meri opterećeni ovim troškovima tako da finansijska održivost takvih oblika socijalne zaštite predstavlja veliki izazov. Uslugu pomoć u kući starim licima mogu pružati centri za socijalni rad, organizaciona jedinica centra za socijalni rad, ustanova koju je osnovala lokalna samouprava i NVO. U osnovne troškove ove usluge spadaju:

Troškovi zarada

Troškovi zarada gerontodomaćica

Za obračun zarade gerontodomaćica uzete su sledeće pretpostavke:

- Zarada se obračunava po minimalnoj ceni rada koja iznosi 115din/h neto ⁹⁹,
- Radni dan ima 8 radnih sati
- Prosečan broj radnih dana u mesecu je 22
- Zarada se isplaćuje na mesečnom nivou.

Prema navedenim podacima:

Tabela 26. Troškovi zarada gerontodomaćica

Mesečni neto iznos zarade gerontodomaćice	20.240 dinara/mesečno
Mesečni bruto iznos zarade gerontodomaćice	28.507 dinara/mesečno
Godišnji neto iznos zarade gerontodomaćice	242.880 dinara/godišnje
Godišnji bruto iznos zarade gerontodomaćice	342.085 dinara/godišnje

Ukupan broj gerontodomaćica je 2.339 tako da je:

Tabela 27. Ukupni troškovi zarada gerontodomaćica

	Godišnji trošak zarada gerontodomaćica
Neto iznos	568.054.153 din/godišnje
Porezi i doprinosi	232.022.119 din/godišnje
Bruto iznos	800.076.272 din/godišnje

99 Odluka Socijalno-ekonomskog Saveta Srbije, april 2012. godine

Troškovi zarada administrativnog osoblja

Pružanje usluge pomoć u kući starim licima, pored angažovanja gerontodomaćica, zahteva i procese obrade zahteva upućenih od strane potencijalnih korisnika, angažovanje koordinatora i lica koje se bavi finansijskim poslovima. U pojedinim opštinama u obezbeđenje ove usluge su uključene medicinske sestre, vozač, fizički radnik. Prema podacima dobijenim na osnovu istraživanja na terenu i kontaktiranja ustanova koja obezbeđuju ovu uslugu procenjeno je da je minimalan broj lica u svojstvu administrativne podrške pružanju usluge tri (jedan socijalni radnik, jedan koordinator, jedan ekonomista). Troškovi zarade ovih lica obračunati su na osnovu pretpostavku koje su date prilikom obračuna zarade gerontodomaćice.

Tabela 28. Ukupni troškovi zarada administrativnog osoblja

	Godišnji trošak zarada administrativnog osoblja
Neto iznos	105.652.800 din/godišnje
Porezi i doprinosi	43.153.961 din/godišnje
Bruto iznos	148.806.761 din/godišnje

Broj opština za koji je dat proračun ukupnih troškova zarada administrativnog osoblja je 145. Za iste opštine je dat i broj gerontodomaćica i broj korisnika usluge.

Troškovi obuke gerontodomaćice

Prema minimalnim prihvaćenim standardima svaka gerontodomaćica mora da prođe obuka za pružanje usluge pomoć u kući starim licima. Troškovi petodnevne obuke (bruto) iznosi 24.000 dinara. Ukupni troškovi obuke su **56.131.833 dinara**.¹⁰⁰

Troškovi prevoza gerontodomaćica

Pružanje usluge pomoć u kući zahteva i troškove prevoza gerontodomaćica. U različitim opštinama na različite način opisuju organizaciju prevoza gerontodomaćica: U nekim opštinama angažovane gerontodomaćice žive nedaleko od korisnika pa put prelaze peške; u drugim opštinama imaju vozača i službeno vozilo; u trećem slučaju gerontodomaćicama se plaća mesečna karta za gradski ili međugradski prevoz; poseban slučaj je kupovina bicikala za gerontodomaćice (opština Apatin), od doniranih sredstava. Imajući u vidu prosečne mesečne karte za gradski i međugradski prevoz, cenu goriva i troškove amortizacije vozika (za opštine koje prevoz gerontodomaćica organizuju na ovaj način) prosečan iznos troškova prevoza gerontodomaćice na mesečnom nivou iznosi 4.000 dinara/mesečno.

Ukupni troškovi prevoza gerontodomaćica su **112.263.667**.

100 Takođe, prema minimalnim prihvaćenim standardima svaka gerontodomaćica treba da prođe minimalno 16 sati obuke na godišnjem nivou.

Obračun ukupnih troškova pružanja usluge pomoć u kući startim licima dat je u tabeli ispod.

Tabela 29. Obračun ukupnih troškova

UKUPNI TROŠKOVI	IZNOS
1. Zarade zaposlenih	948.883.033
1.1. Gerontodomačice	800.076.272
1.2. Administrativno soblje	148.806.761
2. Troškovi obuke gerontodomačica	56.131.833
3. Troškovi prevoza gerontodomačica	112.263.667
UKUPNO	1.117.278.533

Izvori prihoda

Sredstva za obavljanje delatnosti socijalne zaštite obezbeđuju se u budžetu Republike Srbije, odnosno odobravaju se od strane Ministarstva rada, zapošljavanja i socijalne politike, jedinica lokalne samouprave. Sredstva mogu biti odobrena po osnovu projekta, ili donirana od strane Evropskog fonda, Norveške ambasade, Ambasade Velike Britanije, Ambasade Japana itd. U obezbeđivanju sredstava za pružanje usluga socijalne zaštite učestvuje i korisnik, međutim, način i visina participacije korisnika se određuje na lokalnom nivou zbog čega se ne može doći do preciznog iznosa koji se izdvaja za ovu uslugu. Iz tog razloga, u finansijskoj analizi su predstavljeni samo troškovi pružanja ovog oblika usluge socijalne zaštite kako bi se formirao uvid u potreban iznos finansijskih sredstava za funkcionisanje usluge pomoć u kući.

9.1. ANALIZA FINANSIJSKE ODRŽIVOSTI

U odnosu na prikazano, u tabeli 31. (na sledeće dve strane) prikazan je neto novčani tok po godinama. Preporuka Evropske komisije za Cost-benefit analizu projekata u oblasti socijalne zaštite je da vremenski period za proračin isplativosti bude 15 godina.¹⁰¹

Za izračunavanje kriterijuma neto sadašnje vrednosti, korišćena je diskontna stopa od 12,00%. (refrentna kamatna stopa Narodne banke Srbije iznosi 11,25%¹⁰², uvećana za ¼ procentnog poena usled mogućih oscilacija). Svođenje novčanih iznosa na sadašnju vrednost vršeno je u odnosu na tekuću 2012. godinu, koja je u proračunu uzeta kao 0-ta godina.

Tabela 30. Finansijska ocena

Godina	Prilivi	Odlivi	Novčani tok	NSV
0	0,00	1.117.278.532,86	-1.117.278.532,86	-1.117.278.532,86
1	0,00	1.136.656.767,84	-1.136.656.767,84	-1.019.423.110,17
2	0,00	1.193.489.606,23	-1.193.489.606,23	-959.994.857,11
3	0,00	1.253.164.086,54	-1.253.164.086,54	-904.031.031,36
4	0,00	1.315.822.290,87	-1.315.822.290,87	-851.329.670,79
5	0,00	1.381.613.405,41	-1.381.613.405,41	-801.700.586,84
6	0,00	1.450.694.075,69	-1.450.694.075,69	-754.964.678,19
7	0,00	1.523.228.779,47	-1.523.228.779,47	-710.953.284,39
8	0,00	1.599.390.218,44	-1.599.390.218,44	-669.507.577,23
9	0,00	1.679.359.729,37	-1.679.359.729,37	-630.477.987,53
10	0,00	1.763.327.715,83	-1.763.327.715,83	-593.723.665,39
11	0,00	1.851.494.101,63	-1.851.494.101,63	-559.111.971,89
12	0,00	1.944.068.806,71	-1.944.068.806,71	-526.518.000,43
13	0,00	2.041.272.247,04	-2.041.272.247,04	-495.824.125,97
14	0,00	2.143.335.859,39	-2.143.335.859,39	-466.919.580,51

NSV = -11.061.758.660,66

Investicija je opravdana ako je kriterijum neto sadašnje vrednosti (NSV) veći od 0. Prema tome, sa dugoročnog aspekta i posmatranog perioda od 15 godina¹⁰³ potrebno je uložiti 11.061.758.660,66 dinara za pružanje usluge pomoć u kući za stara lica, uključujući svih 145 opština, prema trenutnom stanju.

¹⁰¹ Guide to Cost-Benefit Analysis of investment projects, European Commission, 2008

¹⁰² Narodna banka Srbije, www.nbs.rs posećeno 14.12.2012.

¹⁰³ Preporuka Evropske komisije za Cost-benefit analizu projekata u oblasti socijalne zaštite je da vremenski period za proračin isplativosti bude 15 godina.

Tabela 31. *Finansijska održivost usluge pomoć u kući za stara lica*

RB	STAVKE/ god.	1. god.	2. god.	3. god.	4 god	5. god.	6. god.	7. god.	8 god
1.	Prilivi	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
1.1.	Ukupni prihod	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
1.2.	Ostatak vrednosti								
2.	Odlivi	1.117.278.532,86	1.136.656.767,84	1.193.489.606,23	1.253.164.086,54	1.315.822.290,87	1.381.613.405,41	1.450.694.075,69	1.523.228.779,47
2.1.	Troškovi zarada	673.706.953,33	707.392.301,00	742.761.916,05	779.900.011,85	818.895.012,45	859.839.763,07	902.831.751,22	947.973.338,78
2.1.1.	Troškovi zarada gerontodomaćica	568.054.153,33	596.456.861,00	626.279.704,05	657.593.689,25	690.473.373,72	724.997.042,40	761.246.894,52	799.309.239,25
2.1.2.	Troškovi zarada administrativnog osoblja	105.652.800,00	110.935.440,00	116.482.212,00	122.306.322,60	128.421.638,73	134.842.720,67	141.584.856,70	148.664.099,53
2.2.	Troškovi obuke gerontodomaćica	56.131.833	22.452.733,33	23.575.370,00	24.754.138,50	25.991.845,43	27.291.437,70	28.656.009,58	30.088.810,06
2.3.	Troškovi prevoza gerontodomaćica	112.263.666,67	117.876.850,00	123.770.692,50	129.959.227,13	136.457.188,48	143.280.047,91	150.444.050,30	157.966.252,82
2.4.	Porezi i doprinosi	275.176.079,53	288.934.883,51	303.381.627,68	318.550.709,07	334.478.244,52	351.202.156,75	368.762.264,58	387.200.377,81
3.	Neto novčani tok (1-2)	-1.117.278.532,86	-1.136.656.767,84	-1.193.489.606,23	-1.253.164.086,54	-1.315.822.290,87	-1.381.613.405,41	-1.450.694.075,69	-1.523.228.779,47

RB	STAVKE/ god.	9. god.	10. god	11. god.	12. god.	13. god.	14 god	15. god.
1.	Prilivi	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
1.1.	Ukupni prihod	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
1.2.	Ostatak vrednosti							
2.	Odlivi	1.599.390.218,44	1.679.359.729,37	1.763.327.715,83	1.851.494.101,63	1.944.068.806,71	2.041.272.247,04	2.143.335.859,39
2.1.	Troškovi zarada	995.372.005,72	1.045.140.606,01	1.097.397.636,31	1.152.267.518,12	1.209.880.894,03	1.270.374.938,73	1.333.893.685,67
2.1.1.	Troškovi zarada gerontodomaćica	839.274.701,21	881.238.436,27	925.300.358,08	971.565.375,99	1.020.143.644,79	1.071.150.827,03	1.124.708.368,38
2.1.2.	Troškovi zarada administrativnog osoblja	156.097.304,51	163.902.169,74	172.097.278,22	180.702.142,14	189.737.249,24	199.224.111,70	209.185.317,29
2.2.	Troškovi obuke gerontodomaćica	31.593.250,56	33.172.913,09	34.831.558,75	36.573.136,68	38.401.793,52	40.321.883,19	42.337.977,35
2.3.	Troškovi prevoza gerontodomaćica	165.864.565,46	174.157.793,73	182.865.683,42	192.008.967,59	201.609.415,97	211.689.886,76	222.274.381,10
2.4.	Porezi i doprinosi	406.560.396,70	426.888.416,54	448.232.837,36	470.644.479,23	494.176.703,19	518.885.538,35	544.829.815,27
3.	Neto novčani tok (1-2)	-1.599.390.218,44	-1.679.359.729,37	-1.763.327.715,83	-1.851.494.101,63	-1.944.068.806,71	-2.041.272.247,04	-2.143.335.859,39

10. EKONOMSKA ANALIZA

Ekonomska analiza treba da prikaže isplativost ulaganja u oblik socijalne zaštite starih lica, pomoć u kući i u održavanje pružanja ove usluge. Državne institucije, naročito u zemljama u razvoju kao što je Srbija, su pod značajnim pritiskom reformi, promena politike, procedura i propisa.¹⁰⁴ Sa druge strane, državne institucije kao što su nadležna ministarstva, centri za socijalni rad stvaraju kontekst u kome se društvo razvija. Konkretno, inicijative vezane za uslugu pomoć u kući ostvaruju niz indirektnih i nematerijalnih efekata kao što su povećan briga o starima, bolje zdravstveno stanje starih, socijalizacija starih, koristi za članove porodice starih ljudi i sl. Upravo zbog ovog međusobnog uticaja ovih efekata koji donose za društvo, ulaganja u ovaj oblik socijalne zaštite se smatraju opravdanim i isplativim. Pored toga, ovi efekti su mnogo širi u odnosu na organizaciju u kojoj se sprovode. Jedan o osnovnih principa Cost-Benefit analize odnosi se na to da se pored analize direktnih i materijalnih troškova i koristi, omogućava i utvrđivanje indirektnih troškova i koristi i njihovo uključivanje u ekonomsku ocenu projekta, s obzirom da oni mogu predstavljati značajne efekte projekta, gde se samo sa njihovom pravilnom identifikacijom i procenom može dobiti realna ocena projekta. Cost-benefit analiza se uspešno koristi kako za ocenu ulaganja izgradnje infrastrukturnih objekata, telekomunikacionih mreža, tako i kod ulaganja koja se realizuju da bi se zadovoljile zajedničke potrebe kao što su: obrazovanje, zdravstvene i socijalne zaštite, kultura, zaštita životne sredine itd.¹⁰⁵

Cost-benefit analiza procenjuje doprinos projekta ekonomskom blagostanju regiona ili zemlje. Analiza zahteva istraživanje čistog projektnog uticaja na ekonomsko blagostanje. To se može uraditi kroz pet koraka:

- konvertovati stvarne (tržišne) cene u obračunske cene (*shadow prices*), koje bolje reflektuju društvene oportunitetne troškove robe;
- novčano izraziti netržišne uticaje;
- uključiti relevantne indirektne efekte;
- diskontovati procenjene troškove i koristi realnom društvenom diskontnom stopom i
- izračunati ekonomske indikatore performansi.¹⁰⁶

104 Marko Mihić, Vladimir Obradović, Marija Todorović, Dejan Petrović, Analysis of Implementation of the Strategic Management Concept in the Healthcare System of Serbia, HealthMED Journal, Vol. 6 No. 10, 2012

105 Todorović M, Primena Cost-benefit analize u oceni investicionih projekata, master rad, Beograd, 2007

106 Marija Todorović, Marko Mihić, Slavoljub Ristić, Mogućnosti primene Cost-benefit analize projekata u sistemu odbrane Republike Srbije, Vojno delo, prihvaćeno za objavljivanje 20.09.2012.

10.1. KONVERTOVANJE STVARNIH U EKONOMSKE TROŠKOVE

U mnogim zemljama, kao rezultat nacionalne trgovinske politike (uključujući tarife na uvoz proizvoda i subvencije na izvoz), potrošači plaćaju premiju za razmenljiva dobra. Ova premija se ne prikazuje adekvatno kada se cene roba kojima se trguje pretvaraju u domaću valutu po zvaničnom kursu (*official exchange rate* – *OER*). Ako se za razmenljiva dobra u analizi projekta ekonomska vrednost dobija množenjem granične cene po zvaničnom deviznom kursu, bez dodatnog prilagođavanja, cena uvežene robe će biti niža. Kako je cilj ekonomske analize ovog oblika socijalne zaštite procena njene društvene vrednosti to znači da treba formirati obračunsku stopu razmene. U nekim slučajevima se formiraju indirektne takse kako bi kompezovala eksterne troškove, odnosno subvencije kako bi kompezovala koristi. Ako taksa tačno odgovara eksternom trošku ulaza, obračunska cena treba da uključi taksu. Obrnuto, obračunska cena izlaza treba da isključi taksu. Subvencije koje odražavaju eksterne koristi treba da smanje troškove ulaza i povećavaju vrednost izlaza.

Pristup koji predlaže Evropska komisija, za sprovođenje ekonomske analize zahteva primenu odgovarajućih konverzionih faktora za svaki priliv ili odliv da bi dobili nove iznose koji takođe uključuju društvene koristi i društvene troškove. Konverzioni faktori služe za prevođenje cena nerazmenljivih dobara na domaćem tržištu izraženih u domaćoj valuti u obračunske cene. U svom najjednostavnijem obliku, standardni konverzioni faktor¹⁰⁷ prikazuje odnos vrednosti ukupnog izvoza i uvoza po graničnim cenama i njihove vrednosti u domaćim cenama.

Na osnovu podataka o spoljnotrgovinskoj robnoj razmeni Republičkog zavoda za statistiku¹⁰⁸ dobijen je standardni faktor konverzije u našoj zemlji za 2011. godinu, koji iznosi 0,964. Podaci na osnovu kojih je dobijena vrednost standardnog konverzionog faktora su vrednost ukupnog uvoza, vrednost ukupnog izvoza¹⁰⁹, takse na uvoz i takse na izvoz.¹¹⁰

Tržišne cene nerazmenljivih dobara se množe sa ovim standardnim faktorom konverzije, i svode na njihove odgovarajuće ekonomske vrednosti.¹¹¹

107 Squire L., Van der Tak H.G., *Economic Analysis of Projects*, World Bank, The Johns Hopkins University Press, Baltimor and London, 1978.

108 Republički zavod za statistiku, Spoljnotrgovinska razmena Republike Srbije, 2011.

109 Republički zavod za statistiku, Spoljnotrgovinska razmena Republike Srbije, 2011

110 Uredba o bližim uslovima za primenu kompenzatornih mera, Službeni glasnik RS, broj 112/2009

111 European Commission, *Guide to Cost Benefit Analysis of investment project - Structural Funds, Cohesion Fund and Instrument for Pre-Accession*, European Commission 2008.

Tabela 32. Konvertovani ukupni troškovi

UKUPNI TROŠKOVI	Iznos ¹¹²	Konverzioni faktor	Konvertovani troškovi
1. Zarade zaposlenih	673.706.953	0,964	649.453.503
1.1. Gerontodomaćice	568.054.153	0,964	547.604.204
1.2. Administrativno soblje	105.652.800	0,964	101.849.299
2. Troškovi obuke gerontodomaćica	56.131.833	0,964	54.111.087
3. Troškovi prevoza gerontodomaćica	112.263.667	0,964	108.222.175
UKUPNO	842.102.453		811.786.765

10.2. UTVRĐIVANJE I VREDNOVANJE SVIH KORISTI

Istraživanjem je utvrđeno da su koristi koje korisnici usluge pomoć u kući veoma izražene. U najznačajnije spadaju veći stepen kvaliteta života, poboljšano zdravlje i socijalizacija, a ne treba ni zanemariti korist koju ova usluga donosi i za članove porodice, naročito ako ne žive u domaćinstvu sa starim licem.

1) Poboljšano zdravstveno stanje

Navedene koristi će biti vrednovane na osnovu tzv. dodatne vrednosti koju usluga stvara za korisnika. Korisnici su prilikom popunjavanja ankete imali priliku da se izjasne o ceni koju bi bili spremni da plate za ovu uslugu ukoliko bi bili u mogućnosti.

Kao što je prikazano na početku, u okviru rezultata istraživanja, korisnici su bili upitani da ocene da li im se zdravstveno stanje poboljšalo. U tabeli ispod dat je broj korisnika prema svakom ponuđenom odgovoru i prosečna cena koju bi korisnici sa određenim zaokruženom odgovoru platili.

Kako je nesrazmeran broj korisnika koji su zaokruživali jedan od pet ponuđenih odgovora, određeni su težinski koeficijenti za svaki tip ponuđenog odgovora na sledeći način:

Broj korisnika koji je zaokružio odgovor pod a) / Ukupan broj anketiranih korisnika,

Odnosno,

$$84/147=0,57$$

Za odgovor pod b) težinski koeficijent iznosi:

$$50/147=0,34$$

¹¹² U ovoj tabeli je prikazan neto iznos godišnjih troškova zarada geronto domaćica i administrativnih radnika, u skladu sa principom Cost-benefit analize po kome se iz društvene ocene isključuju sva transferna plaćanja, u šta spadaju porezi i doprinosi.

Za odgovor pod c) težinski koeficijent iznosi:

$$13/147=0,09$$

Ukrštanjem podataka o proceni korisnika uticaja usluge na njihovo zdravlje i cene koju bi platili kada bi bili u mogućnosti dobila se prosečna ponderisana cena koja iznosi **9.324,35** dinara mesečno.

Tabela 33. Prosečna ponderisana cena usluge PUK za korisnike na koje usluga ima pozitivan uticaj na zdravlje

Ponuđeni odgovori	Broj zaokruženih odgovora	Prosečna cena	Težina	Ponderisana cena
Mnogo bolje	84	10.208,46	0,57	5.833,41
Malo je bolje	50	9.639,38	0,34	3.278,70
Nema uticaja	13	2.400,00	0,09	212,24
Malo je lošije	0	-	0,00	
Dosta je lošije	0	-	0,00	
UKUPNO	147	-		9.324,35

Ukupna korist od poboljšanog zdravlja se izračunava kao proizvod prosečne ponderisane cene i brojakorisnika usluge,

$$16.989 \text{ korisnika} * 9.324,35 \text{ din/mesečno} * 12 \text{ meseci} = \mathbf{1.900.937.348,57 \text{ din./godišnje.}}$$

2) Viši stepen kvaliteta života

Slično kao i u prethodnom slučaju, korisnici su imali priliku da se izjasne o percepciji kvaliteta sopstvenog života od kada koriste uslugu pomoć u kući. U tabeli ispod dat je broj korisnika prema svakom ponuđenom odgovoru, prosečna cena koju bi korisnici sa određenim zaokruženom odgovoru platili, težinski koeficijenti (izračunati po istom principu kao i u prethodnom slučaju) i prosečna ponderisana cena.

Tabela 34. Prosečna ponderisana cena usluge PUK za korisnike na koje usluga ima pozitivan uticaj na kvalitet života

Ponuđeni odgovori	Broj zaokruženih odgovora	Prosečna cena	Težina	Ponderisana cena
Mnogo bolje	90	10.138,83	0,62	6.249,96
Malo je bolje	48	12.254,55	0,33	4.028,89
Nema uticaja	8	3.000,00	0,05	164,38
Malo je lošije	0	-	0,00	
Dosta je lošije	0	-	0,00	
UKUPNO	146 ¹¹³	-		10.443,24

¹¹³ Jedan anketni list je bez odgovora na ovo pitanje.

Ukupna korist od višeg stepena kvaliteta života se izračunava kao proizvod prosečne ponderisane cene i broja korisnika usluge,

$$1.989 \text{ risnika} * 10.443,24 \text{ din/mesečno} * 12 \text{ meseci} = \mathbf{2.129.042.139,49 \text{ din./godišnje.}}$$

3) Socijalizacija

Korisnicu su potvrdili da se u društvu gerontodomaćica osećaju prijatno i sigurno, kao i da se broj kontakata koje ostvaruju povećao. U tabeli ispod dat je broj korisnika prema svakom ponuđenom odgovoru na pitanje „Koliko ostvarujete društveni kontakata“. Pored toga dati su prosečna cena koju bi korisnici sa određenim zaokruženom odgovoru platili, težinski koeficijenti (izračunati po istom principu kao i u prethodna dva slučaja) i prosečna ponderisana cena.

Tabela 35. Prosečna ponderisana cena usluge PUK za korisnike na koje usluga ima pozitivan uticaj na kvalitet života

Ponuđeni odgovori	Broj zaokruženih odgovora	Prosečna cena	Težina	Ponderisana cena
U dovoljnoj meri	49	11.481,67	0,34	3.880,01
U određenoj meri	46	12.060,00	0,32	3.825,93
Relativno malo	32	9.645,25	0,22	2.128,61
Nedovoljno	18	9.500,00	0,12	1.179,31
UKUPNO	145 ¹¹⁴	-		11.013,86

Ukupna korist od veće socijalizacije starih lica se izračunava kao proizvod prosečne ponderisane cene i broja korisnika usluge,

$$16.989 \text{ korisnika} * 11.013,86 \text{ din/mesečno} * 12 \text{ meseci} = \mathbf{2.245.373.563,61 \text{ din./godišnje.}}$$

4) Više slobodnog vremena za članove porodice

Vrednost slobodnog vremena za članove uže porodice se može dobiti množenjem prosečne cene rada po satu sa prosekom provedenog vremena dnevno sa starim članom domaćinstva.

¹¹⁴ Dva anketna lista su bez odgovora na ovo pitanje.

Prema Republičkom zavodu za statistiku, prosečna zarada u Srbiji za 2012 godinu iznosi 115 dinara po satu.

Po pravilu kućna nega traje dva do tri sata i organizuje se dva do tri puta nedeljno, što je u proseku šest sati nedeljno.

Ukupna korist od povećanog slobodnog vremena (za rad, odmor ili neke druge aktivnosti) iznosi

$$16.989 \text{ korisnika} * 115 \text{ din/sat} * 52 \text{ nedelje} * 6 \text{ sati} = \mathbf{609.565.320 \text{ dinara, na godišnjem nivou za brigu o jednoj staroj osobi.}}$$

Tabela 36. Društvene koristi – novčani iznosi

RB	Korist	Vrednovana korist
1	Poboljšano zdravstveno stanje korisnika	1.900.937.348,57
2	Viši stepen kvaliteta života	2.129.042.139,49
3	Socijalizacija	2.245.373.563,61
4	Više slobodnog vremena za članove uže porodice	609.565.320
UKUPNO		6.884.918.371,67

10.3. EKONOMSKI NETO NOVČANI TOK

U ekonomskom toku uračunate su sve nematerijalne koristi od pružanja usluge pomoć u kući, kao i svi konvertovani troškovi. S obzirom na to da su koristi od poboljšanog zdravlja, socijalizacije korisnika i viši stepen kvaliteta života proračunati tehnikom „spremnost da se plati” odnosno proračunom dodatne vrednosti koju percipira korisnik, po jednom od pravila Cost-benefit analize ove koristi se računaju samo u prvoj godini. U narednim godinama, na strani koristi nalaziće se samo novčana procena vrednosti slobodnog vremena za članove porodice.

Za izračunavanje vrednosti kriterijuma neto sadašnja vrednost korišćena je diskontna stopa od 5,5% kao preporuka Evropske komisije za ocenu društvenih projekata¹¹⁵ za zemlje u razvoju. Svođenje novčanih iznosa na sadašnju vrednost vršeno je u odnosu na tekuću 2012. godinu, koja je u proračunu uzeta kao 0-ta godina.

Tabela 37. Društvena neto sadašnja vrednost

Godina	Ukupne ekonomske koristi	Ukupni ekonomski troškovi	Koristi - Troškovi	NSV
0	6.884.918.371,67	811.786.765,01	6.073.131.606,66	6.073.131.606,66
1	640.043.586,00	852.376.103,26	-212.332.517,26	-201.263.049,54
2	672.045.765,30	894.994.908,43	-222.949.143,13	-200.309.196,22
3	705.648.053,57	939.744.653,85	-234.096.600,28	-199.359.863,54
4	740.930.456,24	986.731.886,54	-245.801.430,30	-198.415.030,06
5	777.976.979,06	1.036.068.480,87	-258.091.501,81	-197.474.674,47
6	816.875.828,01	1.087.871.904,91	-270.996.076,90	-196.538.775,54
7	857.719.619,41	1.142.265.500,16	-284.545.880,75	-195.607.312,15
8	900.605.600,38	1.199.378.775,16	-298.773.174,79	-194.680.263,28
9	945.635.880,40	1.259.347.713,92	-313.711.833,53	-193.757.608,00
10	992.917.674,42	1.322.315.099,62	-329.397.425,20	-192.839.325,50
11	1.042.563.558,14	1.388.430.854,60	-345.867.296,46	-191.925.395,05
12	1.094.691.736,05	1.457.852.397,33	-363.160.661,28	-191.015.796,02
13	1.149.426.322,85	1.530.745.017,20	-381.318.694,35	-190.110.507,88
14	1.206.897.638,99	1.607.282.268,06	-400.384.629,07	-189.209.510,22

¹¹⁵ Guide to Cost-Benefit Analysis of investment projects, European Commission, 2008.

Društvena neto sadašnja vrednost (DNSV) je **3.340.625.299,20** dinara, što je veće od nule i prikazuje opravdanost pružanja ovog oblika socijalne zaštite starih lica.

Međutim, kako korisnici ne participiraju ili participiraju u mnogo manjim iznosima i kako članovi porodice ne plaćaju za više slobodnog vremena, može se zaključiti da je finansijska podrška nadležnih organa neophodna za nadoknadu svih prethodno prikazanih troškova, u cilju dobijanja navedenih koristi.

10.4. ANALIZA OSETLJIVOSTI

Uz pomoć analize osetljivosti možemo proceniti granice kretanja troškova ili prihoda kao ulaznih varijabli, odnosno izvesti zaključke o njihovim maksimalnim ili minimalnim vrednostima kako bi pružanje usluge pomoć u kući bilo isplativo. Svrha analize osetljivosti je da izabere „kritične” varijable i parametre modela čije varijacije, pozitivne ili negativne, imaju najveći efekat na NSV. Vrednosti svih promenljivih biće uzete iz ekonomskog toka, odnosno vrednosti konvertovanih troškova i vrednosti procenjenih koristi.

Za potrebe ove studije prikazaćemo kako rast ukupnih troškova za pružanje usluge pomoć u kući utiče na društvenu neto sadašnju vrednost. Odnosno, videćemo do koje mere je isplativo ulaganje u održavanje i rad ovih ustanova, a da finansijske i društvene koristi i dalje budu veće.

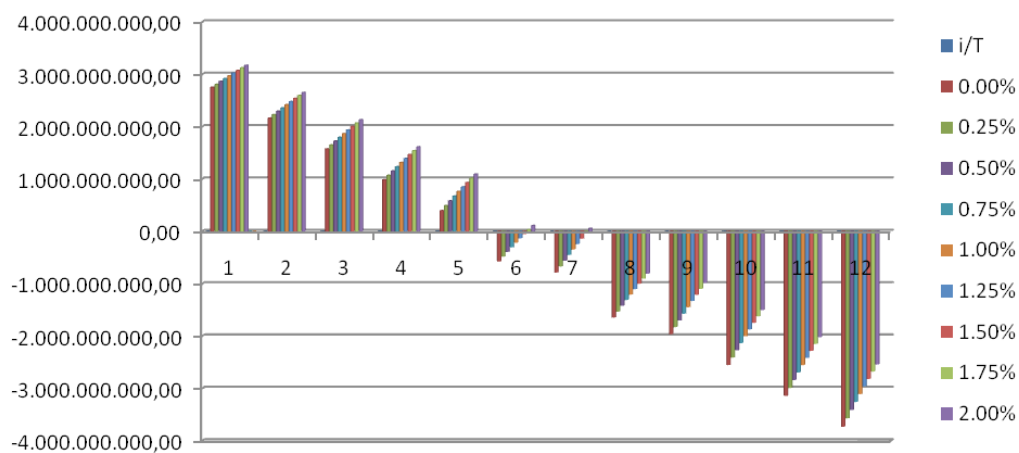
U tabeli, na narednim stranama, je prikazano kretanje vrednosti NSV ukoliko se ukupni troškovi povećavaju za određeni procenat i ukoliko se istovremeno menja diskontna stopa.

i/T	5.00%	10.00%	15.00%	20.00%	25.00%	30.00%
0.00%	2.751.574.729,36	2.162.524.159,52	1.573.473.589,68	984.423.019,84	395.372.450,00	-573.137.679,08
0.25%	2.808.567.244,98	2.229.043.799,36	1.649.520.353,74	1.069.996.908,12	490.473.462,50	-480.300.322,51
0.50%	2.864.151.429,62	2.293.919.685,30	1.723.687.940,99	1.153.456.196,67	583.224.452,36	-389.691.556,29
0.75%	2.918.368.827,57	2.357.200.306,38	1.796.031.785,19	1.234.863.264,00	673.694.742,80	-301.246.716,63
1.00%	2.971.259.601,54	2.418.932.539,06	1.866.605.476,58	1.314.278.414,10	761.951.351,62	-214.903.272,78
1.25%	3.022.862.583,01	2.479.161.706,08	1.935.460.829,15	1.391.759.952,21	848.059.075,28	-130.600.749,38
1.50%	3.073.215.320,71	2.537.931.632,97	2.002.647.945,24	1.467.364.257,51	932.080.569,77	-48.280.651,94
1.75%	3.122.354.127,12	2.595.284.702,39	2.068.215.277,66	1.541.145.852,93	1.014.076.428,20	32.113.604,87
2.00%	3.170.314.123,19	2.651.261.906,25	2.132.209.689,31	1.613.157.472,37	1.094.105.255,43	110.636.766,02

i/T	35.00%	40.00%	45.00%	50.00%	55.00%	60.00%
0.00%	-782.728.689,68	-1.643.018.138,94	-1.960.829.829,36	-2.549.880.399,20	-3.138.930.969,04	-3.727.981.538,88
0.25%	-668.573.428,73	-1.528.850.802,32	-1.827.620.319,97	-2.407.143.765,59	-2.986.667.211,21	-3.566.190.656,82
0.50%	-557.239.036,27	-1.417.539.446,76	-1.697.702.524,89	-2.267.934.269,21	-2.838.166.013,52	-3.408.397.757,84
0.75%	-448.642.299,58	-1.308.998.589,34	-1.570.979.341,97	-2.132.147.863,16	-2.693.316.384,36	-3.254.484.905,55
1.00%	-342.702.773,35	-1.203.145.625,75	-1.447.356.898,31	-1.999.683.960,79	-2.552.011.023,27	-3.104.338.085,75
1.25%	-239.342.678,58	-1.099.900.724,20	-1.326.744.432,45	-1.870.445.309,38	-2.414.146.186,32	-2.957.847.063,25
1.50%	-138.486.805,70	-999.186.723,57	-1.209.054.181,17	-1.744.337.868,90	-2.279.621.556,64	-2.814.905.244,37
1.75%	-40.062.421,25	-900.929.035,55	-1.094.201.270,71	-1.621.270.695,44	-2.148.340.120,16	-2.675.409.544,89
2.00%	56.000.821,55	-805.055.550,69	-982.103.612,32	-1.501.155.829,26	-2.020.208.046,20	-2.539.260.263,14

Rezultati pokazuju da vrednost kriterijuma NSV nije osetljiva na promenu diskontne stope, što je veoma povoljno imajući u vidu da na visinu diskontne stope utiču promene na tržištu kapitala. Međutim već sa povećanjem troškova od 30% ova usluga nije isplativa čak i nakon razmatranja društvenih koristi.

10.5. ANALIZA RIZIKA

	Opis rizika	Uzrok nastanka rizičnog događaja	Posledice nastalog rizičnog događaja	Reagovanje na rizik
Obezbeđenje usluge	Nedefinirani uslovi i postupak korišćenja prava na uslugu	Lokalna samouprava nije utvrdila tačno uslove i postupak korišćenja prava na uslugu PUK	Otežano pružanje usluge. Korišćenje nestandardizovane procedure kod procene i odobravanja zahteva korisnika, kao i kod pružanja same usluge.	Preventivna mera: Definisanje i usvajanje uslova i postupka korišćenja prava na uslugu. Reaktivna mera: Oslanjanje na pravilnik o radu CSR, postojeće pravilnike i zakonsku regulativu.
	Nedefinirani visina i način plaćanja naknade za uslugu.	Nedefinirana visina cene usluge i način plaćanja od strane lokalne samouprave.	Nemogućnost korisnika da obezbedi uslugu CSR-a.	Preventivna i reaktivna mera: Definisanje visine i načina plaćanja za uslugu.
	Loše promovisanje usluge i slabo uključivanje drugih aktera u programske aktivnosti	Slaba angažovanost lokalne smouprave i CSR-a na predstavljanje svrhe i benefita pružanja usluge PUK, uz isticanje prednosti i šansi za druge aktere koje bi učestvovali u programu.	Loš odziv drugih organizacija (zdravstvenih ustanova i ostalih stručnjaka) čiji je rad neophodan za obezbeđenje ove usluge.	Preventivna mera: Definirati i obezbediti primenu protokola za unapređenje saradnje i razvoj integrativne socijalne zaštite u lokalnoj zajednici Reaktivna mera: Promovisati razvoj partnerstva u zajednici kroz određene načine saradnje između organizacija i pojedinaca, i samih pojedinaca.
	Neobebeždana finansijska sredstva za pružanje usluge pomoć u kući (sredstva iz budžeta lokalne samouprave ili donatorska sredstva)	Lokalna samouprava nije odredila ovu uslugu kao prioritetnu i nije je planirala u razvojnom planu i budžetu	Nemogućnost zadovoljavanja potreba svih zainteresovanih korisnika usluge PUK	Preventivna mera: Utvrđivanje potrebe za ovom vrstom usluge i njeno uključivanje u plan budžeta Reaktivna mera: Razmatranje drugih opcija socijalne zaštite koje mogu zadovoljiti potrebe korisnika
	Loša koordinacija između lokalne samouprave i centra za socijalni rad/ organizacije koja vrši pružanje usluge PUK	Neblagovremena dobijanje informacija ili odluka CSR od lokalne samouprave. Sporo sprovođenje odluke lokalne samouprave od strane CSR-a.	Kašnjenje u donošenju odluke povodom zahteva korisnika. Kašnjenje u sprovođenju odluke.	Preventivna mera: Redovno praćenje funkcionisanja ovog oblika socijalne zaštite. Definirani pouzdani i redovno proveravani kanali komunikacije.

	Opis rizika	Uzrok nastanka rizičnog događaja	Posledice nastalog rizičnog događaja	Reagovanje na rizik
Obezbeđenje usluge	Nedovoljan broj geronto domaćica u centrima za socijalni rad i nezainteresovanost potencijalnih angažovanih ljudi za taj posao	Novi plan koji CSR ne može da realizuje samo svojim resursima. Slab odziv lica koja traže posao za ovaj profil.	Nemogućnost zadovoljavanja potreba svih zainteresovanih korisnika usluge PUK	Preventivna mera: Kontaktiranje NVO i promocija uključivanja drugih aktera u programske aktivnosti. Reaktivna mera: Razmatranje drugih opcija socijalne zaštite koje mogu zadovoljiti potrebe korisnika
	Ovlašćeni pružalac usluga ne vodi ili neredovno ažurira listu čekanja.	Nedovoljna angažovanost CSR-a u prikupljanju podataka o potencijalnim korisnicima usluge.	Nemogućnost korisnika da ostvari pravo na korišćenje usluge PUK.	Preventivna i reaktivna mera: Dodatna angažovanost na prikupljanju podataka o broju starih lica koja bi koristila ovu uslugu.
Pružanje usluge	Neažurirani relevantni podaci o potrebama, potencijalima i podacima o načinu korišćenja usluge	Slaba evidencija korišćenja usluge PUK od strane korisnika. Slaba evidencija nastalih promena u potrebama i zahtevima korisnika.	Pružanje usluge koja nije u potpunosti u skladu sa potrebama korisnika (pružanje nepotpune usluge)	Preventivna i reaktivna mera: Redovna evidencija promena potreba korisnika. Saradnja sa ostalim institucijama koji brinu o korisniku (dobijanje zvaničnih informacija od zdravstvene ustanove o zdravlju i potrebama korisnika).
	Ne postoji godišnji plan informisanja o radu pružaoca usluge, namenjen stručnjacima i široj javnosti	Nedefinisana procedura i postupak izveštavanja o radu.	Smanjena mogućnost lokalne samouprave, kao donosioca odluka, da prepozna eventualne probleme u pružanju usluge PUK kao i mogućnosti potrebe za poboljšanjem	Preventivna mera: Definisati proceduru, formu i učestalost izveštavanja. Reaktivna mera: Retroaktivno prikupljanje podataka u cilju poboljšanja procesa pružanja usluge PUK.

	Opis rizika	Uzrok nastanka rizičnog događaja	Posledice nastalog rizičnog događaja	Reagovanje na rizik
Pružanje usluge	Nije dokumentovano da svaka geronto domaćica poseduje sertifikat da je pohađala akreditovanu obuku pre početka pružanja usluga	Slaba evidencija o pohađanim obukama i treninzima kojima se unapređuju znanja i veštine gerontodomaćica.	Nizak kvalitet pružene usluge.	Preventivna mera: Voditi evidenciju o sledećem: veštine i znanja koja su geronto domaćici neophodna kako bi ispunila svoj opis posla, postojeće veštine i znanja, kao i nedostajuća znanja i veštine; pohađane obuke, period kada su održane i pružaocu obuke koji ih je održao. Sertifikate sa obuke, držati u dosijeu zaposlenog. Reaktivna mera: Tražiti od angažovane geronto domaćice sertifikat o završenoj obuci na uvid.
	Ovlašćenom pružaocu usluge nisu dostupni stručnjaci raznih disciplina i oblasti na osnovu ugovora ili protokola u skladu sa potrebama korisnika	CSR nije kontaktirao na vreme stručnjake čiji bi doprinos bio neophodan prilikom pružanja usluge PUK. Organizacije partneri nisu dovoljno upoznati sa svrhom i neophodnošću postojanja ove usluge.	Nije ostvarena saradnja sa organizacijama koje su relevantne za realizaciju usluge, a standard nije ispunjen ukoliko je protokol potpisan, ili ne funkcioniše. Potrebe korisnika nisu zadovoljene na adekvatan način.	Preventivna mera: Definisati i obezbediti primenu protokola za unapređenje saradnje i razvoj integrativne socijalne zaštite u lokalnoj zajednici Reaktivna mera: Promovisati razvoj partnerstva u zajednici kroz određene načine saradnje između organizacija i pojedinaca, i samih pojedinaca.
	Nesprovođenje interne evaluacije od strane pružaoca usluga.	Nepostojanje usvojene procedure za praćenje pružene usluge, izvodljivost rada geronto domaćica, izvodljivost pružanja usluge od strane CSR i zadovoljstva korisnika.	Smanjena mogućnost za brzo i efikasno prevazilaženje problema i unapređenje usluge.	Preventivna mera: Definisati i usvojiti primenu procedure za internu evaluaciju. Reaktivna mera: Retroaktivno prikupljanje podataka u razgovoru sa geronto domaćicama, kratko anketiranje korisnika usluge, poređenje postojećih izveštaja u proteklom periodu.

	Opis rizika	Uzrok nastanka rizičnog događaja	Posledice nastalog rizičnog događaja	Reagovanje na rizik
Pružanje usluge	Nedefinisan sistem za razmatranje prigovora i žalbi korisnika	Nepostojanje pravilnika za davanje odgovora na pritužbe i žalbe korisnika.	Dugo čekanje korisnika na odgovor. Nemogućnost korisnika da u kratkom roku dobije odštetu/bolju uslugu.	Preventivna mera: Definisati i obezbediti primenu pravilnika za razmatranje i odgovor na pritužbe i žalbe korisnika. Reaktivna mera: U skladu sa pravnom regulativom i učešće pravne službe obezbediti korisniku odgovor i obrazloženje.
	Ovlašćeni pružalac usluge nema jasno definisana pravila ponašanja angažovanih osoba, kao i korisnika usluge, o kojima korisnik treba da bude upoznat pre početka usluge dobijajući primerak pravila dobija u pisanoj formi	Nepostojanje pravilnika ponašanja zaposlenih ili angažovanih lica za pružanje usluge.	Korisnik nije upućen u pravila ponašanja pružaoca usluge. Nezadovoljstvo korisnika ophođenjem pružaoca usluge.	Preventivna mera: Definisati i obezbediti primenu pravilnika o ponašanju zaposlenih i/ili angažovanih lica za pružanje usluge. Reaktivna mera: Naknadno obaveštavanje korisnika o pravilima ponašanja zaposlenih i/ili angažovanih lica za pružanje usluge.
	Neupoznatost korisnika sa sadržajem dostupnih usluga, svojim pravima i obavezama	Slaba angažovanost CSR-a i lokalne samouprave na informisanost korisnika. Loše istaknute (opisane) pojedinosti o usluzi PUK.	Neispunjavanje očekivanja korisnika. Pritužbe (osnovane i neosnovane) korisnika.	Preventivna mera: Štampati brošure o usluzi PUK. Prezentovanje osnovnih karakteristika usluge na biltenima u okviru CSR-a, zgrade lokalne samouprave. Reaktivna mera: Pružanje obrazloženja korisnicima i davanje dodatnih informacija o usluzi.
	Smanjeno učešće korisnika u proceni potreba, planiranju usluge i ponovnom pregledu usluge, ili njegova opšta isključenost.	Nedefinisan sistem uključivanja korisnika u planiranju usluge. Mali broj ljudi angažovanih za pružanje ove usluge.	Neispunjavanje očekivanja korisnika. Pritužbe (osnovane i neosnovane) korisnika.	Preventivna mera: Definisanje i primena postupka za uključivanje korisnika u postupak planiranja usluge, kao deo standardne usluge. Reaktivna mera: Naknadno uključivanje korisnika i po potrebi izmena pružene usluge.

	Opis rizika	Uzrok nastanka rizičnog događaja	Posledice nastalog rizičnog događaja	Reagovanje na rizik
Pružanje usluge	Neobjašnjavanje usluge korisniku.	Slaba angažovanost CSR-a i lokalne samouprave na informisanosti korisnika. Slaba promocija usluge. Loše istaknute (opisane) pojedinosti o usluzi PUK.	Smanjena tražnja za uslugom. Povećana mogućnost nerealnih očekivanja korisnika.	Preventivna i reaktivna mera: Organizovati kratke prezentacije za potencijalne korisnike o vrsti usluge, načinu za njeno obezbeđenje i načinu plaćanja. Štampati brošure o usluzi PUK. Prezentovanje osnovnih karakteristika usluge na biltenima u okviru CSR-a, zgrade lokalne samouprave.
	Novoangažovane osobe u službi, nisu prošle kroz uvođenje u pružanje usluge, uz supervizijsku podršku	Nepostojanje ovlašćenih osoba CSR-a za uvođenje novozaposlenih u proceduru rada.	Nekompetentnost pružaoca usluge.	Preventivna mera: Odrediti i ovlastiti lica CSR-a za uvođenje novozaposlenih u proceduru rada. Pratiti da li je uvođenje novozaposlenih sprovedeno na adekvatan način.
	Prijemna procena kasni sa izvršenjem.	Nepoštovanje postupka i vremenskog ograničenja procene zahteva korisnika za korišćenje usluge PUK-a. Nemogućnost zaposlenih CSR-a da zbog obima posla obrade sve zahteve.	Nemogućnost korisnika da blagovremeno počene sa korišćenjem usluge.	Preventivna mera: Analiza obima i vrste zaposlenih CSR-a i utvrđivanje razloga za nepoštovanje postupka i/ili roka procene zahteva korisnika za korišćenje usluge PUK-a. Reaktivna mera: Dodatno anagažovanje zaposlenih CSR-a na obradi zahteva.
	Loše izvršena procena korisnika u cilju pružanja najadekvatnijih usluga	Eliminisanje razmatranja ličnih, porodičnih i faktora okruženja korisnika, i bez aktivnog učešća korisnika usluga i drugih osobe koje su značajne za korisnika i potrebnih stručnjaka.	Definisana usluga koja ne odgovara u potpunosti potrebama korisnika. Potencijalne pritužbe korisnika.	Preventivna mera: Uključenost korisnika, faktora okruženja i lica bliskih korisniku u fazu procene potrebne usluge. Reaktivna mera: Uključenost korisnika, faktora okruženja i lica bliskih korisniku u fazu procene potrebne usluge.

11. KOMPARATIVNA ANALIZA USLUGE POMOĆ U KUĆI ZA STARA LICA I FUNKCIONISANJA USTANOVA ZA SMEŠTAJ STARIH LICA

Dva najznačajnija oblika socijalne zaštite kada su u pitanju stara lica su ustanove za smeštaj starih lica (domovi za stare) i usluga pomoć u kući. Ova dva oblika zaštite su specifična, jer podrazumevaju direktan i pojedinačan kontakt radnika socijalne zaštite sa korisnikom usluge i pomoć starim licima koja ne mogu samostalno da zadovolje osnovne životne potrebe. Ostali oblici kao što su klubovi za stare, novčana socijalna pomoć, narodne kuhinje itd. spadaju u usluge koje koriste pokretna lica i dovoljno sposobna za samostalnu brigu i kretanje. U publikaciji „Cost-benefit analiza funkcionisanja ustanova socijalne zaštite za smeštaj starih lica“,¹¹⁶ detaljno su predstavljene najznačajnije karakteristike ustanova za smeštaj starih, način njihovog rada i, kao najvažnije, troškovi funkcionisanja ovih ustanova, prihodi i društvene koristi koje svojim radom stvaraju. Na osnovu tih publikovanih podataka i podataka predstavljenih u okviru ove studije za uslugu pomoć u kući, u nastavku će biti dat komparativni prikaz ova dva oblika socijalne zaštite.

Prema Odluci o mreži ustanova socijalne zaštite koje osniva Republika¹¹⁷, pružanje usluga smeštaja za starije građane predviđeno je u uslovima kada su stariji ugroženi zbog socijalno-ekonomskih i zdravstvenih problema, staračke nemoći i usamljenosti i kada porodica, odnosno, odgovarajuća služba socijalne zaštite nije u stanju da svom starijem članu obezbedi negu i staranje.

Pravo na smeštaj starija osoba ima zbog nepovoljnih zdravstvenih, socijalnih, stambenih i porodičnih prilika i kada nije u mogućnosti da nastavi svoj život u porodici, odnosno, u samostalnom domaćinstvu, što znači da je ovaj oblik zaštite jedini prihvatljiv za korisnika, a ujedno predstavlja i krajnju opciju.¹¹⁸

Usluge smeštaja starijim licima u javnom sektoru u Republici Srbiji pružaju sledeće ustanove: 24 gerontološka centra, 7 domova za stare i penzionere, 6 domskih odeljenja za penzionere i stara lica pri centrima za socijalni rad.

Usluga pomoći i nege u kući dostupna je osobama u starijem dobu koje imaju ograničenja fizičkih i psihičkih sposobnosti usled kojih nisu u stanju da nezavisno žive u svojim domovima bez redovne nege i nadzora, u slučajevima kada je porodična podrška nedovoljna ili nije raspoloživa. Cilj ove usluge je održavanje maksimalnog stepena nezavisnosti i staranja o vlastitim potrebama.

Ovakva podrška, starijoj osobi, omogućava da ostane u sopstvenom domu, umesto da bude smeštena u neku od ustanova za smeštaj. Služba pruža usluge osnovnih životnih potreba:

¹¹⁶ Mihić M., Todorović M., Satarić V., Cost-benefit analiza funkcionisanja ustanova socijalne zaštite za smeštaj starih lica, Udrženje građana, Snaga prijateljstva – Amity, 2011.

¹¹⁷ Odluka o mreži koja se odnosi na 2010. godinu, „Službeni glasnik RS“, br. 74/1991 i 12/09

¹¹⁸ Izveštaj o radu ustanova za smeštaj starijih u Srbiji za 2010. godinu, maj 2011, Republički zavod za socijalnu zaštitu

obezbeđivanje ishrane, pomoć u održavanju lične higijene, pomoć u održavanju higijene odevnih predmeta i posteljine, pomoć u zagrevanju stana, pomoć pri kretanju, pomoć pri češljanju, nabavka knjiga, i novina, plaćanje komunalija, odvođenje lekaru i druge slične usluge.¹¹⁹

U tabeli ispod dati su kvantitativni podaci, kao osnova za pređenje navedenih usluga.

Tabela. 38. Glavne karakteristike usluge pomoć u kući i ustanova za smeštaj starih lica

Karakteristike	Ustanove za smeštaj starih lica	Pomoć u kući
Broj korisnika	7.966 ¹²⁰	16.989
Broj ustanova	37 (24 gerontološka centra, 7 domova za stare i penzionere, 6 domskih odeljenja za penzionere i stara lica pri centrima za socijalni rad)	145 (2.339 gerontodomaćica)
Kapacitet ustanova	8.664 ¹²¹	
Glavni izvori finansiranja	Budžet Republike, Fond za zdravstvenu zaštitu, autonomne pokrajine i jedinice lokalne samouprave, korisnici usluga.	Budžet Republike, jedinice lokalne samouprave, korisnici usluga, donatori.
Prosečna cena usluge	26.343,06 dinara/mesečno ¹²²	5.480,4 dinara/mesečno ¹²³
Ukupni godišnji finansijski odlivi (u 1. godini)	4.817.182.759,91	1.117.278.532,86
Ukupni godišnji finansijski prilivi (u 1. godini)	4.751.872.904,65	0,00
Ukupni godišnji ekonomski troškovi (u 1. godini)	3.888.414.290,55	811.786.765
Ukupne koristi za društvo (u 1. godini)	6.028.602.776,64	6.884.918.371,67

Iz tabele se može zaključiti da uslugu pomoć u kući koristi više nego duplo korisnika u odnosu na one koje koriste usluge smeštaja u dom, što se može pripisati činjenici da se smeštaj starih u ustanovu primenjuje u slučajevima kada su iscrpljene sve druge mogućnosti, odnosno kao krajnja opcija. Drugi razlog je svakako kapacitet ustanova koji se nešto ispod 9.000 korisnika.

¹¹⁹ Gerontološki centar Beograd, <http://domzastare.com/en/o-nama/dnevni-centri-i-klubovi>, posećeno 23.10.2012.

¹²⁰ Izveštaj o radu ustanova za smeštaj starijih u Srbiji za 2010. godinu, maj 2011, Republički zavod za socijalnu zaštitu

¹²¹ Izveštaj o radu ustanova za smeštaj starijih u Srbiji za 2010. godinu, maj 2011, Republički zavod za socijalnu zaštitu

¹²² Rešenje o cenama usluga ustanova socijalne zaštite, Ministarstvo rada i socijalne politike, 2011.

¹²³ Usled ne postojanja pravilnika za određivanje cene ove usluge na konzistentan način, prikazana cena u tabeli dobilena je kao količnik ukupnih finansijskih odliva i broj korisnika. Mesečna sena je dobijena podelom godišnje cene na 12 godšnjih meseci.

U Republici Srbiji postoji samo 37 ustanova za smeštaj starih lica, dok se usluga pomoć u kući pruža u skoro svim opštinama. Razlog za to je što je uslugu pomoć u kući mnogo lakše sprovesti u delo. Naime, za uslugu pomoć u kući nisu potrebna investiciona ulaganja, prostorni kapaciteti, zatim usluga ne stvara materijalne troškove u vidu električne energije, vode i sl. Ukoliko postoji pravna regulativa i potreba korisnika za ovom uslugom njeno sprovođenje postaje izvesno. Sa druge strane, funkcionisanje ustanova za smeštaj starih predstavlja mnogo složeniji problem. Ova usluga podrazumeva velika investiciona ulaganja u prostorne kapacitete, značajan broj osoblja, medicinsku opremu, hranu, lekovi i td. Takođe, podaci govore da postoji lista čekanja, gde se broj korisnika na čekanju iz godine u godinu povećava: na listi čekanja je u 2010. bilo 511, u 2009. - 496 a 2008. - 394 starijih osoba. Primećen je i značajan nedostak ovih ustanova, jer u pojedinim opštinama građani uopšte nemaju mogućnost za korišćenje ovog vida usluge.

Obe usluge se najvećim delom finansiraju iz Budežeta Republike i budžeta lokalnih samouprava. Određena sredstva se dobijaju od donatora (ambasada Norveške, Japana itd.), a deo prihoda čini participacija korisnika. Dok je za uslugu smeštaja starih u ustanovu doneto rešenje o cenama usluge po opštinama od strane nadležnog Ministarstva (po kome je prosečna mesečna cena smeštaja u dom 26.343,06 dinara), isto se ne može reći za uslugu pomoć u kući. Prema istraživanju, određeni procenat korisnika delimično učestvuje u plaćanju usluge (oko 25% anketiranih korisnika), dok blizu 12% anketiranih korisnika plaća punu cenu usluge. Prema rečima predstavnika centara za socijalni rad, pružanje usluge se naplaćuje (ukoliko se uopšte naplaćuje) na sat i varira od 115-250 dinara/sat. Dakle, ukoliko bi se usluga u poptunosti finansirala od strane korisnika, njena cena bi bila 5.480 dinara/mesečno. Usled nepotpunih informacija i zbog nemogućnosti pouzdanog prikazivanja svih izvora finansiranja usluge pomoć u kući, prikazani su samo finansijski odlivi svih ustanova pružaoca usluga i bez uračunate participacije korisnika. Prosečna cena usluge dobijena je deljenjem ukupnih troškova sa brojem korisnika.

U tabeli posebno možemo videti ekonomske troškove i najvažnije kvalitativne koristi koje imaju korisnici i društvo uopšte. To nam omogućava da izračunamo društvenu neto sadašnju vrednost koja u slučaju obe usluge prikazuje pozitivnu vrednost, odnosno izuzetnu opravdanost postojanja oba oblika socijalne zaštite starih lica.

Tabela 39. Komparativni prikaz usluge pomoć u kući i ustanova za smeštaj starih lica u odnosu na troškove i koristi po korisniku

	Ustanove za smeštaj starih lica	Pomoć u kući
Ekonomski troškovi po korisniku (u 1. godini)	488.126,32 dinara	47.783,08 dinara
Ekonomske koristi po korisniku (u 1. godini)	756.791,71 dinara	405.257,42 dinara
Odnos troškova i koristi	64,5%	11,79%

Prednosti ustanova za smeštaj starih se ogledaju u 24-voročasovnoj brizi i nezi, što bez sumnje dovodi do stabilnijeg zdravstvenog stanja i smanjuje šanse za nastanak povreda prilikom kretanja.

Sa druge strane, smeštanje u ustanovu socijalne zaštite dovodi mnoge korisnike u institucionalizovanu izolaciju od članova porodice, zbog čega bi druge vrste usluga mogle na adekvatni način zadovoljiti potrebe za brigom i negom. Još jedna od od značajnih karakteristika funkcionisanja ustanova socijalne zaštite za smeštaj starih lica jesu značajna investiciona ulaganja i troškovi rada i održavanja ovih ustanova, na šta ukazuju visoki troškovi po korisniku.

S obzirom da proširenje kapaciteta i izgradnja novih ustanova za smeštaj starih zahteva značajna ulaganja i duži vremenski period, jedna od opcija socijalne zaštite starih jeste i razmatranje drugih oblika institucionalne brige o starima, koja ne zahtevaju infrastrukturna ulaganja. Kako je za korisnike ipak prihvatljiviji oblik zaštite u prirodnom okruženju, opcija pomoć u kući može značajno doprineti zaštiti starih lica. Usluga pomoć u kući ne zahteva infrastrukturna ulaganja i ima neuporedivo niže troškove funkcionisanja (na šta ukazuju troškovi po korisniku).

Razmatrajući opciju smeštaja u dom, vidimo da udeo troškova u ukupnim koristima iznosi 64,5%, dok udeo troškova u odnosu na koristi usluge pomoć u kući iznosi 11,79%.

Još jedan bitan podatak kod analize navedenih oblika socijalne zaštite starih lica je njihova osetljivost na ulazne veličine. Usled kretanja troškova i koristi tokom godina (u odnosu na uzet period eksploatacije od 25 godina) analizom osetljivosti je utvrđeno da bi ustanove za smeštaj starih funkcionisale na pragu rentabilnosti i sa povećanjem troškova od 56%, dok bi funkcionisanje usluge pomoć u kući bilo rentabilno do povećanja troškova za 30%, što znači da je usluga pomoć u kući osetljivija na oscilacije u troškovima od ustanova za smeštaj starih lica.

ZAKLJUČCI IZVEDENI IZ COST BENEFIT ANALIZE USLUGE POMOĆ U KUĆI

Ovom studijom je dat opšti osvrt na socijalni, pravni i ekonomski kontekst socijalnih politika iz perspektive socijalne zaštite starih lica, na osnovu čega se može konstatovati da postoji stalni rast udela starih ljudi u ukupnom broju stanovnika Republike Srbije, kao i rast broja svih vrsta mera, (prava) i usluga socijalne zaštite. Pored toga evidentno je da postoje brojni problemi u vezi sa obezbeđenjem adekvatne usluge socijalne zaštite za stara lica, kako za korisnike tako i za ustanove koje ove usluge pružaju.

Studija razmatra trenutni način funkcionisanje usluge pomoć u kući za stara lica, analizom potreba zbog kojih je ova usluga neophodna, uz finansijsku i ekonomsku ocenu pružanja ove usluge.

Finansijska ocena se bavi isključivo obračunom isplativosti pružanja usluge pomoć u kući sa komercijalnog aspekta, pokazujući da ustanove socijalne zaštite kao pružaoci usluga posluju ispod praga rentabilnosti, odnosno, da su rashodi veći od prihoda.¹²⁴

Pružanje usluge pomoć u kući za stara lica stvara niz društvenih prednosti. Ekonomska analiza predstavlja novčano izražene najvažnije koristi koje imaju korisnici usluga, a koje se ne dobijaju u materijalnom obliku. **Sagledavanjem ukupnih prednosti** jasno se vidi da je pružanje ove usluge isplativo, kao i da su **dodatna ulaganja opravdana**. Analizom osetljivosti je prikazano da bi funkcionisanje usluge pomoć u kući, sa aspekta društva, bilo opravdano čak i kada bi se ukupni rashodi povećali za skoro 30%. Pojedine koristi se mogu vezivati samo za specifične slučajeve, zbog čega nisu generalizovane i novčano prikazane na nivou celog društva.

Kako je u prethodnoj studiji „Cost benefit analiza funkcionisanja ustanova socijalne zaštite za smeštaj starih lica“ konstatovano da smeštanje u ustanovu socijalne zaštite dovodi mnoge korisnike u institucionalizovanu izolaciju od članova porodice, došli smo do zaključka da bi druge vrste usluga mogle na adekvatniji način zadovoljiti potrebe za brigom i negom. Komparativnom analizom usluga pomoć u kući za stara lica i smeštaj u dom izračunato je da je udeo troškova u ukupnim koristima iznosi 64,5%, dok udeo troškova u odnosu na koristi usluge pomoć u kući iznosi 11,79%, zbog čega se usluga pomoć u kući smatra daleko isplativijom.

U nastavku su prikazani izvodi iz razgovora sa starima kao i statistička obrada i prikaz rezultata istraživanja starih lica, korisnika usluge pomoć u kući. Kao dodatak prikazana je i lista usluga centara za socijalni rad koje stari najčešće koriste.

¹²⁴ Opravdanost rashoda ustanove i razlike u efikasnosti između ustanova nisu predmet ove Studije.

ANEKS 1. IZVODI IZ RAZGOVORA SA STARIMA

U kvalitativnom delu istraživanja obuhvatili smo 29 starijih, koji žive u siromaštvu, potencijalni su primaoci NSP-a, ili već primaju isti. Realizovali smo 3 fokus grupe sa 23 učesnika u Boru i Trgovištu i 6 dubinskih intervju sa starima iz opština Indija, Ljig, Zaječar, Ivanjica i Trgovište. Razgovarali smo na teme: kako izgleda život starijih koji nemaju dovoljno, ili nemaju redovne prihode za život, o podršci koju im pružaju, odnosno ne pružaju srodnici, utuživanju srodnika i očekivanjima od države.

Stariji ljudi u Srbiji se ne mogu dovoljno osloniti na državu da im pomogne

Stari sa kojima smo razgovarali uglavnom žive sami, ili u staračkim domaćinstvima i bez ikakve sumnje spadaju među najugroženije. Njihovo zdravstveno stanje, sposobnost svakodnevnog funkcionisanja, emocionalni status, kvalitet života i karakteristike domaćinstva su značajno lošije u odnosu na siromašne starije sa sopstvenim prihodom.

Uskraćene su im osnovne potrebe. Žive u neadekvatnim uslovima, uglavnom se greju na drva, kojih ne mogu dovoljno da obezbede za zimu, kada često zagrevaju samo jednu prostoriju, u kojoj se odvija čitav njihov život. Kuće u kojima žive su stare gradnje, bez izolacije, gde često ne dihtuju prozori i prokišnja. Koriste staro i dotrajalo pokućstvo. Ne kupuju odeću, nose stare stvari, prepravljaju odeću koju dobiju od drugih. Odeću kupuju samo kada se stara potpuno podere. Nemaju više šta da prodaju iz kuće, nemaju kome da daju zemlju da je obrađuje, čak i bez ikakve naknade, već za džak krompira i neki kilogram pasulja. Nemaju kome ni da je prodaju. Oni koji nemaju nikakav izvor prihoda, primenjuju najrazličitije strategije preživljavanja, od onih da leti ponešto uzgajaju u baštici, muzu jednu-dve koze, imaju po neku kokošku, do toga da svedu svoje potrebe na minimum, pa čak i da ponekad traže i primaju milostinju.

Nije mnogo bolje ni kod onih koji primaju NSP, jer sa tim parama ne mogu mnogo toga da urade. Uglavnom poplaćaju račune, kupe nešto od namirnica ili lekova...

- „Dobio sam pred Novu godinu od socijalnog 6.000, hvala im za to. Prošle godine smo za Novu godinu bili u mraku, nisam stigao nikog da molim, Sin mi je celo vreme plakao, sekir'o se, nervirao, jer nemamo hranu i u mraku smo. E ove godine smo imali struju, i 6.000. Kupili smo namirnice i kupio sam sinu cipele.“ (fokus grupa Bor, otac, živi sa sinom, psihijatrijskim bolesnikom)
- M. živi sama, teško se kreće, bolesna je (imala je tri operacije kukova u roku od osam meseci), zemlju ne obrađuje, stoke nema. Lekove koristi samo one koje dobije na recept bez plaćanja. Već 20 godina nije išla lekaru, jer ne može da ode, nema autobusa, a nema pare da plati nekom ko bi je odvezao. Od socijalne pomoći koju prima ne ostane ništa, kad plati struju, pokupuje najneophodnije za kuću (džak brašna, dva-tri litra ulja, kilo šećera i kafu, po malo srpske kobasice). U kući nema ništa skuvano za ručak, samo hleb u kesi. Kaže da je više gladna nego sita i da je željna svega.

„Bilo je svega, ića i pića, a danas ja sama k'o panj, bez igde ičega“ (M.D., selo Slavkovica, kod Ljiga)

- „M. živi u maloj kući, od brvana i betonskih blokova, nemalterisanoj, sa starim prozorima. Unutra je zemlja i drveni pod (ima predsoblje i dve sobe). Struje nema. Ima česmu sa vodom, okačenu na brvna, ali često nema ni vode. Ima poljski WC, napravljen od dasaka. Ispred kuće je mala izba-skrovište za prase, a pozadi ista takva, skrovište za kokoške. Greju se na smederevac. Nadaju se da će im „socijalno“ naseći drva za zimu.“ (M.D., selo Kumanica kod Ivanjice)
- Sestre dobijaju socijalnu pomoć, od koje prvo plate dažbine, odvoje malo da kupe drva za zimu, a od ostalog kupe lekove i najosnovnije namirnice („spašava nas to što dobijamo po jedan leb dnevno iz narodne kuhinje i ručak“). Od odeva i obuće ništa ne kupuju, nose staro. Nemaju televizor, već samo slušaju tranzistor. Ranije su heklale, a sada ne mogu ni to, već se samo po malo bave oko cveća, koje imaju u saksijama na stepenicama i prozoru. Kako kažu „uživaju u tome“. Na pitanje da li im je to dovoljno za život, odgovaraju: „Da nam nije ove pomoći mi više ne bi bile ni žive.“ (sestre C.V. i C.R., Zaječar)
- Žive u trošnoj kući, oplepljenoj blatom. Pod je zemljani, u obe sobe, tavanica od dasaka, šporet i česma napolju...Nekad su imali i u zamrzivaču, a danas on služi umesto police za stvari. Imaju nešto zemlje, ali ne znaju koliko, ali ona je neobrađiva i nemaju nikakve vajde od nje. Struju ne plaćaju, jer nemaju od čega, ali im nisu isključili, pa koriste dve sijalice. Nemaju ni radio, ni TV.

Na pitanje kako bi ocenili svoj život sada S. ćuti, a B. kaže „Nema nakud više“. (fokus grupa, Trgovište)
- Živi od NSP, koja joj nije dovoljna ni za najosnovnije, jer od iste mora da plati uslugu poznaniku, koji joj, uz ovlašćenje CSR-a podiže istu u pošti i plaća komunalije, i kupuje potrebne namirnice za kuću. Za podizanje pomoći daje mu 500 dinara od iste, kao i za nabavke, kad ide u iste. (M.R., Zaječar)
- Veštine preživljavanja: „...Skupljam stare flaše, pa dobijem neki dinar za to...“

„Pare mi daje jedna žena u crkvu, ona svima daje milostinju ko nema. Idem stalno u crkvu i oni mi pomažu.“

„Jedem kol'ko puta imam, nekad imam, nekad nemam, nekad zamislim da sam jeo, uglavnom prođe, sve prođe, zakon prolaznosti niko nije uspeo promeniti. Ovi uslovi za život su kao da živim u I veku prije naše ere.“

„Pozajmljujem, kupujem na crtu u prodavnicu, pa vratim pa opet tako.“

„...Povremeno pletem čarape i prodajem ili mi seljaka donese vunu a ja njoj čarape a za to mi povremeno donese mleko...“

„Jedemo kad imamo, kad nemamo ćutimo.“ (fokus grupa Bor)

Starijima je izuzetno teško da ostvare pravo na NSP jer: moraju da tuže svoje srodnike, iako znaju da ni oni nemaju za život, sramota ih je da se povlače po sudovima pod stare dane... neke je i strah da ne budu maltretirani od dece; imaju više od hektara zemlje, ali ne i prihod od nje; manje su im dostupne informacije, nedovoljno pristupačne ustanove i preglomazne administrativne procedure za ostvarivanje prava.

- „Ne bi tužila decu pa taman umrla gladna (fokus grupa Bor)
- Bilo joj je teško kada su joj rekli da mora da tuži kćerku. Ona to nije bila rada da uradi, ali joj je kćerka rekla da mora, jer ona ne može da joj pomogne:
„Šta ćeš, sve što te snađe u životu trpeti se mora.“ (M.D., selo Slavkovica kod Ljiga)
- Na pitanje zašto se ne obrati Centru za socijalnu pomoć, kaže da je pitao, ali da treba da da zemlju „na diskoteku“, i da tuži decu, kaže: „neka, kad umrem, pa to neka dele ćerke i unuci i oni svi teško žive i nemaju. Zemlja se otuđuje samo kada se nema kud“ (M.D., selo Kumanica kod Ivanjice)
- Nisu znali da mogu da traže pomoć od države, a kada smo im rekli da bi mogli dobiti socijalnu pomoć, ako se utvrdi da deca ne mogu da im pomognu i ako daju zemlju pod hipoteku. Rekli su „Nek uzmu zemlju, šta ćemo mi s njom“, a na pomen da treba tužiti decu radi utvrđivanja mogućnosti učešća u izdržavanju, ćutali su... (S. i B., selo Drasinica kod Trgovišta)

Mnogi stariji u Srbiji ne mogu se osloniti na podršku porodice:

Stariji, a posebno oni koji žive sami često navode da se ne oslanjaju ni na koga, čak i u slučajevima kada imaju porodicu/srodnike.

Smatraju da nemaju pravo da od svojih srodnika očekuju finansijsku pomoć, kada i oni teško žive i jedva sastavljaju kraj s krajem. Ne očekuju ni fizičku pomoć, jer ih posećuju vrlo retko.

- *M. od bližih srodnika ima samo jednu kćerku, koja je udata u selo u susednoj opštini, i živi u domaćinstvu sa mužem svekrvom i petoro dece. Svekrva joj je nepokretna, a jedno dete je sa smetnjama u razvoju, tako da ona samo 3-4 puta godišnje može da dođe da obiđe majku. (M.D., Ljig)*
- *Imaju 3 sina i kćerku. Dva sina su ostala bez posla, a treći se nije ni zapošljavao, kao ni kćerka koja se udala. Danas sinovi žive u Vranju, i rade kod privatnika na crno. Povremeno navraćaju kod roditelja i ponesu im malo kafe i šećera i „Diklofen, što leči glavu, noge, zglobove“.*

„Deca kažu- zaradi pa kupi i ni oni nemaju.“ (S. i B., selo Drasnica, Trgovište)

- *„Muke sine, muke, onemoćujemo, nemamo mlad svet oko nas, koga imamo. Živimo sami, nema ko da nam pomogne. Imamo jednog sina, otišao za Italiju za vreme stare Jugoslavije. Reklo da će na pet godina, a već koliko ga nema. Ne javlja se. Već godinama ga nema da se javi. Javi se da nam traži pare. Nije tražio mnogo, ali dobro, to je bilo odavno.“*
- *„Pa deca, dođe taj najstariji sin polse 5 godine dođe. Sad reklo da dođe, kobajagi, il' me laže. Da mi naseče drva barem da imam da se grejem. Pet godine nije uopšte došlo da me vidi, dal' sam u životu ili ne. Muž i ja smo sami jedno 20 godine i više.“ (fokus grupa, Trgovište)*
- *„Evo brata imam, zamisli 12 godina kako je majka umrla, nije došao na grob, ni sestra ni on. Ne znam ni ja gde ću.“*
- *„Sada kada imam malu penziju od 7.000, nikako je ne raspoređujem ona je gotova za 8 dana. Nema, daj unuci, daj unuku. Mene to pojede, evo sada nemam dinara u kući. Nemam, samo traže, daj, daj, daj. Onda ja dajem koliko mogu, svakom po malo. Oni nemaju ništa, nikakva primanja. Svi se pitaju, šta će da rade kad ja umrem. A kako onda da očekujem da oni mene pomognu.“*
- *„Živim sa dedom, nemamo nikakve prihode, ljetost smo imali bašče, al' ništa nije bilo, imali smo suše. Mučimo se, nas dvoje sa toliko godina, nije lako... Televizor ne radi. Moj sin ima preče stvari od nas, sestra pruža, ona ima troje dece, mi ne možemo na red doći. Ja mu ne mogu tražiti televizor. Plaća nam sin struju, vodu...“ (fokus grupa Bor)*

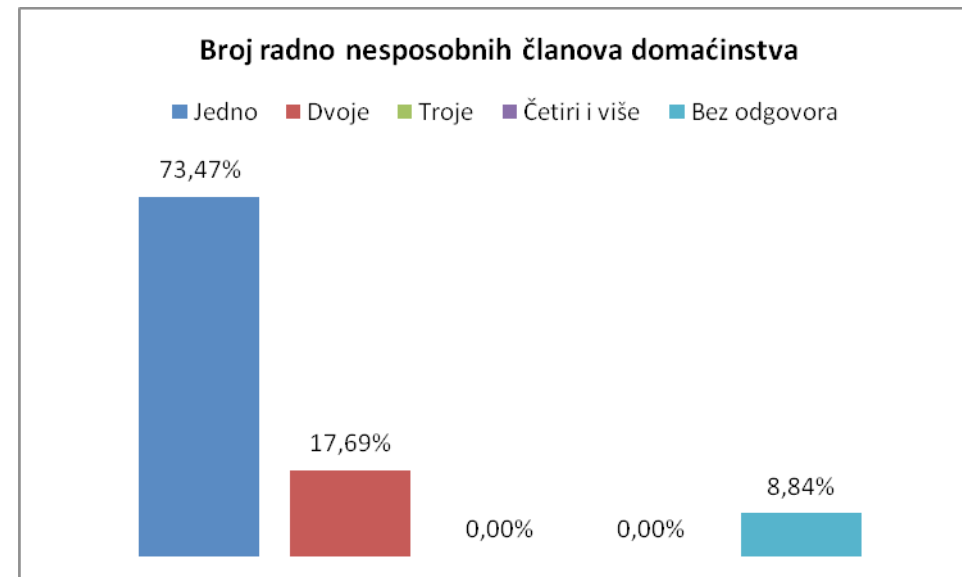
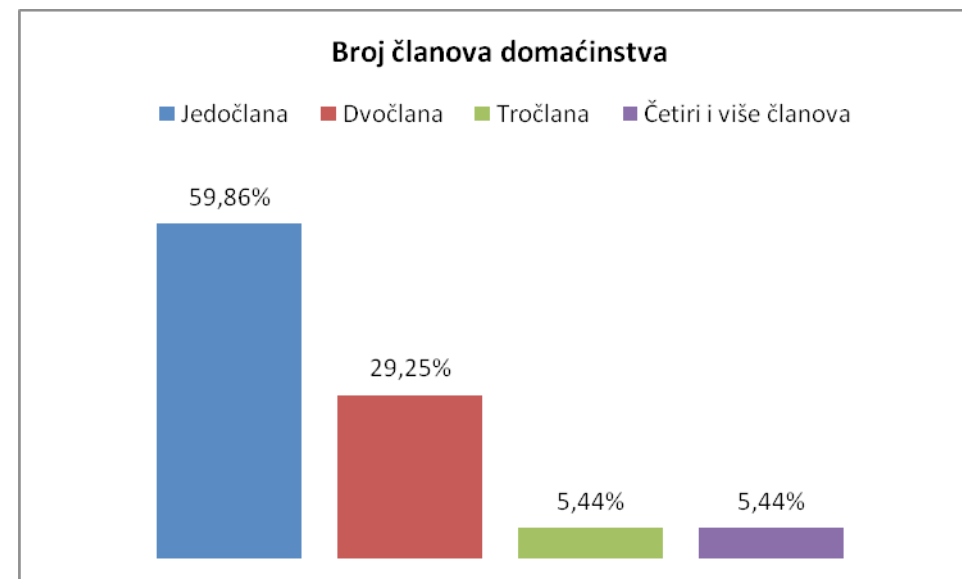
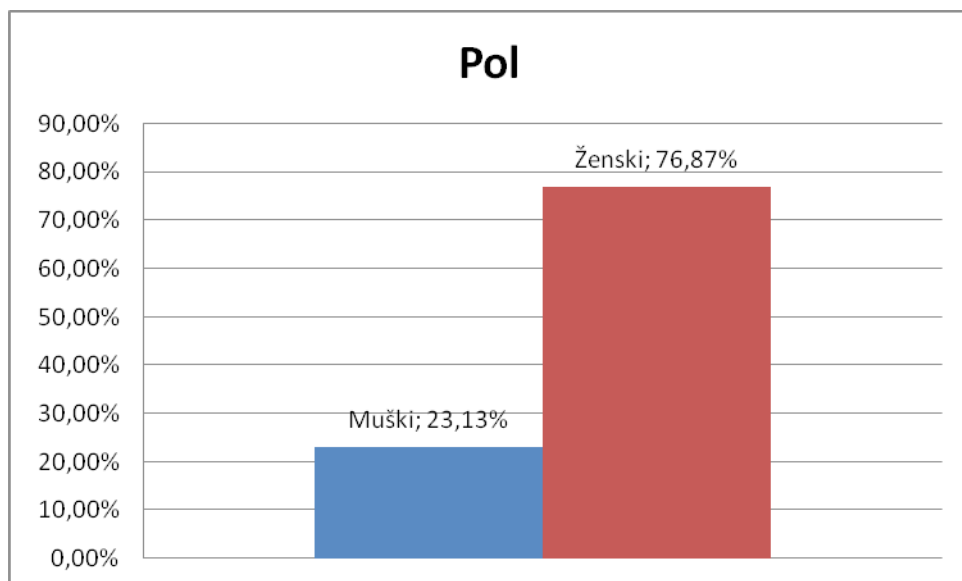
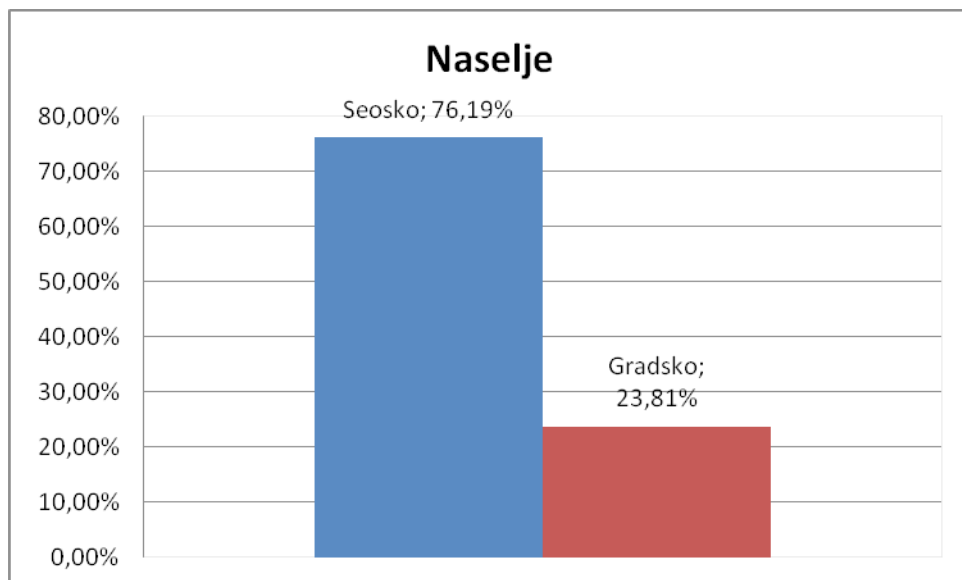
Siromašni stariji su socijalno isključeni:

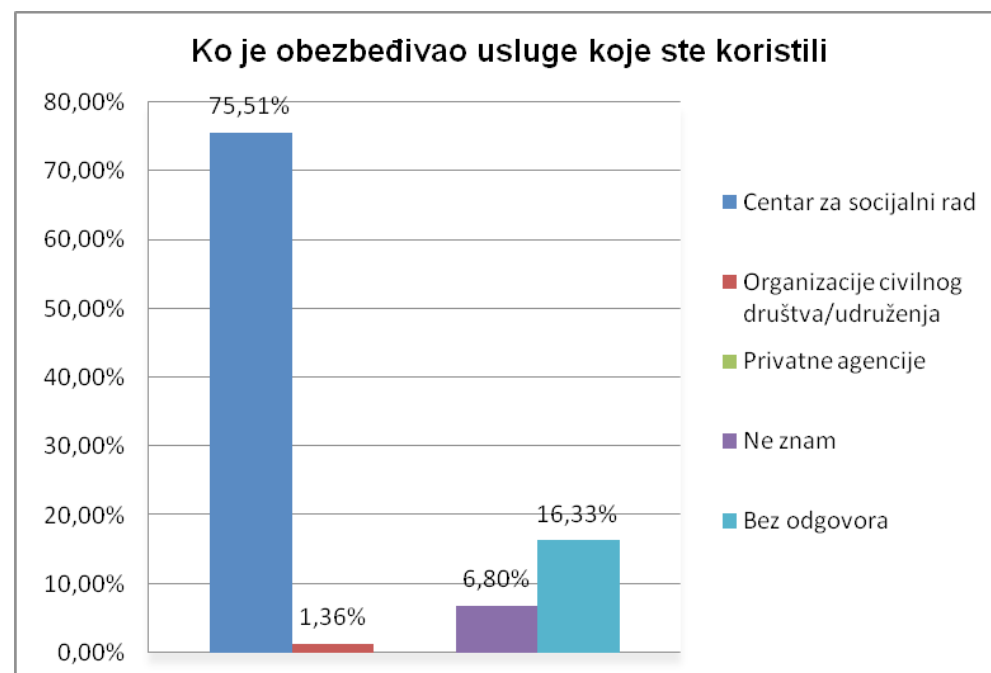
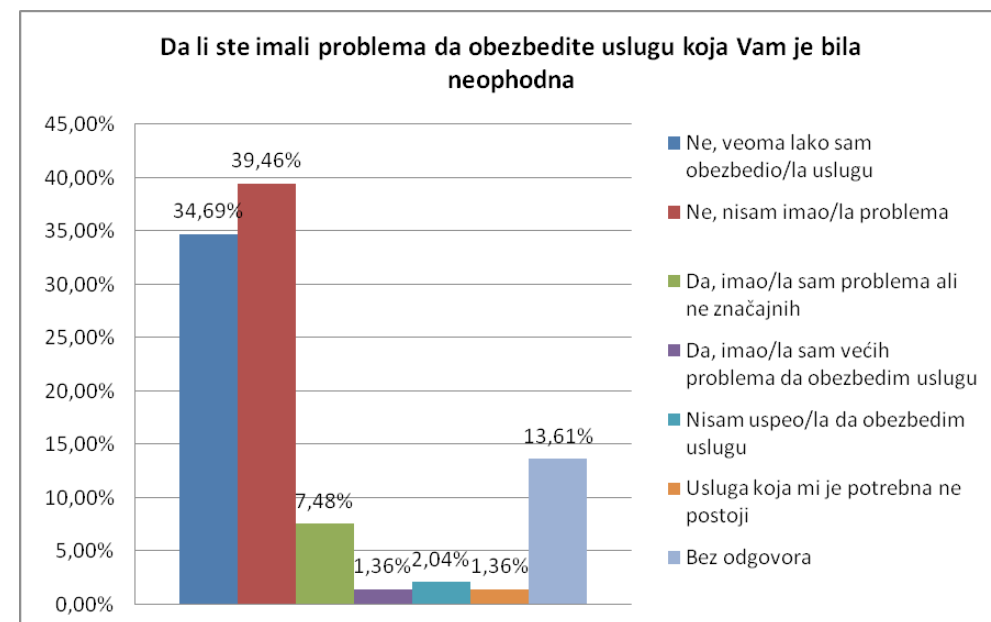
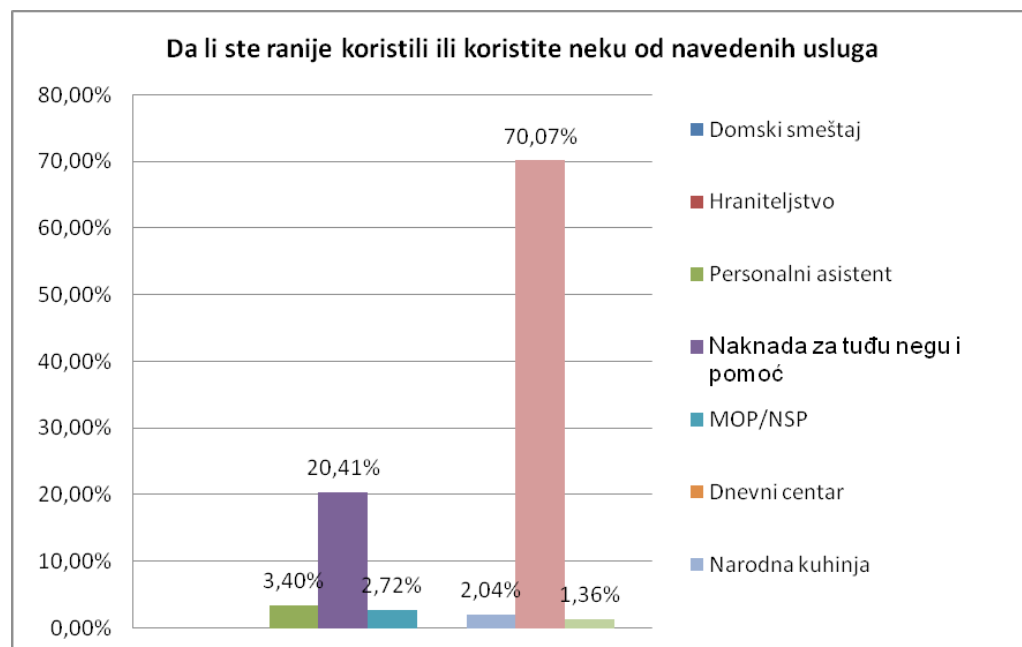
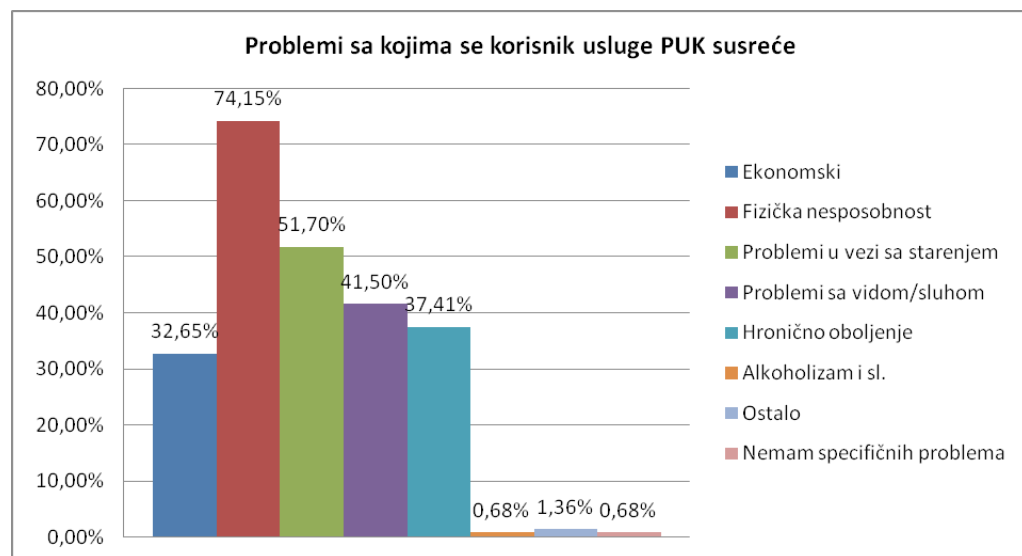
Retko izlaze iz kuće, jer ih je sramota sopstvene „bede“, nemaju novca da plate prevoz, a dodatno i zbog toga što je monogima zbog zdravstvenog stanja i otežano kretanje.

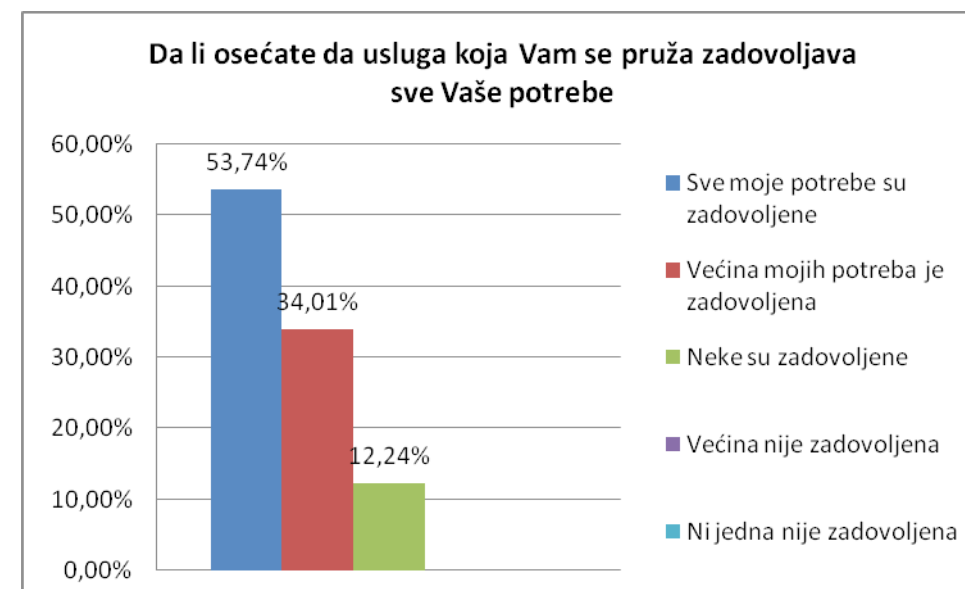
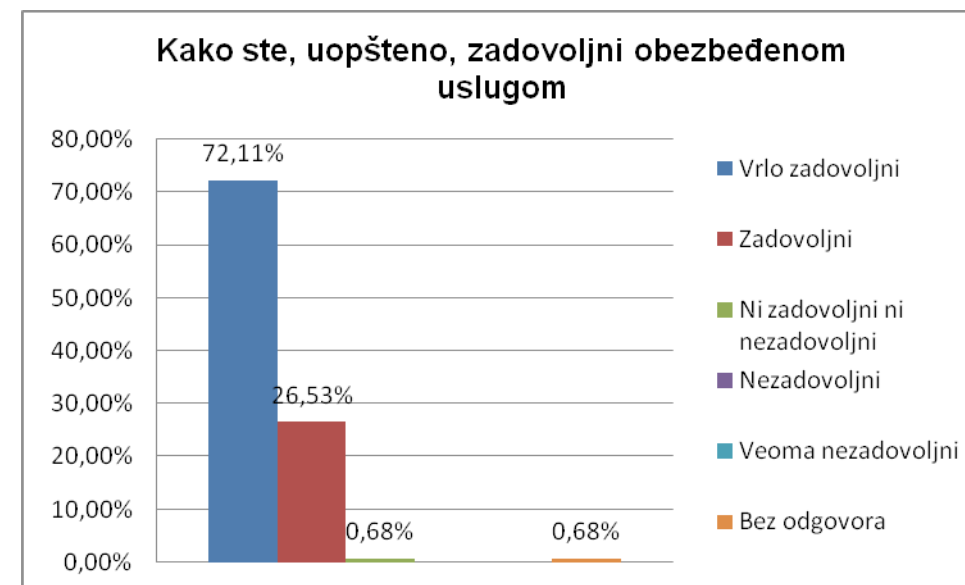
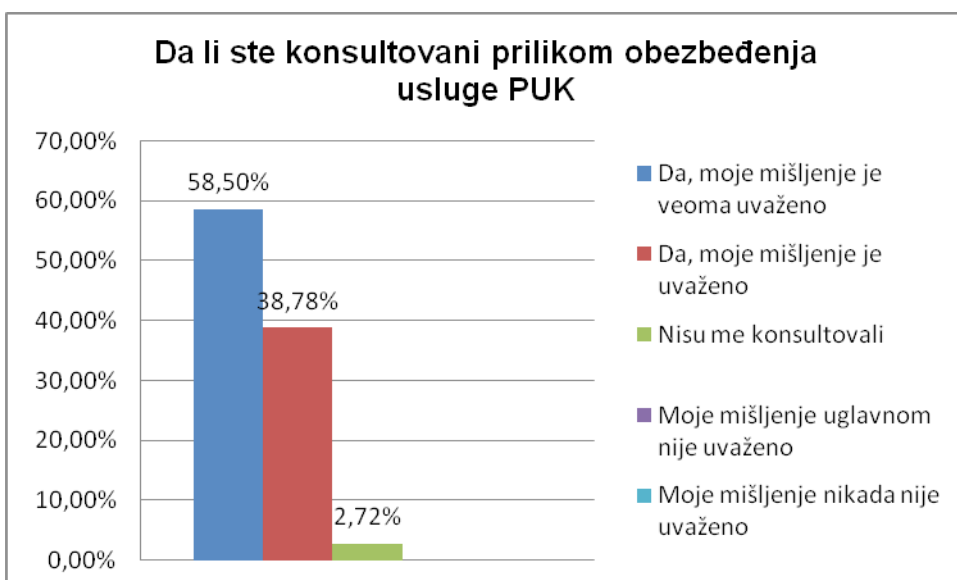
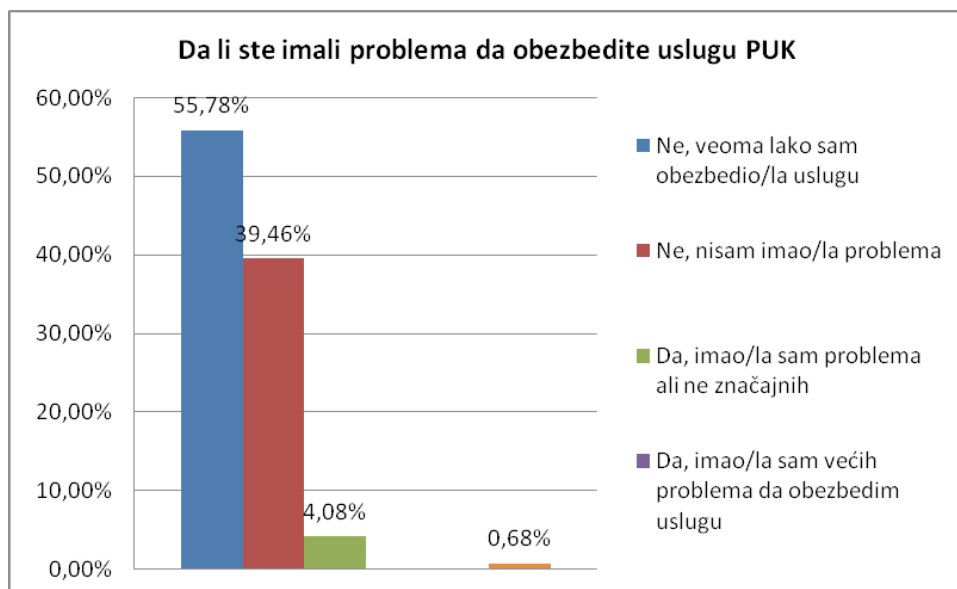
Situacija je još teža u slučajevima gde ne postoji porodična solidarnost, što dodatno povećava njihov osećaj usamljenosti i očajanja.

- *„Već nekoliko godina u nazad ona nije izašla na ulicu, a u poslednje dve-tri godine ne može da koristi ni poljski WC, jer ne može da čučne. Fiziološke potrebe obavlja u sobi, u labor, pa to jednom dnevno odgura ili odnese i prospe u WC. Ispred basamaka ima jedan panj, na kome uglavnom povodi sunčane dane, sedi na njemu i bavi se muškatlama. Jedino društvo su joj one i mačor Marko.“ (M.R., Zaječar)*
- *Z. je gotovo nepokretna, psihički svesna, orijentisana, ali „živi u prošlosti“, u nekim boljim vremenima. Ne može da ustane iz kreveta. Kaže da ponekad može da izađe u dvorište, gde se nalazi poljski WC, a noću ne izlazi. (C.Z., Indija)*
- *Iako u dvorištu ima dosta stanara/kućica, ne druže se sa komšijama, jer kažu da one tako „kljakave“ nikom nisu interesantne. (C.V. i C.R., Zaječar)*
- *„Živim sam. Kako? Nikako. Kao u zatvoru, a kud ću sada da izlazim. Spremim nešto da pojedem i pjevam "Čemeriko čemer čemerala kod starog bunara". Ne idem u kupovinu, izdržavam se od ovoga borskog vazduha. Leti lunjam ko gluv, ne mogu ništa raditi. Sestra živi u Kninu, ovde nemam nikoga, ne znam gde je gore ovde ili tamo. Ne mogu sestra na grbači, u selu gde sam živeo nema ništa, samo korov.“ (bivši izbeglica iz okoline Knina, fokus grupa Bor)*
- *U grad i ne idu, jer, kako kažu, „nemaju za šta“. (S., i B., Trgovište)*
- *„Niko nikome ne ide, svako se zatvori...“ (fokus grupa Bor)*

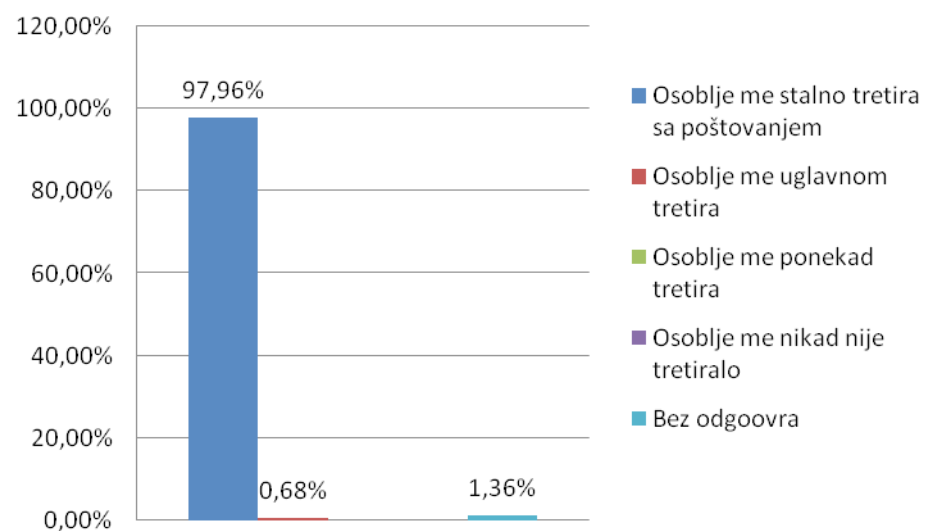
ANEKS 2. GRAFIČKI PRIKAZI ANALIZE UPITNIKA ZA STARE NA TEMU KORIŠĆENJA USLUGA SERVISA POMOĆ U KUĆI

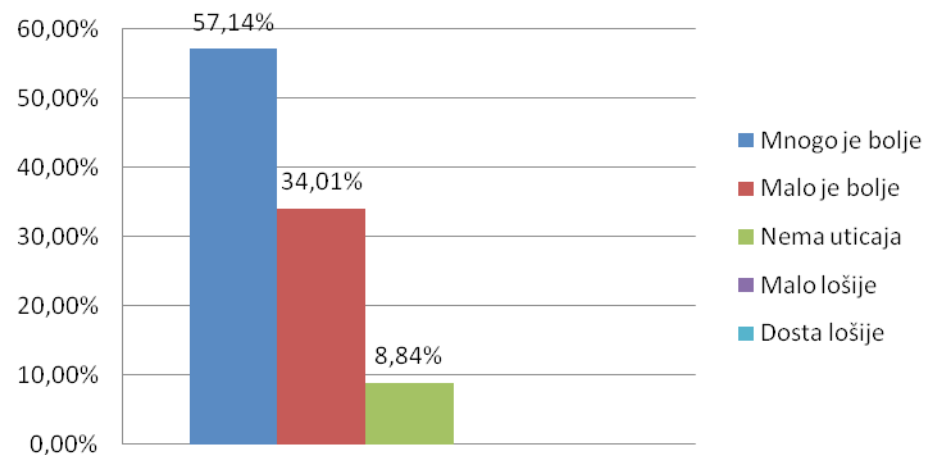

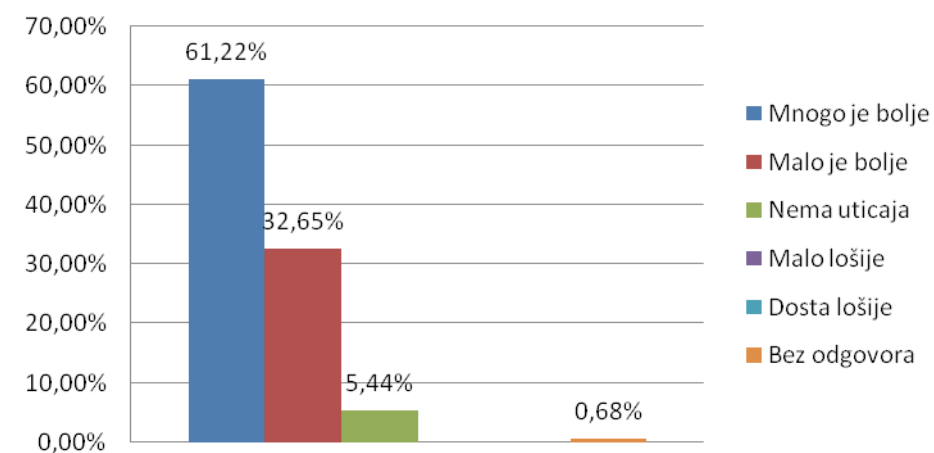
Da li Vas osoblje uključeno u pružanje usluge tretira sa poštovanjem i dostojanstvom

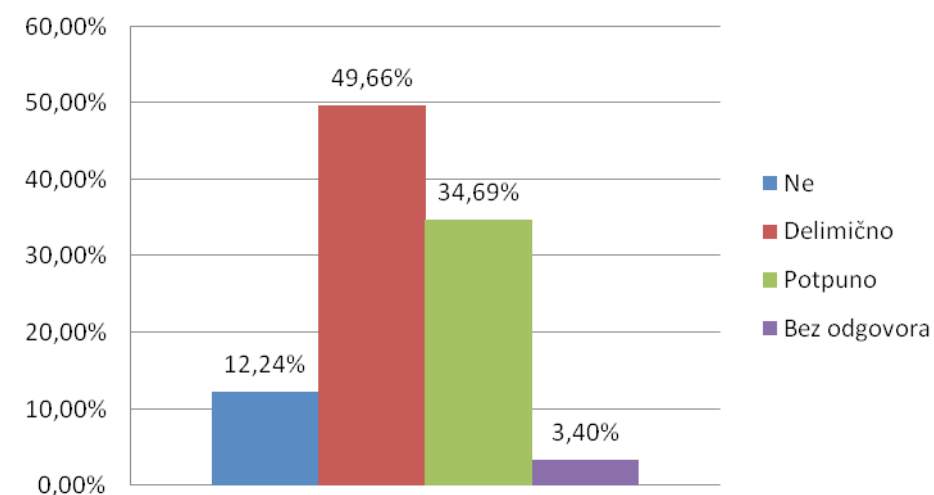
Da li se Vaše zdravlje i situacija (blagostanje) promenilo kao rezultat ove usluge

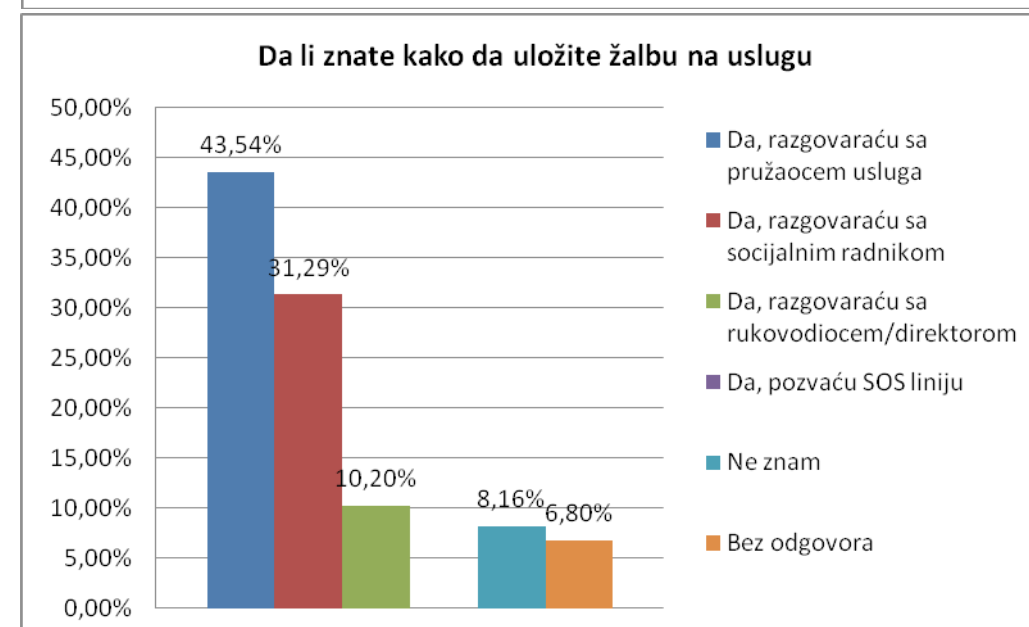
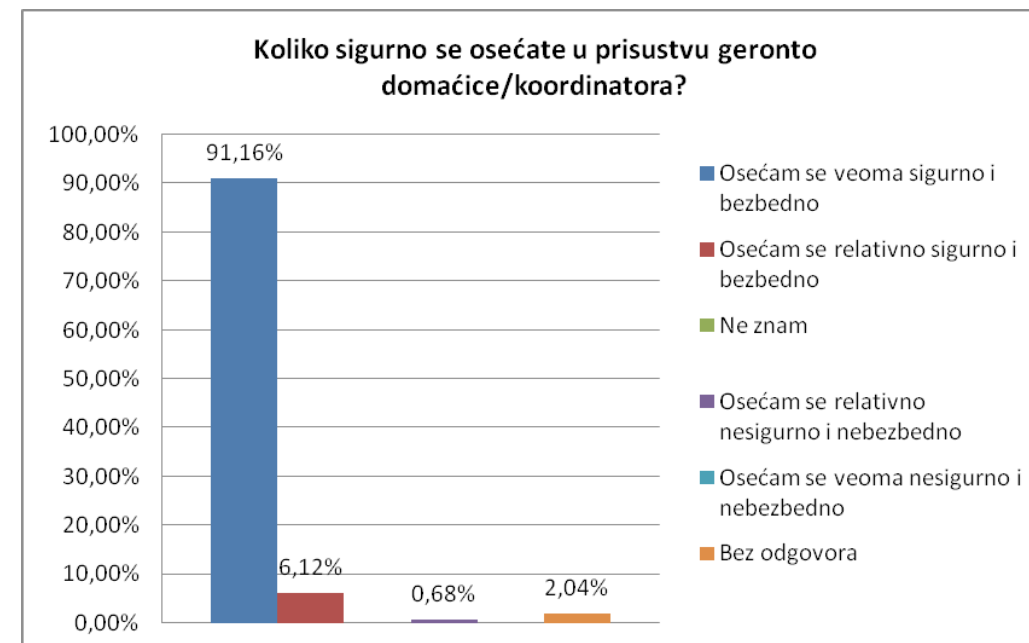
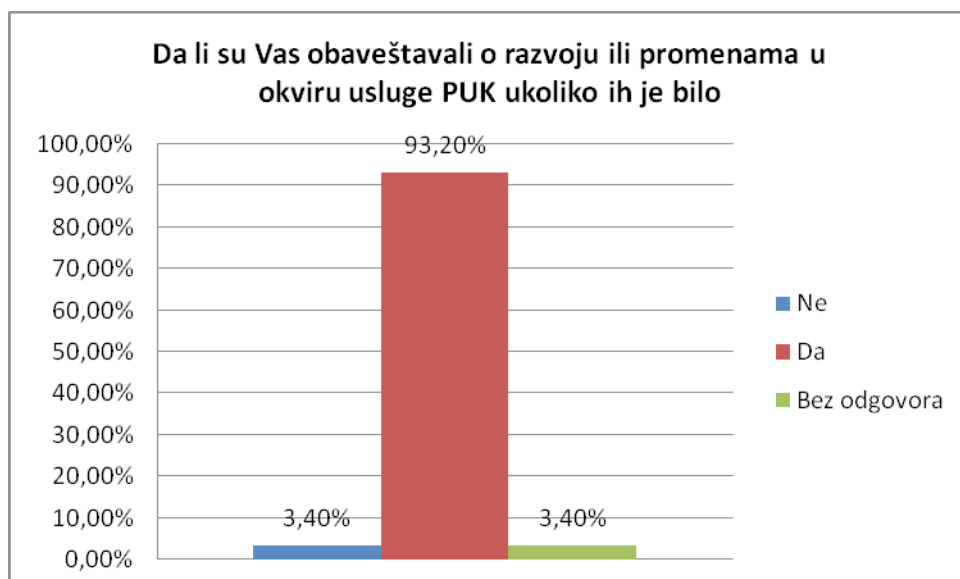
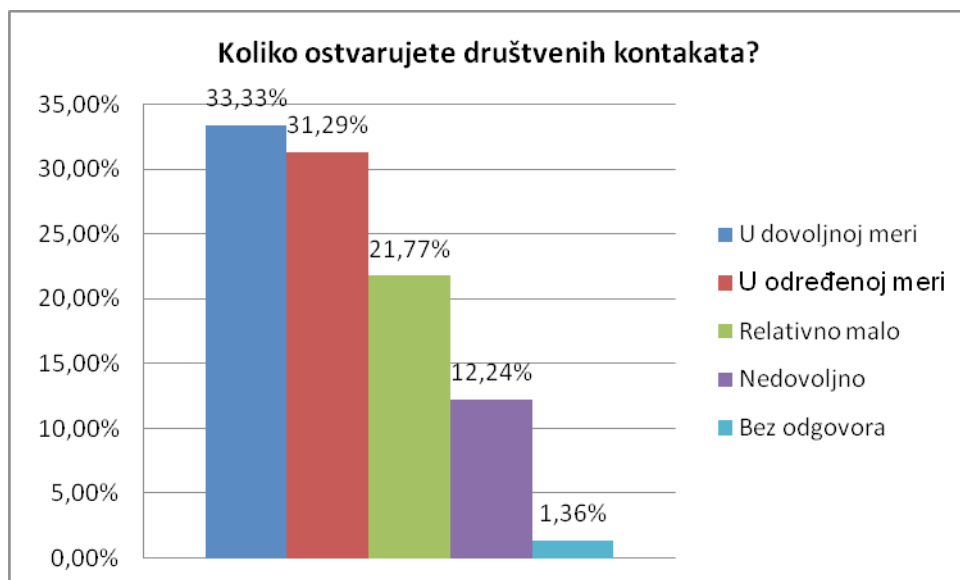

Da li se kvalitet Vašeg života poboljšao kao rezultat ove usluge

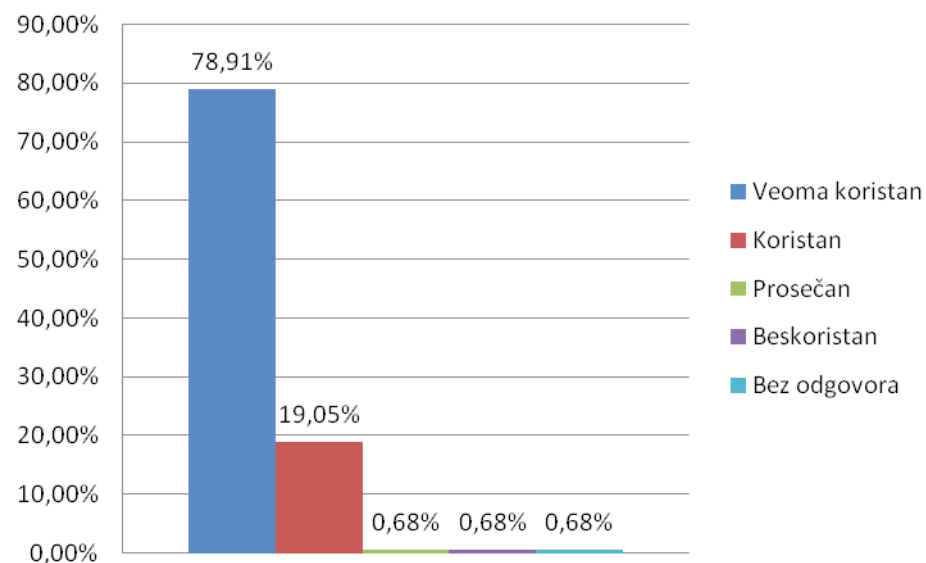

Da li se osećate samostalnije kao rezultat ove usluge?

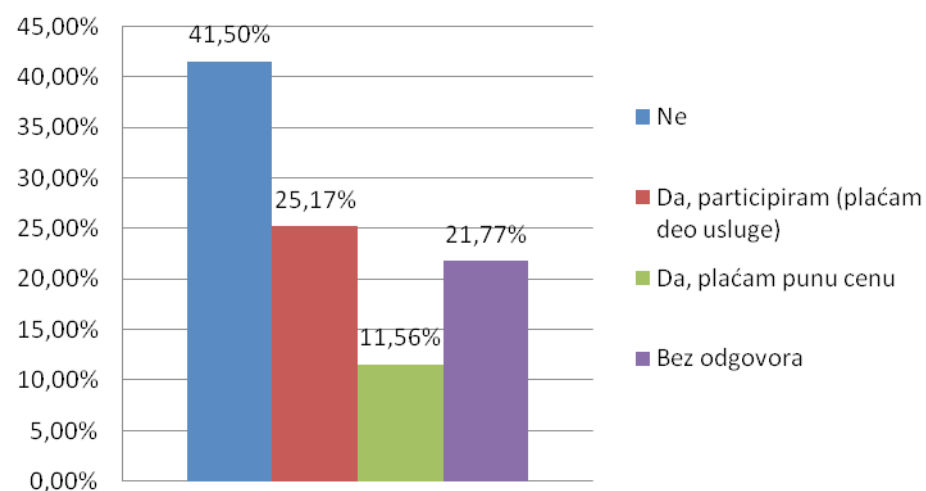

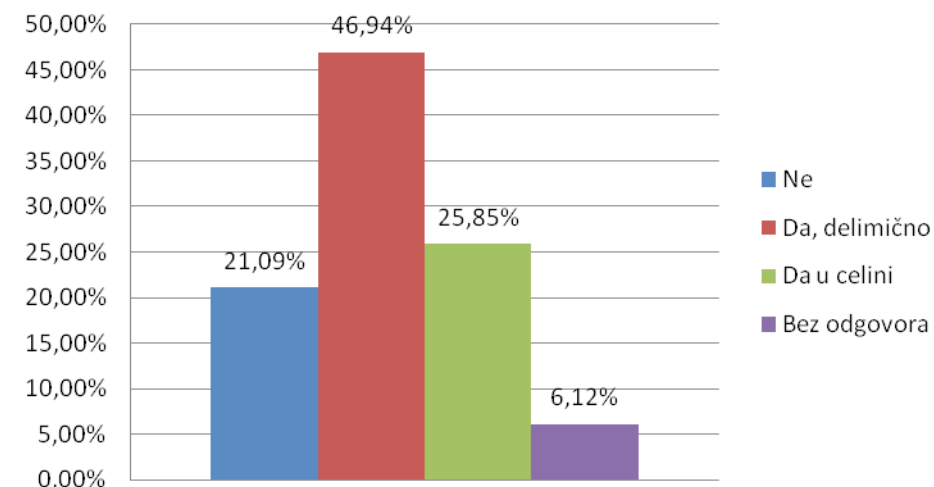
Kakav je Vaš pružalac usluge/radnik na podršci

Da li učestvujete u plaćanju usluge PUK

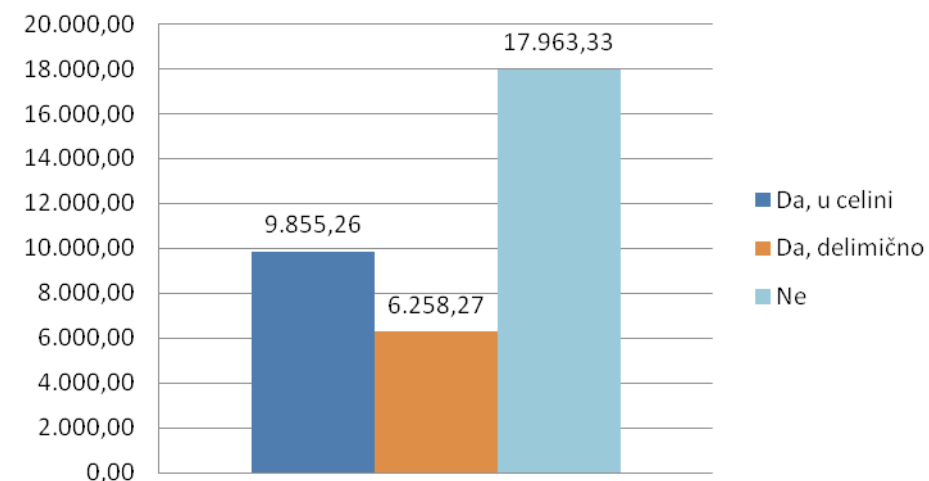

Ukoliko biste bili u mogućnosti, da li biste plaćali ovu uslugu

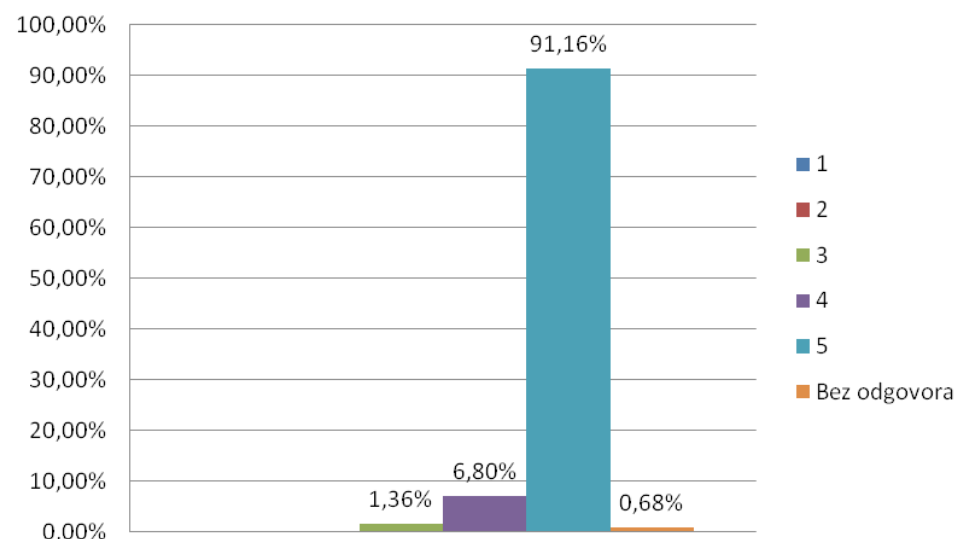

Da li biste plaćali ovu uslugu, ukoliko biste bili u mogućnosti?

Koliko procenjujete da vredi usluga koju dobijate, kada biste je pretvorili u novčanu vrednost

Ocenite Vaše sveukupno zadovoljstvo ocenama od 1 do 5
pruženom uslugom pri čemu 1 znači da niste zadovoljni, a 5
da ste veoma zadovoljni

ANEKS 3. EVIDENCIJA USLUGA CENTARA ZA SOCIJALNI RAD REPUBLIKE SRBIJE, U 2011. GODINU KOJE STARI (65+ GODINA) NAJČEŠĆE I U NAJVEĆEM BROJU KORISTE

R. Br.	Opština	Broj korisnika na aktivnoj evidenciji (01.01. - 31.12.2012.) stariji od 65	Pravo na NSP starijih	Pravo na JNP starijih	Broj korisnika PUK za starije	Broj starijih od 65 godina po popisu iz 2011
1.	Ada	479	34	42	5	3.097
2.	Aleksandrovac	427	30	9	14	5.500
3.	Aleksinac	1.036	661	47	0	10.546
4.	Alibunar	441	92	133	55	4.026
5.	Apatin	397	82	24	28	5.198
6.	Arandjelovac	207	102	36	64	7.686
7.	Arilje	333	22	12	16	3.221
8.	Babušnica	593	97	83	190	3.666
9.	Bajina Bašta	105	34	377	0	4.883
10.	Batočina	514	17	4	80	2.101
11.	Bač	169	40	27	93	2.519
12.	Bačka Palanka	672	145	400	9	9.409
13.	Bačka Topola	425	89	25	0	6.217
14.	Bački Petrovac	327	37	47	55	2.208
15.	Bela Crkva	132	132	271	0	2.825
16.	Beočin	126	20	15	0	2.390
17.	Bečej	519	55	90	38	6.327
18.	Blace	306	36	23	121	3.034
19.	Bogatić	404	102	126	0	5.311
20.	Bojnik	111	86	87	75	2.610
21.	Boljevac	339	11	35	0	3.279
22.	Bor	403	58	32	30	7.899

R. Br.	Opština	Broj korisnika na aktivnoj evidenciji (01.01. - 31.12.2012.) stariji od 65	Pravo na NSP starijih	Pravo na JNP starijih	Broj korisnika PUK za starije	Broj starijih od 65 godina po popisu iz 2011
23.	Bosilegrad	329	21	4	0	1.889
24.	Brus	524	82	313	40	3.603
25.	Bujanovac	124	177	126	0	2.451
26.	Varvarin	153	32	15	65	3.994
27.	Velika Plana	868	78	1.310	24	7.625
28.	Veliko Gradište	239	13	31	0	4.007
29.	Vitina	84	48	25	0	
30.	Vladimirci	763	66	0	0	3.762
31.	Vladičin Han	405	38	111	76	3.835
32.	Vlasotince	388	156	192	46	5.437
33.	Vrbas	430	34	50	0	6.596
34.	Vrnjačka Banja	571	24	113	20	5.385
35.	Vršac	502	139	0	150	8.606
36.	Vučitrn	54	20	0	0	
37.	Gadžin Han	350	15	35	70	3.110
38.	Gnjilane	185	105	0	0	
39.	Golubac	133	8	3	0	2.013
40.	Gornji Milanovac	306	25	80	52	8.499
41.	Despotovac	208	23	83	0	5.639
42.	Dimitrovgrad	203	16	85	87	2.409
43.	Doljevac	199	34	65	0	3.761
44.	Žabalj	520	66	206	0	3.711
45.	Žabari	178	28	0	149	3.012
46.	Žagubica	137	44	11	40	3.459
47.	Žitište	319	1	195	80	3.368
48.	Žitorađa	346	51	38	120	3.597

R. Br.	Opština	Broj korisnika na aktivnoj evidenciji (01.01. - 31.12.2012.) stariji od 65	Pravo na NSP starijih	Pravo na JNP starijih	Broj korisnika PUK za starije	Broj starijih od 65 godina po popisu iz 2011
49.	Zvečan	71	31	4	0	
50.	Zubin potok	380	111	85	0	
51.	Ivanjica	382	52	41	120	5.844
52.	Indija	571	256	58	147	7.967
53.	Irig	94	4	28	0	2.107
54.	Kanjiža	287	101	26	0	4.763
55.	Kikinda	667	111	24	0	9.786
56.	Kladovo	109	18	23	0	5.032
57.	Knić	352	98	23	141	3.629
58.	Knjaževac	496	107	95	114	8.557
59.	Kovačica	452	75	160	144	4.394
60.	Kovin	519	165	156	0	5.405
61.	Kosjerić	148	22	53	0	2.709
62.	Kosovska Kamenica	438	266	44	0	
63.	Kosovska Mitrovica	277	28	97	39	
64.	Koceljeva	172	37	37	110	2.599
65.	Krupanj	342	160	124	25	3.052
66.	Kula	677	44	60	45	7.769
67.	Kuršumlija	297	56	269	0	3.775
68.	Kučevo	287	20	165	0	4.059
69.	Lajkovac	368	41	63	10	2.645
70.	Lapovo	555	8	0	25	1.489
71.	Lebane	309	122	105	33	4.262
72.	Leposavić	496	56	27	0	
73.	Lučani	330	99	27	0	4.829
74.	Ljig	284	44	49	0	2.829

R. Br.	Opština	Broj korisnika na aktivnoj evidenciji (01.01. - 31.12.2012.) stariji od 65	Pravo na NSP starijih	Pravo na JNP starijih	Broj korisnika PUK za starije	Broj starijih od 65 godina po popisu iz 2011
75.	Ljubovija	209	17	82	45	2.497
76.	Majdanpek	174	49	0	38	3.341
77.	Mali Zvornik	82	19	0	30	1.875
78.	Mali Idoš	116	35	9	0	1.954
79.	Malo Crniće	212	10	62	0	2.708
80.	Medveđa	360	38	31	35	1.694
81.	Merošina	638	44	73	120	3.234
82.	Mionica	279	77	45	0	3.112
83.	Negotin	150	53	553	115	9.622
84.	Nova Varoš	360	76	34	30	3.394
85.	Nova Crnja	246	133	192	95	1.850
86.	Novi Bečej	234	112	19	0	3.736
87.	Novi Kneževac	547	296	56	0	1.960
88.	Novo Brdo	30	16	15	0	
89.	Opovo	180	65	14	0	1.787
90.	Osečina	112	36	14	14	2.897
91.	Odžaci	1.204	102	25	20	5.508
92.	Paraćin	675	23	864	140	10.417
93.	Petrovac na Mlavi	633	73	122	100	7.442
94.	Pećinci	299	165	32	22	3.132
95.	Pirot	796	193	114	0	11.642
96.	Plandište	202	41	55	78	2.237
97.	Požega	305	35	157	35	5.927
98.	Preševo	176	63	6	0	479
99.	Priboj	755	49	459	41	4.678
100.	Prijepolje	1.259	45	333	230	5.800

R. Br.	Opština	Broj korisnika na aktivnoj evidenciji (01.01. - 31.12.2012.) stariji od 65	Pravo na NSP starijih	Pravo na JNP starijih	Broj korisnika PUK za starije	Broj starijih od 65 godina po popisu iz 2011
101.	Prokuplje	559	187	64	0	8.316
102.	Ražanj	237	31	153	35	2.584
103.	Rača	281	15	80	50	2.445
104.	Raška	882	124	103	0	4.576
105.	Rekovac	260	52	40	0	3.376
106.	Ruma	765	495	42	295	9.124
107.	Svilajnac	187	80	0	42	5.563
108.	Svrljig	702	32	105	2	4.586
109.	Senta	626	63	99	135	4.447
110.	Sečanj	180	103	1	40	2.530
111.	Sjenica	318	77	120	0	3.513
112.	Smederevska Palanka	690	67	59	0	9.332
113.	Sokobanja	34	20	50	0	4.090
114.	Srbica	42	0	0	0	
115.	Srbobran	264	59	22	59	2.616
116.	Stara Pazova	706	83	178	50	9.671
117.	Surdulica	247	51	93	0	3.270
118.	Temerin	252	24	76	20	4.063
119.	Titel	140	46	13	0	2.477
120.	Topola	251	51	0	0	4.603
121.	Trgovište	96	11	67	0	887
122.	Trstenik	272	71	249	0	8.977
123.	Tutin	63	151	0	27	2.533
124.	Čičevac	113	14	33	5	1.929
125.	Čuprija	646	92	0	0	6.231
126.	Ub	238	127	170	132	5.401

R. Br.	Opština	Broj korisnika na aktivnoj evidenciji (01.01. - 31.12.2012.) stariji od 65	Pravo na NSP starijih	Pravo na JNP starijih	Broj korisnika PUK za starije	Broj starijih od 65 godina po popisu iz 2011
127.	Crna Trava	152	63	219	75	602
128.	Čajetina	139	27	0	41	3.187
129.	Čoka	207	46	7	130	2.151
130.	Šid	579	83	38	146	5.759
131.	Štrpce	299	107	38	2	
132.	Valjevo	538	132	152	32	16.239
133.	Vranje	463	175	207	0	12.145
134.	Zaječar	340	137	87	35	13.067
135.	Zrenjanin	1.450	162	528	625	20.635
136.	Jagodina	1.024	155	48	48	13.136
137.	Kragujevac	2.521	124	513	54	27.972
138.	Kraljevo	1.875	96	349	7	22.841
139.	Kruševac	2.145	209	360	49	22.836
140.	Leskovac	2.089	363	261	27	25.395
141.	Loznica	938	161	1.014	30	12.712
142.	Niš	2.991	210	148	24	43.742
143.	Novi Pazar	939	99	27	40	8.875
144.	Novi Sad	3.311	185	183	428	48.379
145.	Pančevo	1637	162	0	128	19.164
146.	Požarevac	689	96	81	5	12.365
147.	Priština	160	52	16	0	
148.	Smederevo	900	77	114	0	16.093
149.	Sombor	1.788	198	0	224	15.995
150.	Sremska Mitrovica	1.012	159	367	401	13.408
151.	Subotica	1.517	191	57	700	23.802
152.	Užice	455	25	177	48	13.033
153.	Čačak	1972	60	225	74	20.881
154.	Šabac	1.339	382	176	165	18.345
155.	Grad Beograd	15.392	758	0	2.200	271.762

LITERATURA:

1. Aktuelna privredna kretanja, Privredna komora Srbije, decembar 2012.
2. Analiza efekata Predloga Zakona o socijalnoj zaštiti na raspodelu dohotka i siromaštvo u Srbiji, Kvartalni monitor ekonomskih trendova i politika u Srbiji, br 23. Beograd, mart 2011.
3. Anketa o radnoj snazi, april 2012. Republički zavod za statistiku, Saopštenje br. 181, 29.06.2012.
4. Antuofermo M., Di Meglio E., Population and social conditions, EUROSTAT, Statistics in focus, 9/2012
5. Babović M., Izazovi nove socijalne politike, Socijalna uključenost u EU i Srbiji, SeConS – grupa za razvojnu inicijativu, Beograd, 2010.
6. Bilten javnih finansija za mesec januar 2012., Republika Srbija, Ministarstvo finansija
7. Bilten javnih finansija za mesec septembar 2012., Republika Srbija, Ministarstvo finansija
8. Cekos in, www.cekos.rs, posećeno decembar 2012.
9. Communication from the Commission to the Council, the European Parliament, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions, on a Commission Recommendation on the active Inclusion of people excluded from the labour market, 3.10.2008., Commission of the European Communities
10. European Commission, European statistics, www.epp.eurostat.ec.europa.eu, posećeno decembar 2012.
11. Finansijski planovi Ministarstva rada, zapošljavanja i socijalne politike za 2009., 2010., 2011. i 2012. godinu
12. Gerontološki centar Beograd, <http://domzastare.com>, posećeno oktobar 2012.
13. Gerontološki centar "Novi Sad", www.gerontns.co.rs/klub_sr.html, posećeno oktobar 2012.
14. Glas centara, informativni bilten asocijacije centara za socijalni rad Srbije, br. 36, Vrnjačka Banja, novembar 2012.
15. Guide to Cost-Benefit Analysis of investment projects, European Commission, 2008.
16. Informator o radu, CSR za opštine Ruma i Irig, 2010.
17. Izveštaj o inflaciji, novembar 2012., Narodna banka Srbije
18. Izveštaj o radu centara za socijalni rad u Srbiji za 2010. godinu, Republički zavod za socijalnu zaštitu
19. Izveštaj o radu centara za socijalni rad u Srbiji za 2011. godinu, Republički zavod za socijalnu zaštitu
20. Izveštaj o radu ustanova za smeštaj starijih u Srbiji za 2010. godinu, Republički zavod za socijalnu zaštitu, maj 2011.
21. Kvartalni monitor br 27, oktobar-decembar 2011. www.fren.org.rs/sites/default/files/qm/3_1.pdf, posećeno decembar 2012.
22. Matković G., Mijatović B., Analiza uticaja državne finansijske podrške siromašnima, Beograd, 2009.
23. Matković G., Dnevni boravak kao pravo i usluga socijalne zaštite, Beograd, 2009.
24. Mihić M., Obradović V., Todorović M., Petrović D., Analysis of Implementation of the Strategic Management Concept in the Healthcare System of Serbia, HealthMED Journal, Vol. 6 No. 10, 2012.
25. Mihić M., Todorović M., Satarić V., Cost benefit analiza funkcionisanja ustanova socijalne zaštite za smeštaj starih lica, Snaga prijateljstva – Amity, Beograd, 2011.

26. Ministarstvo finansija i privrede Republike Srbije, www.mfp.gov.rs, posećeno oktobar-decembar 2012.
27. Ministarstvo rada, zapošljavanja i socijalne politike, www.minrzs.gov.rs, posećeno oktobar-decembar 2012.
28. Nacionalna strategija održivog razvoja Republike Srbije
29. Narodna banka Srbije, www.nbs.rs posećeno decembar 2012.
30. Odluka o mreži ustanova socijalne zaštite za smeštaj korisnika koja se odnosi na 2010. godinu, „Sl. glasnik RS“, br. 74/1991 i 12/09
31. Odluka Socijalno-ekonomskog Saveta Srbije, april 2012. godine
32. Osnaživanje partnerstva između centralne i lokalnih vlasti u planiranju i pripremi politika za socijalno uključivanje, Tim za socijalno uključivanje i smanjenje siromaštva, Kabinet podpredsednika Vlade za evropske integracije, 2010.
33. Pecija Urošević, R., Društveni položaj i modeli socijalne zaštite starih lica u Beogradu, Filozofski fakultet, Institut za sociološka istraživanja, Beograd, 2009.
34. Pokrajinski zavod za socijalnu zaštitu, www.pzsz.gov.rs, posećeno oktobar-decembar 2012.
35. Politika starenja, Izvod iz Politike starenja UNECE br. 6 April 2010. Evropska komisija
36. Popis stanovništva, domaćinstava i stanova 2011. u Republici Srbiji, Stanovništvo prema starosti i polu, Podaci po naseljima, Beograd, 2012.
37. Popis stanovništva, domaćinstava i stanova 2002. u Republici Srbiji, Beograd, 2002.
38. Porodični zakon, „Sl. glasnik RS“ br. 18/2005 i 72/2011 – dr. zakon
39. Pravilnik o namirenju potraživanja po osnovu isplaćene novčane socijalne pomoći, „Sl. glasnik RS“ br. 58/2011 od 5.8.2011.
40. Pravilnik o organizaciji, normativima i standardima rada centra za socijalni rad „Sl. glasnik RS“, br. 59/2008, 37/2010, 39/2011 – dr. pravilnik i 1/2012
41. Pravilnik o tehničkim standardima pristupačnosti, „Sl. glasnik RS“, broj 19/2012
42. Predlog mera fiskalne konsolidacije 2012. – 2016., Fiskalni savet Republike Srbije, maj 2012.
43. Prvi nacionalni izveštaj o socijalnom uključivanju i smanjenju siromaštva u Republici Srbiji, Vlada Republike Srbije, mart 2011.
44. Rešenje o cenama usluga ustanova socijalne zaštite, Ministarstvo rada i socijalne politike, 2011.
45. Rešenje o nominalnim iznosima novčane socijalne pomoći, „Sl. glasnik RS“, br. 100/2012. od 1. oktobra 2012.
46. Satarić N., Rašević M., Miloradović S., Oni ne mogu da čekaju, Studija o siromašnim starijim licima u Srbiji, Beograd 2009.
47. Siromaštvo u Republici Srbiji 2008-2010., Saopštenje broj 117-god. LXI, 29.04.2011.
48. Socijalni profil opština u Republici Srbiji za 2011. godinu, Ministarstvo rada i socijalne politike
49. Socijalni profil opština u Republici Srbiji za prvih 6 meseci 2012. godine, Ministarstvo rada i socijalne politike
50. Spoljnotrgovinska razmena Republike Srbije u 2011., Republički zavod za statistiku
51. Statistički mesečni bilten, XI/2012, Republički fond za penzijsko i invalidsko osiguranje, januar 2013.
52. Statistički godišnji bilten – 2011., Republički fond za penzijsko i invalidsko osiguranje, maj 2012.

53. Strategija razvoja socijalne zaštite, „Sl. glasnik RS“, br. 108/2005
54. Squire L., Van der Tak H.G., Economic Analysis of Projects, World Bank, The Johns Hopkins University Press, Baltimor and London, 1978.
55. Tim za socijalno uključivanje i smanjenje siromaštva, <http://www.inkluzijakurs.info>, posećeno oktobar-decembar 2012.
56. Todorović M, Primena Cost-benefit analize u oceni investicionih projekata, master rad, Beograd, 2007.
57. Todorović M., Mihić M., Ristić S., Mogućnosti primene Cost-benefit analize projekata u sistemu odbrane Republike Srbije, Vojno delo, Vol. LXIII, jesen/2012, Ministarstvo odbrane Republike Srbije
58. Uredba o bližim uslovima za primenu kompenzatornih mera, „Sl. glasnik RS“, br. 112/2009
59. Uredba o primanjima i prihodima koji su od uticaja na ostvarivanje prava na novčanu socijalnu pomoć, „Sl. glasnik RS“, br. 36/2011 od 27.5.2011.
60. Uredba Vlade RS o utvrđivanju jedinstvene liste razvijenosti regiona i jedinica lokalne samouprave za 2012. godinu, „Sl. glasnik RS“ 68/12 – US i 72/12
61. Ustav Republike Srbije, „Sl. glasnik RS“, br. 98/2006
62. Vujošević M., Žarković B., Živeti kao ostali svet, Socijalno stanovanje u zaštićenim uslovima – podrška za dostojanstven život, Vodič, Hausing Centar, Beograd, 2010.
63. Vuković D., Arandarenko M., Socijalne reforme sadržaj i rezultati, Beograd, 2011.
64. Vuković D., Arandarenko M., Socijalna politika i kriza, Fakultet političkih nauka, Beograd, 2009.
65. Vuković D., Čekerevac A., Socijalna politika i socijalne reforme, Beograd, 2007.
66. Vuković D., Sistemi socijalne sigurnosti, Beograd, 1998.
67. Vuković D., Socijalna sigurnost i socijalna prava, Beograd, 2005.
68. Zakon o budžetskom sistemu, „Sl. glasnik RS“ br. 54/2009, 73/2010, 101/2010, 101/2011 i 93/2012
69. Zakoni o budžetu Republike Srbije za 2009., 2010., 2011. i 2012.
70. Zakon o lokalnoj samoupravi, „Sl. glasnik RS“ br. 129/2007
71. Zakon o opštem upravnom postupku, „Sl. list SRJ“ br. 33/97 i 31/2001 i „Sl. glasnik RS“ 30/2010
72. Zakon o penzijskom i invalidskom osiguranju, „Sl. glasnik RS“ br. 34/2003, 64/2004 – odluka USRS, 84/2004 – dr. zakon, 85/2005, 101/2005 – dr. zakon, 63/2006 – odluka USRS, 5/2009, 107/2009, 101/2010 i 93/2012
73. Zakon o socijalnoj zaštiti, „Sl. glasnik RS“ br. 24/2011
74. Zavod za unapređenje poslovanja, www.zup.co.rs, posećeno decembar 2012.
75. Zbirka propisa socijalne zaštite, Institut za socijalnu politiku, 1978.

Ova Studija je rezultat autorskog rada i stavovi izneti u njoj predstavljaju stavove autora, a ne institucija koje su njenu izradu podržale.

CIP - Каталогизација у публикацији
Народна библиотека Србије, Београд

364-78(497.11)
364-646.2(497.11)

ANALIZA primene Zakona o socijalnoj
zaštiti u delu novčanih socijalnih pomoći i
cost benefit analiza servisa pomoć u kući za
stara lica / Nadežda Satarić ... [et al.]. -
Beograd : Udruženje građana "Snaga
prijateljstva" - Amity, 2013 (Beograd :
Inpress). - 143 str. : ilustr. ; 24 cm

Tiraž 300. - Napomene i bibliografske
reference uz tekst. - Bibliografija: str.
139-141.

ISBN 978-86-89147-01-8
1. Сатарић, Надежда, 1953- [аутор]
а) Социјална заштита - Србија
COBISS.SR-ID 196605196

Studija „Analiza primene Zakona o socijalnoj zaštiti u delu novčanih socijalnih pomoći i cost benefit analiza servisa pomoć u kući za stara lica“ rađena je u okviru Projekta "Inicijativa za praćenje socijalne politike" koji finansira Ambasada Kraljevine Norveške u Srbiji, a realizuje 7 Kontakt organizacija civilnog društva (KOCD). Amity je KOCD za ciljnu grupu starijih (65 i više godina).